

Krivács Györgyné

**Az idegen nyelvi képzés rendszere a m. kir. Honvédségben
1920 és 1945 között**

PhD értekezés

Tudományos témavezető:
Dr.Horváth Csaba alezredes
CSc. egyetemi docens

Budapest, 2006

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	3
1. A katonai képzés rendszere a két világháború között	6
1.1 A Magyar Királyi Honvédség újjászervezése	6
Az önálló magyar haderő megszervezése 1919 - 1921	6
A trianoni békeszerződés hatása a hadseregszervezésre 1921 - 1927	7
Az első lépések az ún. Magyar Honvédség megteremtésére 1927 - 1930	9
Hadseregfejlesztés 1932 - 1937 között.....	10
1.2 A magyar hivatásos tisztképzés kialakítása az Osztrák-Magyar Monarchiában.....	12
1.3. A hivatásos tisztképzés rendszere, katonai tanintézetek a két világháború között	13
AKADÉMIÁK	14
ISKOLÁK, NEVELŐINTÉZETEK.....	16
2. Az idegen nyelvi képzés és intézményrendszere	20
2.1. A magyar királyi reáliskolai nevelő intézetek.....	26
2.2. Idegen nyelvi oktatás az alreáliskolákban	33
Új intézmények, új elgondolások	45
2.3.1.Zrínyi Miklós Akadémia 1928-31. Pécs	45
2.3.2."Zrínyi Ilona" tisztii leánynevelő intézet, Sopron	55
2.4. Idegen nyelv oktatása a Ludovika Akadémián	59
2.5. Vezérkari tisztek nyelvképzése a két világháború között	77
A Hadiakadémia megszervezése és az első lépések.....	77
3. Következtetések és új tudományos eredmények.....	91
További kutatási irányok és lehetőségek.....	94
Felhasznált irodalom	95
Mellékletek.....	97

Bevezetés

A tisztképzés évszázadokra visszanyúló története mindig is lényeges elemét képezte az oktatási rendszernek. Néha önálló, de legtöbbször a civil szférával harmonizáló oktatási formaként működött. Célja minden időszakban az volt, hogy az adott birodalom, ország számára megfelelően felkészült, „szakmájukat” kitűnően ismerő és művelő szakembereket képezzen. A tisztképzés egyes területeinek minősége mérceként is szerepelt, így többször hasonlították össze a polgári oktatás eredményeivel.

Az Osztrák-Magyar Monarchián belüli tisztképzés, a többnemzetiségű birodalmi szemléletre épült, amit igyekeztek megfelelő határok között tartva, erősen kézbe tartani. Nehéz feladat volt, hiszen a célok meghatározásánál a hallgatók nemzeti hovatartozását nem volt egyszerű feladat kitörölni az oktatási tervekből. A birodalmi érdekeket minden esetben a nemzeti érdekek fölé kellett emelni és ezt kíméletlenül be is tartották.

Az első világháború, majd a Trianoni békediktátum kihirdetése után új alapokra került a magyar tisztképzés rendszere. A diktátum csak egy tisztképző intézet működését engedélyezte, így újra kellett gondolni a rendszer egészét. Megfelelő intézményi háttérrel kellett kialakítani az „előképzés” rendszeréhez, majd ehhez igazítva átalakítani az egyetlen tisztképző intézmény, a Ludovika Akadémia szakmai rendszerét.

A címben meghatározott kutatási célokat, a nyelvi képzés vizsgálatát, ennek a rendszernek a működésén keresztül kezdtem tanulmányozni. Már az anyaggyűjtés során világossá vált számomra, hogy a feldolgozandó iratanyag elég hiányos, ezért más forrásokat is megfelelő fontossággal kell kezelnem. Így először meghatároztam a vizsgálandó területeit:

- Hadtörténeti Levéltár iratanyaga;
- Könyvészeti anyagok;
- Visszaemlékezések;
- Orális források.

Külön kezeltem az előképzést folytató alreál- és reáliskolákat, az akadémiát és a legmagasabb képesítést adó vezérkari képzést. A feldolgozásnál is ennél a sorrendnél maradtam.

A Hadtörténeti Levéltárban kutatott dokumentumok nagyon minimális százaléka foglalkozott a nyelvi képzéssel, de néhány tematika, órarend, illetve tartalmi,

módszertani okmány mégis fellelhető volt. Ezekből viszont azonnal világossá vált számomra, hogy a nyelvi képzést kiemelt helyen kezelték a különböző katonai iskola-típusokban, oktatási intézményekben. Megfigyelhető volt, hogy a katonai célok mennyire hatottak a nyelvi képzésre. Trianon után, a revíziós tervek előtérbe kerülésével, a szomszédos országok nyelve állandóan a palettán volt. Az olasz, majd a német szövetség is azonnal éreztette hatását a nyelvi „választékban”, igaz a német nyelv, mint „bi-rodalmi maradvány”, állandóan felvételi és vizsgaköteles volt. A nyugati nyelvek megjelenése is egy megfelelő tendencia eredményeként került be az oktatásba.

A doktori értekezésemben célul tűztem ki az alábbiakat:

- **rávilágítok** a nyelvi képzés fontosságára a katonai előképző- és tanintézetekben, hangsúlyozva, hogy a nyelvoktatás és nyelvtanulás színvonalának állandó emelkedése tendencia jellegű ebben az időszakban is;
- a nyelvi képzés keretein belül **bemutatom** a katonai képzés rendszerét, annak fejlődését, utalva a képzési szintek megfelelő egymásra épülésére és logikus, kiváló működésére;
- **megvizsgálom** a nyelvi képzés hatékonyságát a felhasználás és alkalmazás tükrében;
- értékelem a nyelvképzés módszereit és **javaslatot teszek** azok mai konvertálására.

Az értekezésem kidolgozása során az alábbi kutatási módszereket alkalmaztam:

- tanulmányoztam és feldolgoztam a kutatási területre vonatkozó hazai szakirodalmat,
- alkalmaztam a saját nyelvképzésben eltöltött idő tapasztalatait és szakmai ismereteit,
- részletes és alapos kutatómunkát végeztem a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum a témához kapcsolódó iratanyagának feldolgozásával. Ezzel párhuzamosan konzultációkat folytattam az időszakot jól ismerő szakemberekkel,

A kutatás során alapvető szempontnak tekintetem a hadtudományi kutatómunka alapelveinek maradéktalan érvényesítését. Így az objektivitást, a történeti megközelítést, a tárgyilagosságot és állításaim megalapozott bizonyítását.

Ennek figyelembevételével foglalkoztam a katonai al- és főreál iskolákkal, ahol bemutattam a felvételi rendszert, az oktatást és a számonkérés (vizsgák) jellemzőit. Elemeztem ezen az iskolatípusoknál, hogy a helyi sajátosságok mennyire hatottak a nyelvi képzésre.

Vizsgáltam a Ludovika Akadémia képzési rendszerét, ezen belül természetesen kiemelve az idegen nyelvek helyzetét. Ráműtattam, hogy az egyes politikai történések (területgyarapítások stb.) mennyire hatottak az oktatás általam vizsgált területére.

Külön fejezetben foglalkoztam a vezérkari tisztek idegen nyelvi képzésének kérdésével, annak jellemzőivel.

Várható tudományos eredmények:

- levéltári dokumentumok alapján elsőként mutatom be a katonai idegen nyelvi képzés helyzetét a két világháború között;
- elemzem a különböző szintű katonai iskolatípusokban folyó idegen nyelvoktatást;
- javaslatokat teszek napjaink katonai idegen nyelvi oktatásának módszertani fejlesztésére.

Az értekezés felhasználhatósága:

- értekezésem felhasználható lehet az idegen nyelvoktatás új tematikáinak kialakításában;
- megfelelő tapasztalatokat nyújthat egyes új módszertani elemek átvételére és bevezetésére.

1. A katonai képzés rendszere a két világháború között

1.1 A Magyar Királyi Honvédség újjászervezése

Az I. világháború és a forradalmak utáni időszak számtalan megoldásra váró problémát vetett fel Magyarországon. Ezzel párhuzamosan az újjáalakuló hadsereg is számtalan gonddal küszködött. Új kihívásokkal, új feladatokkal és új lehetőségekkel kellett szembe nézni és azokra gyors válaszokat, megoldásokat találni. Természetesen a Monarchiában jól működő rendszereket nem felejtették el, és azokra maximálisan igyekeztek is támaszkodni. Ezek alapozták meg azután a haderő kialakításával, újjászervezésével, fejlesztésével kapcsolatos döntéseket.

Dolgozatom témája szempontjából ezért is tartom fontosnak vázlatosan bemutatni a magyar királyi Honvédség szervezetének, feladat-végrehajtási rendszerének változásait a két világháború között.

Az önálló magyar haderő megszervezése 1919 - 1921

A Magyar Tanácsköztársaság leverése után a Vörös Hadsereg felbomlásával a szegedi kormány 1919. június 6-i rendelete alapján a "vörösterror elleni küzdelemre és a rend helyreállítására" önként jelentkezőkből felállított Nemzeti Hadsereg maradt Magyarország egyetlen szervezett fegyveres ereje.

1919. augusztus 9-én a szegedi kormány addigi hadügyminisztere, Horthy Miklós altengernagy saját vezetése alatt a budapesti Friedrich kormány jóváhagyásával megalakította a Fővezérséget. A Fővezérség a román megszállás miatt nagyon leszűkült hatáskörű Hadügyminisztérium kötelékéből kivált önálló parancsnokságként működött. Feladata a hadsereg szervezésével, alkalmazásával és az esetleges hadműveletekkel kapcsolatos tevékenység irányítása volt.

A Fővezérség haladéktalanul hozzálátott a Nemzeti Hadsereg megszervezéséhez. A még fennálló régi katonai kerületi parancsnokságokat meghagyva, az általa ellenőrzött területeken 1919. augusztus 19-től katonai körletparancsnokságokat állított fel, amelyek vezetőit teljhatalommal ruházták fel. Az 1919. augusztus 20-án jóváhagyott kényszersorozások eredményeként szeptember végére a síófoki, a kaposvári és a szombathelyi katonai körlet területén már mintegy 2 hadosztálynyi erő: 30 000 fő állott a Fővezérség rendelkezésére.

A román csapatok kivonulásával 1919 végére a magyar katonai közigazgatás fokozatosan kiterjedt az ország egész megmaradt területére. 1920. január 1-vel megszüntették a régi budapesti, miskolci /kassai/, szegedi és győri katonai kerületi parancsnokságokat, és a katonai közigazgatás alapja a 7 újonnan szervezett katonai körlet lett Budapest, Székesfehérvár, Szombathely, Kaposvár /1921. szeptembertől Pécs/, Szeged, Debrecen és Miskolc székhellyel. A körletek parancsnokai a közigazgatási teendőik ellátásán kívül a helyi, azaz rendvédelmi /karhatalmi, csendőr, rendőr stb./ alakulatok, valamint a katonai körletenként szerveződő 1 - 1 hadosztály előljárói voltak. A körlet "mozgó alakulásainak" nevezett hadosztályokat, amelyek a katonai körlet nevét viselték /pl. kaposvári hadosztály/, 3 gyalogezredből, 1 lovasosztályból, 1 tüzérosztályból és műszaki csapatokból kívánták felállítani. Egyes hadosztályok állományába az ún. tiszti különítményekből szervezett vadászzászlóaljok, illetve századok, valamint egyéb /gépkocsizó, páncélvonat/ alakulatok tartoztak. A 7 szervezetszerű hadosztályon kívül egy két dandárból, dandáronként 2 – 2 ezredből álló lovashadosztály, valamint 1, budapesti székhelyű ún. területen kívüli hadosztály tartozott a hadrendbe. Ez utóbbit a főváros rendjének fenntartása érdekében szervezett egyetemi, illetve más miliciaszerű karhatalmi zászlóaljok, valamint a vidéki gyalogezredek Budapestre vezényelt egyes zászlóaljai alkották. A Nemzeti Hadsereg alakulatait állomáshelyük alapján nevezték el /pl. soproni gyalogezred, székesfehérvári huszárezred, szombathelyi vadászzászlóalj/.

A Nemzeti Hadsereg szervezése a román megszálló csapatok kivonása után nagy ütemben folytatódott. A Fővezérség megszűnt, a hadsereg kiképzésével, alkalmazásával és működésével kapcsolatos feladatainak irányítását átvette a vezérkar. A honvédség felszerelésének, anyagi és személyi ellátásának, valamint a hadsereggel kapcsolatos ügyeknek a parlament előtti képviselete a Honvédelmi Minisztérium feladata maradt.

Kényszersorozással 1920-ban a hadsereg létszáma meghaladta a 100 ezer főt /7 541 hivatásos tiszt, 4 702 nem hivatásos tiszt, 6 811 altiszt és 96 393 katona, összesen 115 447 fő/.

A trianoni békeszerződés hatása a hadseregszervezésre 1921 - 1927

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés katonai intézkedései derékba törték a mintegy százezres hadsereg kiterjesztésére irányuló magyar terveket. A békeokmány katonai rendelkezései megszüntették az általános védkötelezettséget és kimondták, hogy a magyar haderő önkéntes jelentkezésen alapuló zsoldos sereg lehet, amelynek hivatása a belső rend fenntartása és a határszolgálat ellátása. A hadsereg létszámát 35 000 főben szabták meg, amelyből 1

750 fő lehetett tiszt. A létszám-korlátozás mellett megtiltották repülőgépek, hadihajók, páncélosok, vegyi fegyverek és nehéz lövegek tartását és beszerzését. Az általános védkötelezettségen alapuló honvédelem helyébe lépő zsoldoshadsereg - a személyi és anyagi korlátozásokon túl - még azt a hátrányt is maga után vonta, hogy a tartalékok rendszeres kiképzése lehetetlenné vált. A hadsereg engedélyezett létszámát toborzással önként jelentkezők útján kellett feltölteni, akiknek legalább 12 évi szolgálatot kellett vállalniuk. A fenti feltételek mellett a hadseregben szolgálók száma a katonai szolgálatra alkalmas férfilakosságnak csak elenyészően kis hányadát jelenthette.

A békeszerződésben meghatározott hadrendre 1921. június 1-ig kellett áttérni. Ennek végrehajtását a Budapesten székelő Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottság ellenőrizte.

Tekintettel arra, hogy az engedélyezett létszámmal és fegyverzettel legfeljebb 4 hadosztályt szerelhettek volna fel, a minél több seregtest fegyverben tartása érdekében áttértek a dandár-szervezésre. A dandár ugyanis kevesebb hadrendi elemből állott, mint a hadosztály /3 gyalogezred helyett 2/, ezért felállításához kevesebb fegyver és ember kellett. A rendelkezésre állott keretből 7 dandárt szerveztek, amelyek - mivel alárendeltségükbe különböző fegyvernembeli alakulatok kerültek - a vegyesdandár elnevezést kapták. A vegyesdandárok 2 gyalogezredből, 1 kerékpáros zászlóaljból, 1 lovasszázadból, 1 aknavetőszázadból, 1 könnyűtüzér-osztályból, 1 híradó századból, valamint 1 - 1 vonat- és autóosztágból álltak. A vegyesdandárok kötelékén kívül alakult még 4 önálló huszárezred, 3 utászzászlóalj, 4 önálló tüzérüteg, 1 autó-géppuskás és 1 autó-ágyús üteg.

A hadseregről szóló 1921. évi XLIX. tc. értelmében az 1922. január 1-től magyar királyi Honvédségnek nevezet magyar haderő alapegységeit 1922. május 1-től a 7 vegyesdandár alkotta, amelyek átvették a katonai körletek és az egykori hadosztályok funkcióit. A felszámoló körletparancsnokságok helyén az alábbi vegyesdandár parancsnokságok alakultak:

1. vegyesdandár Budapest, 2. vegyesdandár Székesfehérvár, 3. vegyesdandár Szombathely, 4. vegyesdandár Pécs, 5. vegyesdandár Szeged, 6. vegyesdandár Debrecen, 7. vegyesdandár Miskolc székhellyel.

A honvédségnek a békeszerződés értelmében vezérkara nem lehetett, ezért a hadműveleti tervek kidolgozásához, a hírszerzés megszervezéséhez és egyéb, a hadsereg konkrét alkalmazásához szükséges szervezési és katonai igazgatási feladatok ellátására szolgáló vezérkart 1921

júniusától VI. csoportfőnökség, majd 1922 decemberétől Katonai Főcsoportfőnökség néven a Honvédelmi Minisztérium szervezetébe rejtették. A Honvédség kifelé való nyílt irányítására 1922. január 4-én létrehozták a Honvédség Főparancsnokának intézményét. A honvédség főparancsnoka a 7 vegyesdandár és a hadseregek közvetlen alakulatok élén állt, a haderő vezetésével és kiképzésével kapcsolatos feladatait a hozzá beosztott fegyvernemi szemlélők útján gyakorolta. A Honvédelmi Minisztérium továbbra is a honvédség politikai képviselőjével, valamint a hadsereg működéséhez szükséges anyagi és személyi feltételek megteremtésével foglalkozott. Ezzel kialakult a honvédség vezetésének hármastagoltsága, amely 1940. március 1-ig változatlan maradt.

A katonai vezetés a békeszerződés korlátozásain úgy próbált segíteni, hogy az engedélyezett létszámon felüli tagjait, főleg a hivatásos tiszteket, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által nem annyira ellenőrzött rendvédelmi szervek és testületek, illetve más minisztériumok állományába építették be. Ezzel kívánták a hadsereg továbbfejlesztéséhez szükséges tiszti létszámot biztosítani. Így került a Belügyminisztérium állományába 1 gyalogzászlóalj, 1 vasútépítő zászlóalj, 1 lovasosztály és 1 páncélgépkocsi oszlop először Rendőr Tartalék, majd Rendőrújton iskola /Ruisk/ néven. A csendőrséghez 7 csendőr lovas alosztályba szervezve 200 tiszt és 900 katona került. A volt császári és királyi dunai flottilla maradványaiból 100 fős tiszti és 1 200 fős légénységi létszámmal megalakított folyamőrséget szintén a Belügyminisztérium égisze alatt - kifelé - folyamrendészeti és őrzésvédelmi feladatokra alkalmazták. Az 5 900 fős vámőrség, amelyet a 7 vegyesdandárával megegyezően 7 vámőrkerületre tagozva állítottak fel, határőri feladatokat látott el és a Pénzügyminisztérium XIX. osztálya alá tartozott. A Kereskedelmi Minisztérium keretében működő Légügyi Hivatal a jövőbeni légierő keretét alkotta. A ménesek a földművelési tárca, a katonai középiskolák a Vallás - és Közoktatási Minisztérium keretein belül folytatták működésüket.

Az első lépések az ún. Magyar Honvédség megteremtésére 1927 - 1930

1927-ig a hadsereg fejlesztésére egyrészt a Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottság jelenléte, másrészt Magyarország katasztrofális gazdasági helyzete miatt nem került sor. Az Ellenőrző Bizottság 1927. március 31-i távoztával enyhült a katonai ellenőrzés és Magyarország pénzügyi helyzetében is javulás állt be. 1927. december 23-án határozat született a hadsereg fejlesztéséről, amelyet 1928 és 1930 között három ütemben kellett végrehajtani. A honvédség létszámát 35 000 főről 62 500 főre kívánták emelni. Megszüntették a toborzási rendszert, és az állományt "K" /kényszer/ toborzás, azaz sorozás útján kívánták betölteni. A hadseregfejlesztés

1928 - 1930 közti ütemterve a létszám és az alakulatok számának emelése mellett a fegyvernemek közti aránytalanságok mérséklését, új fegyvernemek - páncéljárműves csapatok, légierő - alapjainak lerakását tűzte ki célul. 1930. október 1-ig a honvédség létszámát 57 648 főre növelték. A 7 vegyesdandár 2-2 gyalogezrede ezred-közvetlenként gyalogsági ágyús- és aknavetőszakaszt kapott. A vegyesdandárok tüzérségét megduplázták és 1 osztályát 2 osztályos tüzérezreddé formálták. Fővezérség-közvetlenként 3 légvédelmi tüzérosztályt és 1 nehéz tüzérosztályt állítottak fel. A 4 lovasezredet 1 lovas-tüzérosztállyal kibővítve 2 lovasdandárba vonták össze. Kereteiben létrehoztak 7 repülőszázadot is. Új hadrendi elem volt a jövő páncélos fegyvernem magjaként felállított honvéd páncéljárműves osztály. A 3 éves fejlesztés elsősorban a gyalogság és a tüzérség arányát javított, de a hadsereg továbbra sem rendelkezett használható harckocsikkal, repülőgépekkel, alig volt közepes és nehéz tüzérsége, kevés volt a műszaki alakulata is. Az 1930-as évek végén bekövetkezett gazdasági válság egy időre megakasztotta a további fejlesztést.

Hadseregfejlesztés 1932 - 1937 között

Az 1932-ben jóváhagyott hadsereg fejlesztési terv 21 egyforma szervezésű és felszereltségű gyaloghadosztály, valamint gépesített alakulatok felállítását írta elő. Számolva a pénzügyi és a politikai nehézségekkel közvetlen célként a meglévő 7 vegyesdandár 3 ezredes hadosztályá fejlesztését tűzték ki. A hadosztályok tüzérségét az addigi 2 osztály helyett 3 osztályba kívánták bővíteni, továbbá hadosztályonként 1-1 közvetlen gépvontatású üteget is előirányoztak. Az első ütemben egy motorizált csapatot - tancsapatot - kívántak felállítani, amelyet később akartak egy gépkocsizó zászlóaljává, majd egy gépesített magasabb-egységgé fejleszteni. A titkos légierő 18, majd újabb 18 századának kialakítása megoldhatatlan feladatnak látszott.

Első lépésként 1932. október 1-én az addigi vámőrséget határőrséggé szervezték. A volt vámőrkerületekkel megegyező határőrkerületenként 1-1 határőrezredet állítottak fel, amelyek a vegyesdandárok /hadosztályok/ rejtett 3. gyalogezredei lettek. A fennmaradó csapatokból 156 őrsöt szerveztek, amelyek továbbra is határszolgálati feladatokat láttak el. Megalakult a gépkocsizó csoport: 1 gépkocsizó puskásszázad, 1 motorkerékpáros szakasz, 1 könnyűharckocsi-század, 1 páncélgépkocsi-század és 2 gépvontatású tarackos üteg.

1935. október 1-vel további előrelépések történtek a haderő fejlesztése terén. Felállításra került 2 repülőezred és hadsereg-közvetlenként 4 légvédelmi tüzérosztály. A 21 dandárosra tervezett hadi-hadrend érdekében az addig is meglévő gyalogsági parancsnok mellé 1935. decem-

ber 1-vel megszervezték a 2., 1937. október 1-vel a 3. gyalogsági parancsnoki beosztást. A m. kir. Honvédség ugyanis mozgósításkor ún. "ikreződéssel" állította fel hadiállományát. Az 1930-as években a békehadrendben vegyesdandáronként 3-3, azaz 21 ezred, valamint 3-3, azaz 21 tüzérosztály szerepelt. Mozgósításkor ezek száma "ikreződés útján" megkétszereződött. A gyalogezredek közül az ezredparancsnok-helyettes vezetésével kivált a tényleges állomány egy része és az addig rejtetten tárolt felszereléssel megalkotta az ún. ikerezred keretét. A bevonuló tartalékosokkal mindkét ezred hadiállományra töltötte fel magát. A tábori tüzérosztályok ugyanilyen módon 2 osztályos tüzérezredeké alakultak. Az ikeralakulatok az anyaezred hadrendi számozásánál 1938-ig 21-gyel, 1938 után 30-cal magasabb számot viseltek /pl. a 13. gyalogezred ikerezrede a 34., később a 43. gyalogezred volt/. Az ikreződéssel felállt tüzérezred az eredeti osztály hadrendi számát kapta /pl. az 5. tüzérosztályból alakult az 5. tüzérezred, amelynek állományába az 5/I. anya - és az 5/II. ikerosztály tartozott/. Elméletileg az anya - és az ikeralakulat hadrafoghatóság szempontjából egyforma volt. Az így felállt 2 gyalogezredből és 1 tüzérezredből szervezett gyalogdandárok a megfelelő támogató és ellátó alakulatokkal alkották a hadi-hadrend alapseregtesteit. A vegyesdandáronként alakult 3-3 gyalogdandár élére az 1., a 2. és a 3. gyalogsági parancsnok került. E mozgósítási rendszer - amely 1943-ig maradt fenn - előnye a mozgósítás egyszerűségében, a béke- és a hadi-hadrend teljes összhangjában, valamint a feliasztott egységek azonos értékében rejlett. Hátránya volt viszont az, hogy az egyes seregtestek gyorsított mozgósítása és a menetkészültség lépcsőzése nem volt lehetséges, ami azt jelentette, hogy az összes seregtest egyidejűleg, de lassabban érte el harckészültségét.

1936-1937-ben további szervezési intézkedések születtek a tüzérség és a légierő fejlesztése, a gyalogság és a lovasság tűzerejének növelése, valamint a vadász és gránátos zászlóalj felállítására terén. Mindezek eredményeként a honvédség összereje az 1937. október 1-i békehadrendben az alábbiak szerint alakult:

- 42 gyalogzászlóalj, 21 határőrzászlóalj, 7 vadászászlóalj, 7 gránátos zászlóalj, 7 kerékpáros zászlóalj, 1 gépkocsizó zászlóalj, 1 központi gépkocsizó tanosztály
- 31 lovasszászlóalj;
- 7 tüzér mérőszázad, 7 1/2 fogatolt könnyű üteg, 2 gépvontatású könnyű üteg, 8 fogatolt közepes üteg, 10 gépvontatású közepes üteg, 1 gépvontatású nehéz üteg, 10 légvédelmi ágyús üteg, 11 légvédelmi géppágyús üteg, 1 légvédelmi géppágyús szakasz;

- 10 kis harckocsi, ill. páncélgépkocsi század;
- 15 utászszázad, 7 gázvédelmi század, 4 vasútépítő század, 2 hidászszázad, 1 villamos és fényszóró iskola, 17 híradószázad, 7 fogatolt vonatoszlop, 7 gépkocsizó vonatoszlop
- 25 repülőszázad;
- 6 őrnaszád, 6 páncélos motorcsónak, 3 aknarakó hajó, 21 motorcsónak.

A személyi állomány: 85 332 fő.

A fejlődés elsősorban a tüzérségnél szembetűnő. Nem mutat azonban hasonló fejlődést a nehéztüzérség, még rosszabb képet nyújt a műszaki csapatok, a gépkocsizó és a páncélos alakulatok száma. Ennek okait azonban nem a hiányos szervezésben, hanem az anyagi lehetőségek elégtelenségében kell keresni.

1.2 A magyar hivatásos tisztképzés kialakítása az Osztrák-Magyar Monarchiában

A soknemzetiségű monarchia hadereje a nyelvi sokszínűség ellenére egységes szervezet volt mind a megjelenés, mind harcászati feladatok végrehajtása terén. A jól működő közigazgatási, oktatási szervezetek különböző nemzetiségű alkalmazottai együttműködése békés volt. A Monarchia hadserege és honvédségei a nemzetek felettség szimbólumává váltak. A Monarchia katonai iskola-rendszerének alapjait Adolf Wurmb ezredes, a Kriegsministerium 6. tanügyi osztályának vezetője dolgozta ki 1874-ben.

Eszerint voltak 4 évfolyamos alreál-, 3 évfolyamos főreál-, 4 éves hadapródiskolák és 3, ill. 4 éves akadémiák.

Az alreáliskolából csak a kiváló tanulók kerülhettek át a főreálba, a többség a hadapródiskolába került, amelynek elvégzése után hadapród-tiszthelyettesi rendfokozattal csapathoz kerültek. A főreáliskolát végeztek az akadémiára mehettek, onnan avatták őket hadnagyokká.

Ezek az iskolák leginkább a közös hadsereg részére biztosították a tiszt utánpótlást. A magyar honvédség részére 1869-1870 telén a hat, majd hét honvéd kerületben féléves tisztképző iskolát szerveztek. Sikeres elvégzése után a hallgatókat mint tartalékos hadapródokat avatták fel, aki pedig tényleges szolgálatra jelentkezett, azt beosztották csapathoz, ahol egy idő után és sikeres vizsga letételével átvették tényleges állományba.

Ez azonban nem oldotta meg a honvédség tisztikarának kiegészítését. Az 1872.évi XVI.tc. megalkotásával vette kezdetét a Ludovika Akadémia működése. 1897-ben a XXIII.tc. alapján átalakították az egész tisztképzés rendszerét. Két honvéd hadapródiskolát /Nagyvárad és Pécs/ és egy főreáliskolát /Sopron/ szerveztek, a Ludovika Akadémiát pedig főiskolai rendszerűvé alakították át. Ez a képzésforma működött 1918-ig.

Ez azt jelentette, hogy a magyar királyi Honvédség létrehozta tanintézeteinek minden iskolai-szintet magába foglaló rendszerét. Az iskolák és a Ludovika Akadémia előkészítő, tisztképző és tiszti tanfolyamai biztosították a magyar királyi honvédség hivatásos állományának szakmai felkészítését. Ezen oktatási intézmények tanmenetei az azonos szintű polgári iskolák tanmenetére támaszkodtak. Ennek egyik célja az átjárhatóság biztosítása, illetve az azonos ismeretanyag átadása volt. Azt el kell ismerni, hogy a közműveltségi tárgyak oktatása háttérbe szorult a szakmai tárgyakkal szemben, ugyanakkor a honvéd nevelő- és képzőintézetek mind-egyikében az idegen nyelvek oktatását elsőrangú feladatnak tekintették a tisztek képzésében. A nyelvtanítás módszere is az akkori legmodernebb felfogás szerint történt. Ennek pozitív eredménye lemérhető volt a tisztek magas-szintű nyelvismeretén, és még a tartalékos tisztek idegen nyelv tudása is elfogadható volt.

Az idegen nyelvek oktatására szolgáló tananyagokról meg lehet állapítani, hogy a kiegyezés után született és használt tankönyvek a kor módszertani ismereteinek megfeleltek, a lehetőségekhez képest a gyakorlatban hasznosítható ismeretek átadására törekedtek. A tankönyvek írói hivatásos tisztek voltak, akik tapasztalatból tudták, milyen szakmai ismeretekre és nyelvtudásra lehet szüksége a jövőbeni tisztnek és a katonának. Ezeket a személyes tapasztalatokat, szakmai és nyelvi ismereteiket öntötték használható tan- és nyelvkönyvek formájába.

1.3. A hivatásos tisztképzés rendszere, katonai tanintézetek a két világháború között

1921-ben a békeszerződés értelmében az akadémián kívül az összes katonai iskolát meg kellett szüntetni. Az 1921.évi XLIV.törvénycikkkel a katonai iskolákat nevelőintézetekké alakították át. Ez azonban csak színleges volt és a "rejtést" szolgálta. Az iskolák felügyeleti szerve a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) V/b. ügyosztálya volt, amely a HM 9. /nevelésügyi/ osztályának része volt. Négy reáliskolai nevelőintézetet hoztak létre: Budapesten, Kőszegen, Pécsen és Sopronban. Ezek közül a budapesti és a pécsi főreáliskolaként működött 1928-ig V - VIII. évfolyammal, a soproni és a kőszegi pedig I - IV. évfolyamos alreáliskola volt. A nevelőintézetek tanterve megegyezett a hasonló jellegű polgári középisko-

lákéval, amihez még hozzávették a katonai gyakorlati tantárgyakat. Növendékeik felvételi vizsga nélkül kerültek a Ludovika Akadémiára.

1928-ban létrehozták Pécsen a második tisztképző intézményt, amely 1931-ig állt fenn, amikor is beolvasztották a Ludovika Akadémiába, ahonnan egyidejűleg kivált a műszaki oktatás, amely 1939-ig mint a Ludovika Akadémia II. tanulmányi főcsoportja, attól kezdve pedig Bolyai János műszaki akadémia néven működött. Ugyancsak 1939-ben hozták létre a Horthy Miklós /majd Horthy István/ repülő akadémiát Kassán.

1941-től a három akadémia mellett hat hadapródiskolában folyt a képzés. Ezek I - IV. évfolyammal működtek, a IV. év végén érettségi vizsgát tettek a hallgatók, majd 1 éves csapatgyakorlat után zászlósi kinevezést kaptak.

A továbbiakban bemutatom a két világháború között létrejött és működött katonai iskolákat és azok rendeltetését.

AKADÉMIÁK

Magyar királyi Hadiakadémia 1920-1945

Kizárólag a vezérkar számára szolgáló szakiskola azon tisztek részére, akik a felsőbb tiszti tanfolyamot elvégezték, s itt a vezérkarban való szolgálathoz szükséges katonai tudományos és gyakorlati kiképzésben részesültek. A képzés két, majd három évig tartott.

Magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia, Budapest 1872-1945

Az iskola története az 1802.évvvel kezdődött, amikor a pozsonyi országgyűlésen Beleznay Sámuel 10.000 forintot ajánlott fel egy létesítendő katonai intézet céljaira. Az 1808/VII.tc. határozta el a katonai Ludovika Akadémia felállítását, de csak 1872-ben nyílt meg, a XVI.tc. rendelkezései alapján. Az 1873/74. tanévtől kezdve három tanfolyamból állt: előkészítő, tisztképző és tiszti tanfolyamból. 1877-től a csendőrség részére is vettek fel hallgatókat. Az 1883/XXXIV.tc. az Akadémiát lényegében hadapródiskolai rendszerűvé szervezte át /4 éves képzés/. Újabb átszervezés következett az 1897/XXIII.tc.-kel, amely együtt járt az egész katonai oktatás átalakításával. A hallgatókat az új rendszerben felerészből a polgári középiskola elvégzése után, felerészből a három éves főreáliskola elvégzése után vették fel. A végzeteket hadnagyként avatták, és a honvédséghez vagy saját kérés alapján a közös hadsereghez osztot-

ták be. Az Akadémián gyalogsági és lovassági kiképzés folyt, 1912-ben vezették be a tüzérképzést is. 1919. április 12-én a Hadügyi Népbiztosság feloszlatta az Akadémiát, helyébe parancsnokképző tanfolyamot hozott létre. Ez azonban a harctéri események miatt nem indult meg.

1920-tól bevezették a műszaki képzést az Akadémia falai között, majd két évvel később megindult a híradó képzés is. 1938-tól az akadémiai képzés három évre csökkent. A két éves kiképzésre az 1943/44-es tanévben tértek át, és csak a csapatoktól jöhettek a hallgatók. Az Akadémia élén tábornok vagy magasabb rangú törzstiszt állt, mint igazgató, illetve 1890-től mint parancsnok.

Magyar királyi Zrínyi Miklós Akadémia, Pécs 1928-1931

Horthy Miklós 1928. július 28-i legfelsőbb elhatározása és az 1929. január 25-i minisztertanácsi döntés alapján állították fel. Nyíltan mint vámőrtisztképző akadémia szerepelt, valójában a Ludovika Akadémia mellett második tisztképző intézmény volt. Működését 100 fővel kezdte meg, akiknek nagyobb része a pécsi és a budapesti reáliskolai nevelőintézetből, kisebb része polgári középiskolából jött. Az iskolán gyalogsági kiképzés folyt. Az Akadémiát 1931-ben HM-rendelettel feloszlatták; 261 akadémikusa a Ludovika Akadémiára került át.

Magyar királyi Bolyai János honvéd műszaki akadémia, Budapest 1940-1944

A HM rendelete 1931-ben kettéválasztotta a Ludovika Akadémián a tisztképzést. A pécsi Zrínyi Miklós Akadémiát beolvasztották a Ludovika Akadémiába, ez képezte a magját a II. főcsoportnak. Ennek keretében folyt ettől kezdve a műszaki, folyamőr, repülő, híradó és vonat csapathoz kerülő tisztek képzése. 1939 októberétől a II. tanulmányi főcsoport, mint Bolyai János Akadémia folytatta működését, de kivált belőle a repülő tisztek képzése. Ugyanakkor ide helyezték át a Ludovika Akadémiáról a csendőr akadémikusokat. A kiképzés 1931-1938 között négy évfolyamban történt, amelyből egy év a megelőző csapatszolgálat. 1938 őszétől három évfolyamos a képzés, megelőző csapatszolgálat nélkül. 1943/44-ben kétéves képzés volt.

Magyar királyi Horthy Miklós, majd Horthy István repülő akadémia, Kassa 1940-1943

1939 őszén hozták létre Kassán a Ludovika Akadémia II. tanulmányi főcsoportjából.

ISKOLÁK, NEVELŐINTÉZETEK

K.u.k. Infanteriekadettenschule in Budapest 1902-/1937/

Budapesten 1896-ban állították fel a cs. és kir. gyalogsági hadapródiskolát, és 1918-ban átalakult magyar katonai reáliskolává, 1922-ben pedig reáliskolai nevelőintézeté.

Magyar királyi Bocskai István reáliskolai nevelőintézet, Budapest 1923-1931

Az 1896-ban felállított cs. és kir. gyalogsági hadapródiskolából alakult át 1918-ban. Az 1921/XLI., illetve az 1922/X.tc. alapján működő rejtett katonai iskola, amely 1931-ig mint V-VIII. osztályos főreáliskola működött. Ekkor feloszlatták, növendékeit Pécsre helyezték át. Tanterve azonos volt a nyilvános reáliskolákéval, de kiegészült speciális intézeti tárgyakkal. A növendékek létszáma 250 - 280 fő volt évente. Hallgatói felvételi vizsga nélkül mehettek a Ludovika Akadémiára.

Magyar királyi "Csaba királyfi" honvéd gyorsfegyvernemi hadapródiskola, Marosvásárhely 1941-1945

1941. októberében állították fel HM-rendelet alapján I.-V. évfolyamos iskolaként. A IV.évfolyam végén érettségi vizsgát tettek a hallgatók, majd egyéves csapatszolgálat után zászlósi kinevezést kaphattak, illetve a jó előmenetelű hallgatók az akadémiára kérhették felvételüket. 1944-ben 93 fő érettségizett az iskolán.

Magyar királyi Gábor Áron honvéd tüzérségi hadapródiskola, Nagyvárád 1941-1945

1941 őszén állították fel az öt évfolyamos iskolát, amelyből az 1-4. évfolyam az 1934/XI. tc. szerint középiskola, az 5.évfolyam pedig tisztán katonai elméleti és gyakorlati képzésből áll. A 4. évfolyam végén a hallgatókat a honvédséghez sorozták be, mint önként jelentkező karpaszományosokat, és ekkor jelentkezhetek a Ludovika Akadémiára. Aki nem ment az Akadémiára, azt az 5. évfolyam elvégzése után zászlóssá, illetve hadapród őrmesterré avatták. 1944 őszén először a Dunántúlra telepítették az iskolát, 1945 januárjában Sümegről indultak Ausztriába.

Magyar királyi soproni honvéd főreáliskola, Sopron 1898-1944

/1918-1919-ben: Magyar katonai főreáliskola, 1921-től: Magyar királyi soproni reáliskolai nevelőintézet, 1922-től: Magyar királyi Rákóczi Ferenc reáliskolai nevelőintézet, 1938-tól: Magyar királyi Rákóczi Ferenc honvéd főreáliskola, 1939-től: Magyar királyi Rákóczi Ferenc soproni honvéd középiskolai nevelőintézet, 1941-től: Magyar királyi Rákóczi Ferenc honvéd gyalogsági hadapródiskola néven szerepelt az iskolák sorában. /Az iskolát 1897/XXIII.tc.-kel állították fel. 1898-tól a Ludovika Akadémia előkészítő iskolájaként működő három éves iskola, olyan 14-18 éves fiúk részére, akik valamely gimnázium reálszakát vagy a polgári iskola négy osztályát végezték. 1919-ben az iskola felszerelésének egy részét Győrbe szállították. 1921-1922-ben Jutason voltak, Sopron helyzetének eldöntéséig. 1920-tól 1928-ig, mint I.-IV. évfolyamos alreáliskola működött. 1928-1931 között fokozatosan főreáliskolává fejlesztették, I.- VIII. évfolyammal. 1931-től IV.- VIII. évfolyamos főreáliskola. 1941-től 1944-ig mint gyalogsági hadapródiskola működött. 1944.szeptemberében ide hozták a pécsi Zrínyi Miklós hadapródiskolát, és mint Egyesített gyalogsági hadapródiskola települt ki Ausztriába.

Magyar királyi Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet, Kőszeg 1932-1943

Az 1921/XLI., illetve az 1922/X.tc. alapján felállított rejtett katonai középiskola. Elődjének a kőszegi k.u.k. Unterrealschule-t tekinthetjük. 1921-től 1931-ig négy alsó tagozattal működött, mint bentlakásos intézet. Tanterve megegyezett az állami reáliskolák tananyagával. Növendékei a felső tagozatos katonai középiskolákban folytathatták tanulmányaikat.

1932-1937 között I.-VIII. évfolyamossá alakították át, és azok a növendékek, akik folytatni akarták tanulmányaikat felvételi vizsga nélkül kerültek át a Ludovika Akadémiára. 1938-1939-ben: Hunyadi Mátyás kőszegi honvéd alreáliskola, 1940-től: Hunyadi Mátyás kőszegi honvéd középiskolai nevelőintézet nevet viselte. 1938-1939-től fokozatosan leépítették a felső osztályokat és visszaszervezték I.-IV. évfolyamos alreáliskolává. 1941-ben, amikor a reáliskolákat hadapródiskolákká szervezték át, megmaradt alreáliskolának, illetve középiskolai nevelőintézetnek, jóléti jelleggel: katonatisztek gyermekei részére.

Magyar királyi Zrínyi Miklós reáliskolai nevelőintézet, Pécs 1904-1941

1907-1919 között: Magyar királyi hadapródiskola, 1938-ban: Magyar királyi Zrínyi Miklós honvéd főreáliskola, 1939-ben: Magyar királyi Zrínyi Miklós főreáliskolai nevelőintézet megnevezés volt használatban.

Az 1921/XLI.tc., illetve az 1922/X.tc. alapján felállított rejtett katonai középiskolák sorába került. Jellege: középiskolai fiúinternátus katonatisztek, állami és más köztisztviselők gyermekei részére.

mekei részére. 1922-1928 között I.- VIII. osztályos főreáliskolaként működött. 1928-1931 között fokozatosan leépítették, majd 1931-től újra I.- VIII. évfolyamos intézet, majd az 1938-as átszervezéstől 1942-ig IV.- VIII. évfolyamos főreáliskola. 1944. szeptemberben összevonták a soproni hadapródiskolával és Egyesített gyalogsági hadapródiskola néven együtt telepítették ki Ausztriába.

Katonai növendékek iskolája, Szeged 1919.júl.-okt.

A szegedi ellenforradalmi hadseregbe jelentkezők, illetve a volt katonai iskolák szétszéledt hallgatói részére felállított átmeneti iskola volt. Oktatás nem indulhatott be, éppen csak elkezdték az igazolási eljárások lefolytatását, amikor a HM 31. osztálya elrendelte, hogy a növendékek vonuljanak be Hajmáskérre, vagy eredeti iskolájukhoz.

Magyar királyi jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézet 1925-1942

1924-ben állították fel négy évfolyamos, teljes ellátást nyújtó, díjmentes alsó fokú katonai iskolaként a hivatásos altisztek képzésére. 1930-ban: Magyar királyi Kinizsi Pál honvéd altisztképző és nevelőintézet, 1931-1934 között átszervezés folyt az iskolába, és 1934-től csapat-altisztképző iskolává alakult át. Ettől kezdve 1942-ig kétéves iskolává alakult át a már néhány évet szolgált, kiváló csapattisztesek felkészítése számára, akiket ezután vettek fel a hivatásos altiszti karba. A kiképzés fegyvernemek szerint történt. A légielő kivételével az összes fegyvernem részére képzett altiszteket. 1942-től a képzés egy évre rövidült.

Magyar királyi vámőrtisztképző tanfolyam, Pécs – Eger 1928-1930

Az 1928. december 1-én kelt legfelsőbb elhatározás alapján rejtett honvédségi tanfolyamként szervezték meg. Valódi feladata a honvéd tisztikar legalsóbb rendfokozataiban fennálló hiányok rendkívüli pótlása volt, mégpedig polgári főiskolát végzettek tényleges tisztekké való képzése útján. Pécsre azok kerültek beosztásra, akik már egy évet szolgáltak csapatnál, Egerbe pedig azok, akik kiképzésben még nem részesültek. A pécsi 1928. december 10-től, az egeri 1929. januárjától működött. 1929. október 1-én egyesítették őket Egerben, majd 1930. március 30-án pedig feloszlatták.

Magyar királyi honvéd gyalogsági lövőiskola, Várpalota 1930-1945

Feladata különböző továbbképző tanfolyamok szervezése volt.

Magyar királyi Zrínyi Ilona honvéd tiszti leánynevelő intézet, Sopron 1929-1941

1850-ben vetődött fel a gondolat, hogy állítsanak fel intézetet a tiszti árvalányok részére. Az intézet 1877-ben átkerült a cs. és kir. Hadügyminisztérium hatáskörébe. Ekkor átszervezték a tanítás rendszerét is: az iskola fő feladata az lett, hogy nevelőnőket képezzen a főúri családok részére. 1922-től az oktatás célja a házi- és kézműipari végzettség elérése lett, és 1924-től három évfolyamos ipariskolává szervezték át. 1931-ben újra megindult a polgári iskolai oktatás. 1938-tól pedig egy gimnáziumi, négy polgári iskolai, egy líceumi és két ipariskolai osztálya volt.

A hosszú felsorolás nem csak a tisztképzés minden szintjére kiterjedő iskolarendszerét tükrözi, hanem azt is, hogy az ország politikai és gazdasági helyzetének változásai alól a katonai nevelőintézetek sem vonhatják ki magukat. Ugyanakkor azt az igyekezetet is meg lehet figyelni, hogy az ország önállóságát biztosító saját, nemzeti honvédség minél alaposabb felkészítése érdekében is a lehetőségekhez képest mindent megtettek.

Az 1927. márciusáig tartó „rejtés” időszakában az oktatást a polgári jelleg határozta meg, hiszen a felügyeletet a VKM gyakorolta. A szakmai jelleg a Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottság távozásával fokozatosan erősödött, ami azzal is magyarázható, hogy a katonai intézetek irányítása visszakerült a Honvédelmi Minisztérium hatáskörébe. Az addig zökkenőmentesen működő együttműködés a katonai és polgári tanárok és testületek között megszakadt.

2. Az idegen nyelvi képzés és intézményrendszere

1918-ig, a katonai utánpótlás képzés keretében, a Ludovika Akadémia mellett egy honvéd főreál iskola, két honvéd hadapródiskola működött közel 1200 növendékkel. A Trianoni békediktátum értelmében azonban az akadémián kívül meg kellett szüntetni az összes többi katonai jellegű iskolát. Ennek ellensúlyozására 1921-ben elfogadták a XLIV. törvény-cikket, amelynek 1.§-a a következőket tartalmazta:

"Abból a célból, hogy a katonatisztek hadiárváinak ellátása, és neveltetése továbbra is lehetővé váljék, azonkívül a neveltetési támogatásra szoruló katonatisztek, udvari-, állami- és törvényhatósági és más köztisztviselők gyermekeinek neveltetésében ezentúl is segíthetők legyenek: a magyar állam birtokába jutó katonai nevelő- és képzőintézetek, amelyek mint ilyenek megszűntek, mint nevelőintézetek az alapítványok felhasználásával, vallás- és közoktatásügyi és honvédelmi miniszterek vezetésével, ill. rendelkezése alatt, továbbra is fenntartatnak."

Ezzel a lépéssel egyértelműen rejtetten, de fönntartották azokat a középszintű katonai iskolákat, amelyek a későbbiek során alapját képezhették egy új, jól felkészített tisztikar felállításának. Hogy még hitelesebbé tegyék ezeket a lépéseket, ezeket a tanintézeteket a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumnak (VKM) rendelték alá. A VKM V/b. ügyosztálya (középiskolák), amelyik a felügyeletet gyakorolta, valójában a Honvédelmi Minisztérium 9. nevelésügyi osztálya volt. Az osztály előadói katonák voltak, de katonák voltak az iskolák tanárai is, így beletartoztak az 1750 fő¹ feletti, rejtett tiszti létszámba.

A polgári ruhát viselő katonák rendfokozathoz igazított polgári tisztségviselőkre jellemző titulusokkal bírtak:

ezredes = főtanácsnok;

alezredes = tanácsnok;

őrnagy = altanácsnok;

százados = főelőadó.

1921-ben tehát négy reáliskolai nevelőintézetet hoztak így létre, amelyek hivatalosan 1922. szeptemberétől a következő elnevezéssel kezdték meg az oktatást:

"II. Rákóczi Ferenc" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet, SOPRON.

¹ A Trianoni békediktátum által engedélyezett 35 000 fős hadsereg engedélyezett tiszti létszáma.

"Hunyadi Mátyás" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet, KŐSZEG.

"Bocskai István" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet, BUDAPEST.

"Zrínyi Miklós" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet, PÉCS.

Pedig 1921-ben még elég kilátástalan volt a helyzet. Költözések, helykeresések jellemezték az intézeteket. A Sopronba tervezett reáliskolai nevelőintézet például Győr és Jutas érintésével jutott vissza a városba, de már nem az eredetileg tervezett épületébe, hanem a megüresedett Károly-laktanyába.²

A polgári életben ekkor már komoly igény merült föl a modernkor kihívásaira válaszolni tudó iskola típus bevezetésére, illetve megfelelő átalakítására. Ez természetesen közvetlen hatást gyakorolt a "rejtett" katonai oktatásra is.

Klebelsberg Kunó vallás és közoktatásügyi miniszter szorgalmazta a tananyag gyakorlatiasabbá tételét, valamint az élő idegen nyelvek oktatását. (Sok nyelvtanár kapott ekkor külföldi ösztöndíjat.)³ Ennek okát egyértelműen Trianon hatásaiban és a revíziós hangulatban kell keresnünk.

Az 1924. május 20-án kihirdetett 1924. évi XI. törvény három középiskola-típusról rendelkezett: gimnázium, reálgimnázium, *reáliskola*. Mindegyik középiskola feladata, hogy "a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye." E feladatát a gimnázium "a minden irányú humanisztikus, elsősorban a latin és görög nyelvi és irodalmi tanulmányok révén", a reálgimnázium "főként a latin és a modern nyelvek és irodalmak intenzív tanulmányozása" által, a *reáliskola* pedig "főként az élő idegen nyelvek, valamint a matematika és a természettudományi tanulmányok tüzetesebb tanításával" valósítja meg. Mindhárom középiskola-típusban kötelező tantárgy a német nyelv és irodalom; a reálgimnáziumban és a *reáliskolában* - a kötelező német mellett - az angol, a francia, az olasz nyelv egyike. Az 1924-ben a XI. törvény az egységes jogosításról is rendelkezett. Eszerint a középiskola bármely típusában letett érettségi valamennyi főiskolán és egyetemi karon való továbbtanulásra jogosít. Ezzel megszűnt a gimnázium megkülönböztetett helyzete, hiszen a

² Dr. Martinkó József: Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében MH Humán Szolgáltató Központ. Budapest, 1996. 16.o.

³ Mészáros István - Németh András - Pukánszky Béla: Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe-Osiris kiadó Budapest, 1999. 372.o.

másik két reáljellegű intézmény azzal teljesen egyenrangúvá vált.⁴ A 120 középiskolából 14 megszűnt, 20 humángimnáziummá, 71 reál-gimnáziummá és 15 reáliskolává lett minősítve.⁵

Ezek a lépések talán mondani sem kell, hogy milyen fontosak voltak a katonai intézmények számára, hiszen a törvény alapján a reáliskolát a teljes értékű középiskolák közé sorolták és a katonai iskolák is ilyenek voltak.

A törvény életbe lépése után a kultuszminiszter kiadta a magyar gimnáziumok, reál-gimnáziumok és reáliskolák új tanterveit, amelyek bevezetésekor Klebelsberg csak a kellő számú idegen nyelveket oktató tanárok számánál talált problémát. Minden esetre örömmel nyilatkozott az olasz és a francia kormány támogatásáról "amelyek három francia, illetve három olasz középiskolai tanár kiküldését helyezték kilátásba, és így több helyen abban a kellemes helyzetben lesznek, hogy különösen a felső osztályokban a haladóknál a francia, illetve olasz nyelvet vérbeli franciák és olaszok fogják tanítani, ami különösen a modern nyelveknél főképpen a kiejtés szempontjából megbecsülhetetlen jelentőséggel bír."⁶

Ilyen szempontból a katonai intézetek előnyben voltak a polgári intézményekkel szemben, hiszen megfelelő számú és megfelelően felkészült tiszt (rejtett) nyelvtanár állt rendelkezésre.

A három iskolatípus közül tehát a gimnázium tartotta meg leginkább a humanisztikus oktatási kereteket, amit a nyelveknél a latin és a görög egyértelműen jelez. A reál-gimnázium, a latin és a modern nyelvek talaján mozoghatott. A központilag kiadott általános óratervében a következő idegen nyelvek szerepeltek évfolyamonként, órára lebontva:

- latin;
- német;
- francia, angol, vagy olasz.

⁴ Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest É.n. 83.o.

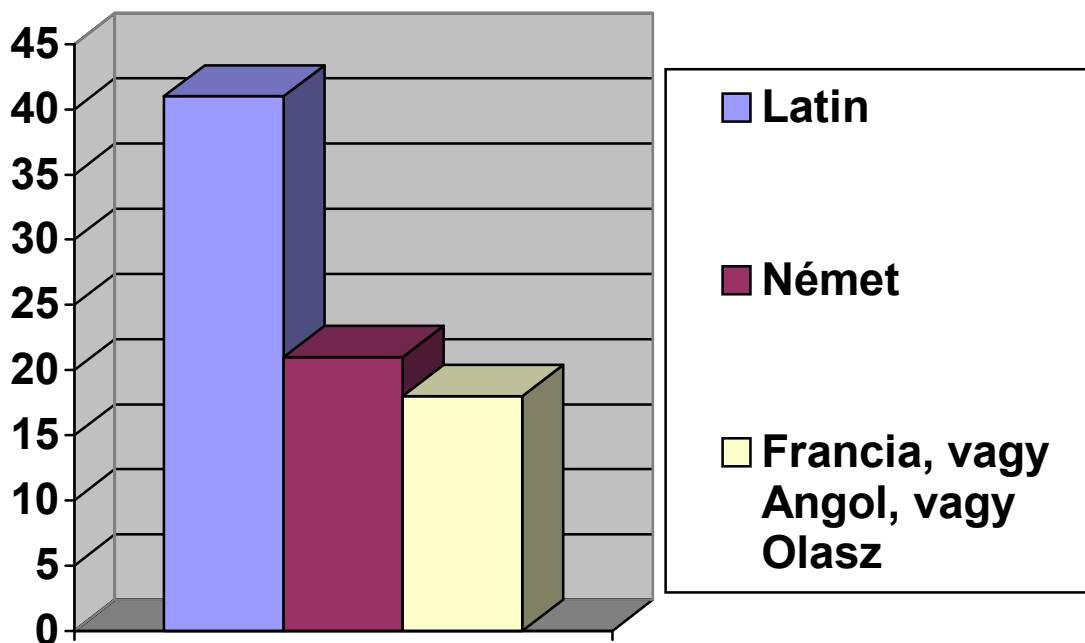
⁵ Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Budapest, 1997. 59.o.

⁶ Mann Miklós i.m. 58.o.

A reálgimnázium általános heti óraterve, a nyelvórák kiemelésével⁷

Évfolyam/ Nyelv	Latin	Német	Francia, vagy angol, vagy olasz	Évfolyam összesen
I.	6	-	-	6
II.	6	3	-	9
III.	6	4	-	10
IV.	6	4	-	10
V.	5	3	5	13
VI.	4	3	5	12
VII.	4	2	4	10
VIII.	4	2	4	10
Összesen	41	21	18	80

Ezzel összehasonlítva nézzük meg a **reáliskola általános óratervét**, szintén a nyelvórák kiemelésével, hiszen ez vonatkozott a "rejtett" katonai iskolákra is:⁸

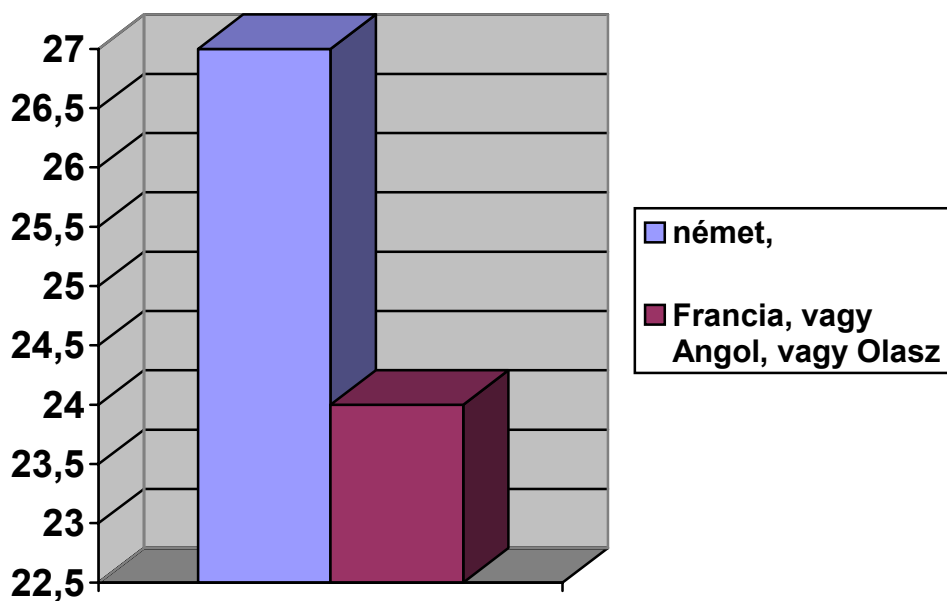
A reálgimnázium általános heti óraterve, a nyelvórák kiemelésével

⁷ Kardos József - Kelemen Elemér: 1000 éves a magyar iskola (1996-1996) 2. Bővített kiadás Korona kiadó. Kft. Budapest, 1996. 89.o.

⁸ Magyarország közoktatásügye a világháború óta. Összeállította: Kornis Gyula Kiadja a Magyar Pedagógiai Társaság Budapest, 1927. 104.o.

A reáliskolák általános heti óraterve, a nyelvórák kiemelésével⁹

	Német	Francia v. angol v. olasz	Osztályonként összes nyelvóra/mindösszesen
I.	5	-	5
II.	5	-	5
III.	3	5	8
IV.	4	5	9
V.	3	4	7
VI.	3	4	7
VII.	2	3	5
VIII.	2	3	5
Évfolyamoknál összesen	27	24	51

A reáliskolák általános heti óraterve, a nyelvórák kiemelésével

A központilag kiadott részletes tanulmányi tervek alapján a reáliskolákban a nyelv-
képzésre a következők vonatkoztak (kivonatossan):

⁹ Kardos József - Kelemen Elemér: 1000 éves a magyar iskola (996-1996) 2. Bővített kiadás Korona kiadó. Kft. Budapest, 1996. 89.o.

2.1. Német nyelv és irodalom

Cél: a) Újabb német írók műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése és ennek alapján tájékozottság a német szellemi élet ismeretében. b) Gyakorlottság a német nyelvnek írásbeli és szóbeli használatában.

Tananyag.

I-II. osztály, heti 5-5 óra. a) Beszédgyakorlatok és olvasmányok. Az iskolai élet és a család köréből való beszédgyakorlatok szemléltetése. Mesék, elbeszélések, mondák (pl. Grimm, Hebel, Lessing). Levél. Rövid földrajzi és természetrajzi leírások. Dalok (pl. Goethe, Uhland, Rückert, Hoffman v. Fallersleben). Rövid elbeszélő költemények. b) Nyelvtan. Olvasás, írás. Gyenge és erős igeragozás. Főnév és melléknév ragozása. Fokozás. Névmások, számnevek, praeposíciók. Szórendi szabályok. c) Havonként két iskolai dolgozat. Tollbamondás. Közös fogalmazás. Felelet feltett kérdésekre. Mondatszerkesztés és beszédgyakorlatok az olvasmány alapján.

III. osztály, heti 3 óra. IV. osztály, heti 4 óra. - A tananyagot lásd a gimn. megfelelő osztályainak tantervében.

V. osztály, heti 3 óra. a) Olvasmány: Németország történetére, földrajzi, művelődési, társadalmi stb. viszonyaira vonatkozó könnyebb olvasmányok. Szemelvények Goethe Divhtung u. Wahrheit c. művéből. Elbeszélések (Aurbacher, Hebel). Szemelvények Voss Homérjéből. Dalok (Goethe, Heine, Lenau). Balladák, románcok (Goethe, Schiller). b) Nyelvtan és c) Iskolai dolgozatok, mint a gimnáziumban.

VI. osztály, heti 3 óra. a) Olvasmányok: Prózai elbeszélések (Tieck, Freytag, Keller). Leírások és könnyebb értekezések. Dalok (Eichendorff, Mörike, Storm, Liliencron). Gondolati líra (Schiller: Lied von der Glocke, Spaziergang), Goethe: Hermann u. Dorotheaból pl. I., II., IV., VI., VII. ének. b) Nyelvtan és c) Írásbeli dolgozatok lásd a gimnázium tantervében.

VII. osztály, heti 2 óra Úgy mint a gimnáziumban.

VIII. osztály, heti 2 óra. a) Olvasmányok: Szemelvények Schiller Wallenstein-jéből és Goethe Faust-jának I. részéből, H. Kleist, Novalis, Grillparzer, Hebbel műveiből. Prózai olvasmányrészletek: Ranke, Mommsen, Kant munkáiból. Az irodalomtörténeti ismeretek összefoglalása. b) Nyelvtan és c) Írásbeli dolgozatok, miként a gimnáziumban.

A francia-, angol és olasz nyelv és irodalomból hasonló részletességgel készültek el a tananyag felosztások. Az alapot minden tantárgynál a gimnáziumi leírások jelentették.¹⁰

A tanítási módszer alfejezetből érdemes néhány gondolatot idézni:

"A tanítás eredményének biztosítására szolgálnak a tanári karok által félévenként tartott módszeres értekezletek, melyeken főleg az olvasmányok és az írásbeli dolgozatok programját vitatják meg. Minden iskola beszerzi a nevezetesebb bel- és külföldi módszeres folyóiratokat is. Ugyancsak az oktatás érdekében időről-időre szünidei tanfolyamok rendeztetnek, abból a célból, hogy a tanárok tudományszakuk fejlődésének újabb mozzanatáról tájékozódjanak, és ismereteiket kibővítsék. Legújabbán 1925 nyarán az újonnan bevezetett modern (angol, olasz, francia) nyelvek tanulása tette szükségessé egy-egy tanfolyam rendezését, melyen állami támogatással 40 tanár vett részt. Ugyanilyen tanfolyam volt 1927-ben a magyar nyelv-irodalmi s a történelmi oktatás elmélyítése céljára."¹¹

2.1. A magyar királyi reáliskolai nevelő intézetek

1922-ben tehát négy középszintű intézményben kezdődött meg az oktatás magyar nyelven, az országos reáliskolai tanterv és tankönyvek alapján. Ebből a négy intézményből Budapesten és Pécsen főreál, míg Sopronban és Kőszegen alreáliskola működött négy-négy évfolyammal.

A főreál- és alreáliskolák iratanyaga eléggé "változatos" formában, nagy hiányosságokkal, főleg szórvány anyagok formájában maradt fenn. Szinte nincs is olyan, nyelvképzéssel kapcsolatos iratanyag, amely mind a négy intézmény oktatási rendszerében megjelenne. Ezért a kutató számára nem egyszerű feladat ezen információk megerősítése, illetve az adott "tény" egyértelmű kimondása. Úgy gondolom ebben az esetben az lehet a legjobb, legteljesebb módszer, hogy intézményenként vizsgálom a fellelhető, nyelvképzéssel kapcsolatos, információkat, és a munka közben, illetve végén ezekből következtetéseket vonok le.

Idegen nyelvi oktatás a főreál iskolákban

2.1.1. A budapesti "Bocskai István" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet létszáma, a vizsgált időszakban, általában 200 fő körül mozgott. Az oktatás a civil reáliskolai tanterv szerint folyt, kiegészítve a rendkívüli- vagy az internátusi tárgyakkal, mint az ének, zene, továbbá az illetlen, egészségügyi ismeretek, testedzés és cserkész ismeretek, földrajzi ismer-

¹⁰ Magyarország közoktatásügye a világháború óta.i.m.119-121.o.

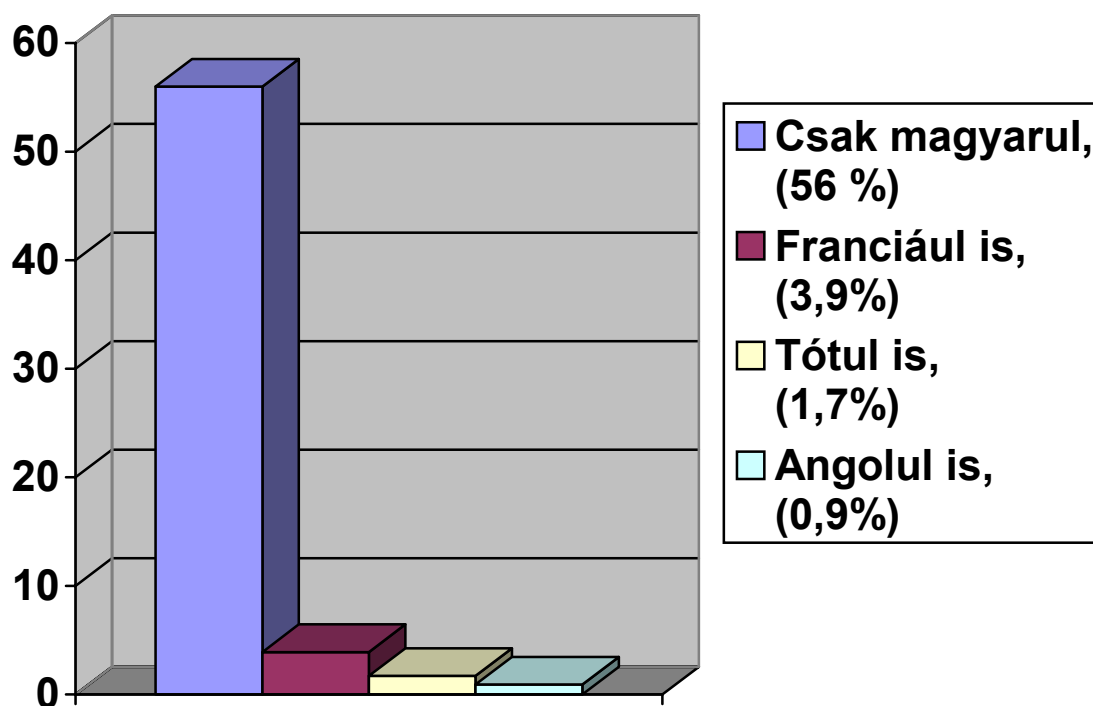
¹¹ u.o. 126.o.

rettek, gyorsírás, levelezés, vívás volt.¹² A növendékeknek alig volt szabadidejük. A délelőtti 5-6, és a délutáni 1-3 óra teljesen lekötötte az idejüket.

Az 1924-es év adata további érdekes tényeket mutatnak. A növendékek 45%-a a fővárosból, 50%-a vidékről érkezett. A maradék 5% az elcsatolt területekről.

A nyelvismeretet vizsgálva a következő képet kapjuk:

- csak magyarul beszélt 56%;
- a magyar mellett németül is tudó 39%;
- franciául is beszélő 3,9%;
- tótul is beszélő 1,7%;
- angolul is beszélő 0,9%.¹³

Nyelvismeret vizsgálatának grafikonja

¹² Dr Martinkó József: Katonai középiskolák i.m. 21.o.

¹³ Martinkó József: Cögerek és katókók Petit Real kiadó Budapest, 1998. 47.o.

Az 1924-es törvény hatására az intézmény tovább szigorította vizsgáztatási követelményeit. Nem volt elnézés, a jó eredményeket a színvonalas oktatás és a szigorú féléves és éves beszámoltatás biztosította.

A reáliskolai nevelőintézet iratanyaga olyan hiányos, hogy azt még fond¹⁴ töredéknek sem minősíthetjük, így nem véletlen, hogy nyelvképzéssel kapcsolatos dokumentumok részletesen nem lelhetőek föl ebben a néhány iratban.

Található azonban az iratok között két Értesítő, amelyek az adott tanév legfontosabb eseményeit tartalmazzák. Ezekben fellelhető néhány olyan adat és utalás, amelyek alapján következtethetünk a nyelvképzés helyzetére.

Az 1927/28-as tanév Értesítőjéből kiderül, hogy a felvételi vizsgák szeptember 9-én voltak. Az osztályzatot nyert tanulók száma év végén (június 15-én) 250 fő volt. Osztályonként: V/a. 34 fő, V/b. 36 fő, VI/a. 31 fő, VI/b. 31 fő, VII/a. 28 fő, VII/b. 28 fő, VIII/a. 34 fő és VIII/b. 30 fő.

A nevelő testület működési körének leírásából képet kaphatunk, hogy kik, milyen tantárgyat, hány órában tartottak az intézményben. Például:

"Szentpéteri és Isztebnei Dávid József. Szaktárgyai: torna és vívás. Tanította a vívást az V-VIII/a-b. osztályokban, német társalgást az V/b. és VIII/a. osztályokban heti 12 órában.

Zsuffa Sándor. Szaktárgyai: francia nyelv és irodalom. Tanította a francia nyelvet és irodalmat a VI., VII. és VIII/a-b. osztályokban, a francia társalgást a VI., VII. és VIII/a-b. osztályokban heti 18 órában.

Forgács János dr. kegyestanítórendi áldozópap. Szaktárgyai: magyar nyelv és irodalom, valamint német nyelv és irodalom. Tanította a német nyelvet és irodalmat az V. és VIII/a-b. osztályokban, valamint a német társalgást az V/b. osztályban heti 16 órában. A II. tanulmánycsoport vezetője."¹⁵

A nevelő testület összesen 39 főből állt. Ezek közül 7 fő tanított nyelvet. Németet, franciát. A latin tanárok ugyan megvoltak, de a nyelv nem szerepelt külön tantárgyként, valószínűsíthetően a hittan és a történelem tanulmányozásánál használták. Nézzük milyen tantárgyakkal párosították az adott nyelveket, illetve mit tanítottak még a nyelvtanárok:

Vívás - német társalgás (egyértelműen katona tanár);

¹⁴ Levéltári gyűjtemény

¹⁵ HL. Katonai Iskolák V.10. fond Bocskai István M. Kir. reáliskolai nevelőintézet VII. Értesítője 1927-1928. 18-19.o.

Történelem - latin nyelv;

Német nyelv és irodalom, német társalgás (pap);

Magyar nyelv és irodalom - latin nyelv (pap);

Magyar nyelv és irodalom - francia nyelv és irodalom;

Bölcselet - német nyelv és irodalom;

A latin nyelv nem szerepelt külön nyelvként

Francia nyelv és irodalom, francia társalgás.

A használt nyelvi tankönyvek tekintetében a következő volt a helyzet évfolyamonként:

V. évfolyam

Miklós-Kaiblinger: Német olvasókönyv IV. rész,

Tímár: Német nyelvtan,

Birkás: Francia nyelvkönyv I. rész.

VI. évfolyam

Miklós-Kaiblinger: Német olvasókönyv IV. rész,

Tímár: Német nyelvtan,

Birkás: Francia nyelvkönyv I. rész.

VII. évfolyam

Schuster: Német irodalomtörténet I.,

Birkás: Francia irodalmi olvasókönyv VII. és VIII. osztályosoknak.

VIII. évfolyam

Schuster: Német irodalomtörténet II.,

Birkás: Francia nyelviskola III. rész,

Birkás: Francia irodalmi olvasókönyv VII-VIII. osztályosoknak.

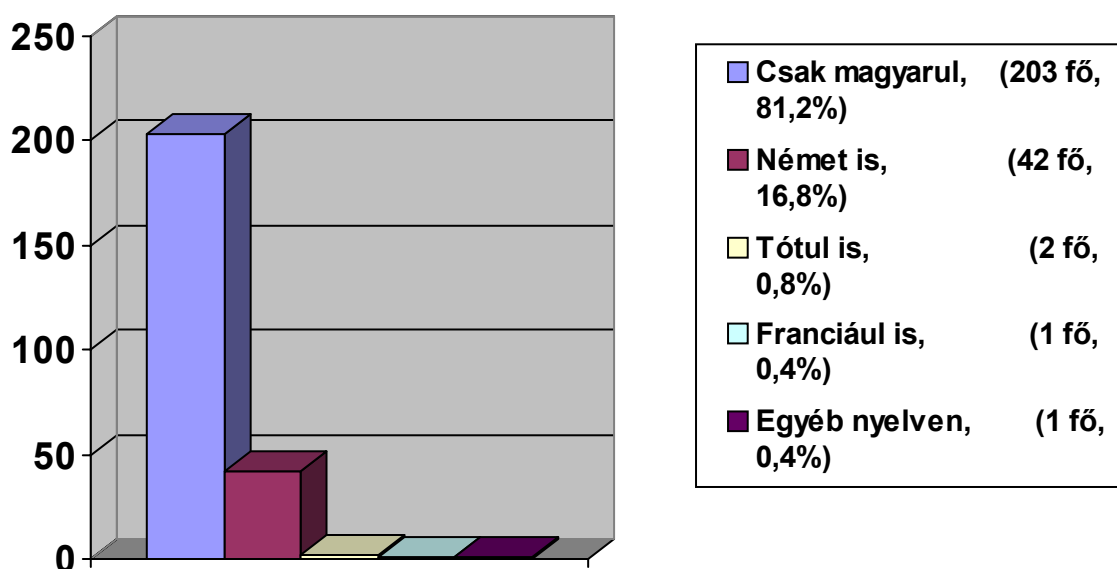
A tantárgyak osztályozásánál, és ez vonatkozott a nyelvekre is, a következő osztályzatokat adták: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen.

Az érettségi vizsga magyar nyelv és irodalomból, német nyelv és irodalomból és mennyiségtanból állt. Ezen belül német nyelv és irodalomból a következő érettségi tételek szerepeltek:

- a) Die Stadt Budapest und ihre Umgebung. (Szabad tétel.)
- b) A kárpáti őrség (fordítás).

Az 1927-28-as tanév végén a tanulók nyelvismerete a következőképpen alakult:

- csak magyarul beszélt 203 fő, 81,2%;
- németül 42 fő, 16,8%;
- tótul 2 fő, 0,8%;
- franciául 1 fő, 0,4%;
- olaszul 1 fő, 0,4% és
- egyéb nyelven 1 fő, 0,4%.¹⁶

Az 1927-28-as tanév végén a tanulók nyelvismerete

¹⁶ HL. Katonai Iskolák V.10. fond Bocskai István M. Kir. reáliskolai nevelőintézet VII. Értesítője 1927-1928. 45.o.

Az utolsó, 1930-31-es, tanév Értesítője ugyan azokat az adatokat tartalmazta, mint az előbbi. Ebben a tanévben a nevelő testület 38 főből állt. 7 fő tanított nyelvet a következő párosításban:

Német nyelv és irodalom és német társalgás;

Német nyelv és irodalom, cserkész kiképzés;

Ábrázoló geometria, német társalgás;

Német nyelv és irodalom, cserkész kiképzés;

Francia nyelv és irodalom;

Francia nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom;

Német nyelv és irodalom, német társalgás.

A tankönyvek nem változtak. Nem is változhattak, hiszen az ingyenes könyvellátás alapját az képezte, hogy a tankönyveket bekötötték és a növendékek mindig a felsőbb évfolyamos hallgatóktól "örökölték" azokat.

Érettségi vizsga, a központi előírások szerint, ugyan azon tantárgyakból állt, mint azelőtt. Német nyelvből és irodalomból ebben az évben a következő tételeket kapták a végzősők:

a) "Nemes elszántság" (fordítás).

b) "Unsere Hauptstadt"- Fővárosunk, (Beschreibung -leírás)- (szabad tétel).¹⁷

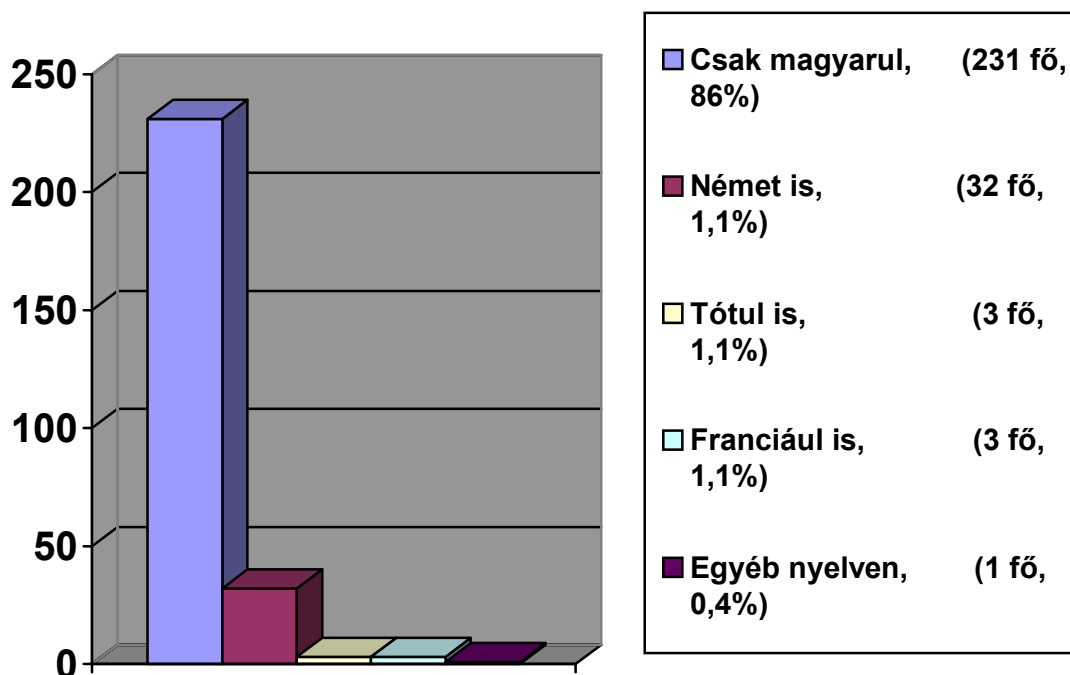
Mint látható az érettségi tételek (tartalmilag), hasonlóan az oktatás rendszeréhez, nem nagyon változtak az eltelt idő alatt.

Az 1931-es tanév végén a nyelvismeret a következő képen alakult:

- csak magyarul beszélt 231 fő, 86,8%;
- németül 32 fő, 12,0%;
- franciául 3 fő, 1,1%;
- egyéb nyelven 3 fő, 1,1%.¹⁸

¹⁷ HL. Katonai Iskolák V.10. fond Bocskai István M. Kir. reáliskolai nevelőintézet X. Értesítője 1930-1931. 60.o.

¹⁸ HL. Katonai Iskolák V.10. fond Bocskai István M. Kir. reáliskolai nevelőintézet X. Értesítője 1930-1931. 61.o.

Az 1931-es tanév végén a tanulók nyelvismerete

1931-ben a HM megszüntette a Bocskai István főreáliskolát és helyén, a Hűvösvölgyben, létrehozta a Ludovika Akadémia II. főcsoportját, miközben a növendékeket Pécsre helyezték, ahol az 1931/32-es tanév al- és főreáliskolaként nyolc évfolyammal, A és B párhuzamos osztályokkal indult el.

2.1.2. A pécsi "Zrínyi Miklós" magyar királyi reáliskolai nevelőintézet kalandos út után (Hajmáskér, Győr, Kismarton) foglalta el helyét a városban és kezdte meg tevékenységét most már ezen a néven 1922-ben. Az oktatással kapcsolatos előírásokban nem volt különbség, a Bocskaihoz hasonlóan folyt a munka. Talán a szigorúság volt az, ami megkülönböztette a két intézményt. A Zrínyin nagy volt a szigor és ez a tanulmányi munkára is vonatkozott.

A napirend betartása és az oktatási feladatok teljesítése egész embert követelő munka volt. A 08.00-tól 13.00-ig tartó délelőtti foglalkozások után rövid ebédszünet következett, majd délután 17.00-ig további foglalkozások voltak. Főleg ezeken a délutáni órákon tartották meg az elvileg "rejtett" katonai foglalkozásokat is. 18 és 20 óra között kötelező ismétlés volt, igaz ez alatt lehetett levelet írni, illetve regényt olvasni.¹⁹

¹⁹ Szathmáry Lajos nyá. alezredes Visszaemlékezései Napló 5.o.

1928-tól megkezdték az intézmény leszervezését. Ezt úgy oldották meg, hogy nem indítottak új, V. évfolyamot, így 1930/31-re már csak az érettségiző évfolyam maradt. Az ok egyértelműen az volt, hogy Pécsen megkezdte működését a "Zrínyi Miklós Akadémia". Az állandó átalakítások sorát azonban ez az új intézmény sem kerülhette el. 1931-ben, miután a már említett módon osztódott a Ludovika, és a Ludovika Akadémia II. a Húvösvölgybe költözött a Bocskai István főreáliskola helyére, a Bocskaisoknak Pécsre kellett költözniük. Ez végül is megmentette a reáliskolát, hiszen az 106.803/eln.-9.-1931. számú utasítás alapján M. kir. "Zrínyi Miklós" reáliskolai nevelőintézet néven, nyolc évfolyammal, A és B párhuzamos osztályokkal al- és főreáliskolaként folytathatta működését.²⁰

2.2. Idegen nyelvi oktatás az alreáliskolákban

2.2.1. A Soproni II. Rákóczi Ferenc M. Kir. Reáliskolai Nevelőintézetben, mint alreáliskolában, az első, 1922-23-as tanév 217 növendékkel indult meg. A négy évfolyamban, a IV. kivételével, két-két osztály működött. Az évfolyamokat, alcsoportokat belső használatú elnevezéssel századoknak hívták.²¹

Az intézmény 1928-ig, mint I-IV. évfolyamos alreáliskola működött, majd a következő három évben fokozatosan főreáliskolává fejlesztették (I-VIII. évfolyam). 1931-től mint már említettük főreáliskolaként folytattak munkáját M. kir. "II. Rákóczi Ferenc" reáliskolai nevelőintézet, hivatalos elnevezéssel.

A 10-14 éves növendékek feszes napirend alapján élték az alreáliskolai éveket. Reggel 6 órától majdnem este 20 óráig be volt osztva az idejük. A délelőtti elméleti órákat a délutáni gyakorlatiak követték, így az igénybevétel valójában felnőtt szintű volt.

A tanítás a VKM tanterve szerint történt, így a tantárgyakat négy tanulmányi csoportba osztották. Ezek élén egy vezető tanár állt, aki felelőséggel tartozott az adott tantárgyak műveléséért, de emellett segítő tevékenységet is folytatott úgy az oktatók, mind a növendékek irányába.

Az 1924/25-ös év több tekintetben is a változások éve lett. A felvételinél ekkor alkalmaztak első ízben pszichotechnikai vizsgálatokat, amelyet a későbbiekben, a többi iskolában is alkalmaztak. A kísérlet bevált, hiszen egyértelműen és biztosan kimutatták, hogy az ala-

²⁰ Martinkó József: Cögerek i.m. 45.o.

²¹ Martinkó József: Cögerek i.m. 37.o.

csony felvételi pontszámot elérők a továbbiakban sem szerepeltek jól, míg a magas pontszámot elérőkkel a későbbiek során egyáltalán nem volt tanulmányi probléma.²²

A másik fontos esemény az új tantervre történő átállás volt. Az alreáliskola az első évfolyam képzését a VKM. 1924. július 24-én kiadott 80000. számú rendelete alapján folytatta tovább, míg a magasabb évfolyamokban a régi tanterv volt továbbra is az irányadó. A reformok, amelyek nagy részét már bemutattunk, a "rejtett" katonai iskolákra is pozitív hatást gyakoroltak. A VKM. által megfogalmazott célkitűzés tökéletesen ráültethető volt a katonaiskolák rendeltetésére is:

... "Mindegyik középiskola célja: a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges, szellemi munkára képessé tegye..." Ezt a célt a reáliskola az élő idegen nyelvek, valamint a matematika és természettudományi tárgyak alaposabb tanításával érte el. A reáliskolában a második idegen nyelv a német mellett az angol, francia, olasz lehetett.²³

A sok új módszer és oktatási segédeszköz (film, gramofon) egyre nagyobb figyelmet fordítottak a nyelvoktatás még magasabb szintre emelésének. A német nyelvet megtartották a hagyományosan magas szinten, ami azt jelentette, hogy a magasabb évfolyamok a hivatalos érintkezésben ezt használták. Nagyban segítette továbbá a német nyelvtudás további fejlődését, hogy Sopron (továbbá Kőszeg) polgárai is használták a nyelvet a napi érintkezésekben.²⁴

Mivel itt is nagyon minimális irat anyag lehetőségre, az anyakönyvi lapok vizsgálata az egyetlen lehetőség, hogy megfelelő információt szerezzünk az idegen nyelv oktatásával kapcsolatban. Ezek alapján, 1932-től egészen 1940-ig, a tantárgyakból kiindulva, a következő a nyelvoktatás rendszere:

Rendszeresített tantárgyak:

- Hit- és erkölcsstan;
- Magyar nyelv és irodalom;
- *Német nyelv;*
- *Francia nyelv,*
- Földrajz;
- Természetrjz;
- Kémia,

²² u.o. 38.o.

²³ Dr. Martinkó József: Katonai középiskolák i.m. 17.o.

²⁴ u.o.

- Fizika;
- Mennyiségtan,
- Rajzoló és ábrázoló geometria,
- Rajz;
- Filozófia,
- Testnevelés és
- Gyorsírás.

Internátusi tantárgyak:

- Gyakorlati kiképzés és
- Vívás.

Ebben az időszakban minden évfolyamban oktatják a német nyelvet. A francia nyelv oktatása a harmadik évtől indul és egészen a nyolcadik évfolyamig tart. Több helyen megjelenik a latin is, de nem lehet logikát találni a tervezésében. Valószínűleg a Hit- és erkölcsstan tanulmányozásához rendelhető.²⁵

Fontos megemlíteni, hogy a német nyelvet nem csak nyelvórákon, hanem más tantárgyak oktatásánál is előtérbe helyezték. Nézzünk erre egy példát:

"OKTATÁSI TERVEZET,
az 1930./31. tanévre

Tárgy: Gy. gy. szab., H. Sz. I., gázutasítás I.R.

Tananyag valamennyi évfolyam részére.

a./ Gy. gy. szab.: Egyenkénti, - raj, szakasz, század, zászlóalj kiképzés.

b./ Harcászati szabályzat:

A földi és légi figyelés...

.
.
.

Mellékletek: Tananyag részletezve, 1. sz. melléklet.

Német szavak 2. sz. melléklet.....

Kiképzési ideje: Minden hét csütörtök 2 és 1/2 óra.

²⁵ HL. "II.Rákóczi Ferenc" m. kir. reáliskolai nevelőintézet Sopron doboza Anykönyvi lap.

Német szavak

Habt achtstellung (Vigyázzállás)

Salutieren (Tiszteletadás)

Der Marsch (Menetelés)

Der Schwarm (A raj)

Die Gruppe (A csoport)

Der Zug (A szakasz)

Die Kompanie (A század)

Das Bataillon (A zászlóalj)

Die leichte Maschienengewehr Gruppe (A könnyű géppuskás csoport)

Das Maschienengewehr (A géppuska)

Das Lager. (A tábor) stb.²⁶

Mint ahogy a példának kiemelt Oktatási tervezet is bizonyítja, több esetben az adott tantárgyhoz rendelték hozzá a német nyelvi szókészletet. Ennek egyértelműen az volt a célja, hogy a növendék a magyar nyelvű tananyaggal párhuzamosan megismerhesse, és elsajátítsa annak német nyelvű kulcsszavait is.

A jobb tanulók és a jó nyelvérzéssel rendelkezőknek lehetőségük volt arra, hogy - önkéntes alapon - a két "alapnyelv" (német, francia) mellé a szlovákot, vagy a horvátot is felvehessék.²⁷

2.2.2. A "Hunyadi Mátyás" m. kir. reáliskolai nevelőintézet, a Kőszegi m. kir. katonai alreáliskola jogutódjaként, 1922-ben vette fel hivatalosan a "Hunyadi Mátyás" nevet. Az 1921/22-es tanévre rendeződtek a létszámviszonyok, így a négy alsó tagozattal működő bentlakásos intézmény 31 tanárral (nevelőtiszt), 19 segédnevelővel (altiszt) és 277 növendékkel kezdte meg a "rejtett" intézményi szerepet.²⁸

²⁶ HL. M.kir."II.Rákóczi Ferenc" reáliskolai nevelőintézet Sopron. doboza Oktatási terv.

²⁷ Martinkó József: Cögerek.. i.m. 40.o.

²⁸ Dr. Martinkó József: Katonai középiskolák..i.m. 18.o.

1932 és 1938 között I-VIII. évfolyamúvá fejlesztették fel az intézményt, de ezután fokozatosan megkezdték a felsőbb évfolyamok leépítését és visszaszervezték az I-IV. osztályos alreál rendszert. 1933-tól tartottak érettségi vizsgákat, egészen a visszaszervezésig.

1938. október 1-től, a visszafejlesztés eredményeként, az iskola neve ismételtén megváltozott, és a "M. kir. Hunyadi Mátyás" kőszegi honvéd alreáliskola nevet vette föl.²⁹

A nevelési feladatokat Martinkó József: Cögerek és katókosok című könyvében az alábbiakban foglalja össze:

A korszak *Isten és Haza* nemzeti-keresztény ideológiájának megfelelő nevelés elé az alábbi követelményeket támasztották országszerte: az irredentizmus leghatékonyabb pedagógiájának kialakítása, az ifjúság megvédése az internacionalizmus (főleg a kommunizmus) szellemétől, a nemzeti intelligencia "visszamagyarosítása" Igyekeztek a liberalizmus hagyatékát a nevelés területén is felszámolni. A katonaiskolában a nevelési cél megvalósítása érdekében még az alábbi tulajdonságok kifejlesztését tűzték ki: kötelességteljesítés, fegyelmezettség, úri gondolkodás és modor, bajtársiasság és összetartás, igazságérzet és felelősségvállalás a tettekért, egészséges becsvágy. Ezeket a célokat a szoktatással, a kemény katonai rend és fegyelem állandó fenntartásával, az alá és fölrendeltségi viszonyok fetiszálásával, a tanárok példamutatásával, a feszes napirenddel, a testneveléssel és edzéssel, a tantárgyak ilyen szellemű oktatásával, a rendkívüli tárgyakkal (pl. illetan, ami egyben a magatartás és jellemformálás eszköze is volt) stb. valósították meg. A tantárgyak rendszere a soproni iskoláéval volt azonos.³⁰

A nyelvoktatás sajátosságai:

1921-ben Kőszegen a következő osztályok működtek:

- I. a), b), és c) osztály;
- II. a), b) osztály,
- III. egy a) osztály és
- IV. a) és b) osztály.

Az osztályokon belül a nyelvoktatás a következő képen alakult:

- I. 5x1 óra német nyelv (heti 5 óra) öt napra elosztva,

²⁹ HL. A M. kir. "Hunyadi Mátyás" kőszegi honvéd alreáliskola anyagai. Értesítő az 1938-39. iskolai évről.

³⁰ Martinkó József: Cögerek i.m.42.o.

- II. 5x1 óra német nyelv (heti 5 óra) öt napra elosztva,
- III. 5x1 óra francia- és 3x1 óra német nyelv,
- IV. 5x1 óra francia- és 3x1 óra német nyelv.

A nyelvtanárok beosztására néhány példa:

Szolgálati beosztás:

Nagy Kornél (német nyelv) I.a. osztály 5 óra, I.b. osztály 5 óra, IV.b. osztály 3 óra, összesen 13 óra/hét.

Nagy Géza (német nyelv) II.a. osztály 5 óra, II.b. osztály 5 óra, összesen 10 óra/hét.

Fröhlich József (francia nyelv) IV.a. 5 óra, összesen 5 óra/hét.³¹

A cél tehát egyértelműen az volt, hogy a hét minden napján legyen megfelelő nyelvóra, illetve nyelvgyakorlás. Ez a végzős évfolyamoknál, a felkészültség alapján csökkent és mód volt más „nyugati” nyelv gyakorlására is.

1932 és 1938 között, a nyolc osztályos időszakban, évfolyamonként a következő nyelveket tanulták a növendékek:

- I. nincs nyelvoktatás;
- II. német nyelv;
- III. német nyelv;
- IV. német nyelv;
- V. német és francia nyelv;
- VI. német és francia nyelv;
- VII. német és francia nyelv és
- VIII. német és francia nyelv.³²

Az előzőekhez hasonló tendenciát figyelhetünk meg ezekben az években is. A német nyelv maximális előnyöket élvez, de a felsőbb évfolyamoknál ismételten megjelenik a francia nyelv, ami a hallgatók egyre jobb felkészültségére és terhelhetőségére utal.

³¹ HL. Kőszeg "Hunyadi Mátyás" reáliskola anyaga 1921. Órarend II. félév.

³² HL. M. kir. "Hunyadi Mátyás" reáliskolai nevelőintézet anyagai. Anyakönyvi lapok.

1937/38-as tanévben az érettségi vizsgák szóbeli részét 1938. május 16-18., míg az írásbelit június 1-4. között tartották, amin 32 fő vett részt. Az előírt érettségi tantárgyak:

- Magyar nyelv és irodalom,
- Fizika;
- Német nyelv és irodalom továbbá
- Francia nyelv és irodalom.

A német nyelv és irodalom írásbeli feladat "A magyar korona" címet viselte. Nyolcan jeles, tizenötön jó, hatan elégséges és hárman elégtelenre írták meg a feladatot. Francia nyelvből az írásbeli feladat címe "A repülés" volt. Itt kilenc jeles, tizenegy jó és tizenkettő elégséges osztályzat született. A szóbeli vizsgákon, ahol valószínűleg szabad elbeszélgetés volt, mindenki megfelelt és így eredményesen teljesítette a nyelvi érettségét.³³

Az 1938-39-es tanév már átmeneti tanév volt, hiszen az eddigi 8 osztályos főreál iskolai tagozatról áttértek a 4 osztályos alreáliskolai rendszerre.

(Ebben a tanévben az I., II. és III. évfolyam és a VIII. osztály volt csak Kőszegen - sz.)

A legfontosabb információkat, az "átmeneti" időszakról, az intézmény 1938-39. évi értesítőjéből tudhatjuk meg. Az 1939-ben, a tanulmányi év végén, kiadott hivatalos okmány a nyelvtanítással kapcsolatban a következő lényeges információkat tartalmazta:

„Végzett tanítási anyag.

a) Rendes tantárgyak.

A tanítás a f.olyó évben az I. évfolyamban már a gimnáziumi Tanterv és Utasítások alapján folyt le, míg a II-III., a VIII. évfolyamban még a régi Tanterv és Utasítás volt érvényben. Az előírt anyagokat minden osztályban rendszeresen elvégeztük. A különböző tárgyak oktatását szervezetszerű eljáróinkon kívül a budapestvidéki és a szombathelyi tanker. kir. főigazgatók is ellenőrizték. A rokon tárgyakat a tanítás minél eredményesebbé tételére 4 tanulmányi csoportba osztottuk. Az élükön álló és óralátogatásokat gyakran végző tanulmányvezetők csoportjuk működését hathatósan támogatták és irányították. A rendes tanári értekezleteken kívül minden tanulmánycsoport havonta egy-egy értekezletet tartott, melynek folyamán a tanulmányvezető megtette észrevételeit a tanítással kapcsolatban, utasításokat, illetve taná-

³³ HL. M. kir. "Hunyadi Mátyás" reáliskolai nevelőintézet anyagai. Érettségi vizsga.

csokat adott. A szaktanárok felváltva beszámoltak az áttanulmányozott fontosabb rendeletekről, pedagógiai művekről, és ezeken az értekezleteken nemcsak a tanulmánycsoportot érdeklő ügyes-bajos kérdések, hanem általános tanítástani, neveléstani és módszertani kérdéseket is megvitattak.

b) Rendkívüli tárgyak

Német társalgás a III. évfolyamban. (Heti 3 óra).

Cél: az iskolai olvasmányok módszeres feldolgozása beszédgyakorlatok útján az átvett nyelvtani anyag rögzítésére.

Az eleinte mechanikus átalakításokat és a kórusban való beszédet az egyéni kérdezés és felelet váltotta fel. A már kellő gyakorlattal rendelkezők összefüggő közlésekre, mint pl. emlékezetből való elmondásra vagy kisebb élményleírásra is vállalkoztak.

A tankönyv olvasmányain kívül főleg a német szeminárium szemléltető anyagát használtuk fel, és midőn lehetett, az intézeti park maga szolgáltatva a szemléltetés anyagát. A figyelem ébrentartása végett a néha egyhangú beszédgyakorlatok tarkítására éneket és tréfás verseket is iktattunk közbe.

Német társalgás a VIII. évfolyamban. (Heti 1 óra.)

Goethe Faust és Schiller Wilhelm Tell c. drámák fontosabb jeleneteinek eredeti olvasásán és tárgyalásán kívül az újabb német dráma és prózairodalom egyes műveinek tartalmi ismertetését, valamint művelődéstörténeti megbeszéléseket tűztünk ki célul. E mellett gyakorlatias irányú beszédgyakorlatok is folytak.

Nyelvmesternői német társalgás az I. évfolyamban. (Heti 6 óra.)

Kiejtési és hangsúlyozási gyakorlatok folytak hallás után, s ennek alapján szókincs-gyapítás direkt-módszerrel. A beszédgyakorlatok tárgya: a tanterem, az emberi test, a ruházat, az iskolaépület, az intézeti park. Ezen kívül szemléltető faliképek, egy-két gyermekdal, társasjátékok és mesék is szerepeltek e gyakorlatok során.

Nyelvmesternői német társalgás a II. évfolyamban. (Heti 6 óra.)

Kiejtési és hangsúlyozási gyakorlatok folytak hallás után a szókincs és szóláskészlet gyapítására. A beszédgyakorlatok tárgya: az első évfolyamban átvett társalgási anyag továbbfejlesztése, továbbá a család és az otthon, a honvédségi egyenruha és felszerelés. Ezenkívül több szemléltető falikép, ifjúsági dal, társasjáték és mese adta a társalgás anyagát.

Nyelvmesternői német társalgás a III. évfolyamban. (Heti 6 óra.)

A helyes hangsúly gyakorlása szóban és mondatban. A szókincs és szóláskészlet gyarapítása. A beszédgyakorlatok tárgya: az I. és II. évfolyamban átvett társalgási anyag továbbfejlesztése. Ezenkívül több szemléltető faliképet, néhány katonadalt, társasjátékot és mondát tárgyaltak.

h) Az idegen nyelvi szakosztályok működése

Az idén csak németnyelvi önképzőköri szakosztály működött. A szakosztály tagjai hetenként egy ízben jöttek össze, midőn az önképzőkör tagjai a rendes társalgásokon kívül felolvasásokat rendeztek. A szakosztály tagjai csak nyolcadéves növendékek voltak. Az iskolai év folyamán a következő előadásokat tartották:

Vitéz Dobó József növendék: "Der rote Kampfflinger".

Kelety Dénes növendék: "Meine Erlebnisse in Österreich."

Etelaky Lajos növendék: "Heinrich v. Kleist".

Ns. Huszár Gyula növendék: "Heinrich Heine".

A tanév folyamán 9 darab német ifjúsági művet szereztünk be a szakosztály részére.

Bár a francia önképzőköri szakosztály az idén nem működik, az érdeklődő növendékeknek a francia szeminárium helyiségében a következő francia újságok állottak rendelkezésére: "Le Petit Parisien" c. napilap, a "Pierrot" c. heti képeslap és a "Monde et Voyages" c. havi folyóirat.

4.

A használt tankönyvek jegyzéke

(Tantárgyanként felsorolva. - sz.)

...**Német nyelv:** Tumlirz: Német nyelvkönyv II. rész.

Bitter-Puhr: Német nyelvkönyv a III. osztály számára.

Kaiblinger-Koszó: Német nyelvkönyv a VIII. osztály számára.

Dr. Mayr Ambrus: Schillers Gedichte a VIII. osztály számára.

Heinrich-Schiller: Wilhelm Tell a VIII. osztály számára.

Kelemen-Bitter-Puhr: Német-magyar és magyar-német szótár.

Francia nyelv: Dr. Birkás: Francia irodalmi olvasókönyv a VIII. osztály számára.

Ujváry: Magyar-francia és francia-magyar szótár.

Latin nyelv: Jirka: Latin olvasókönyv az I-IV. osztály számára.

Jámbor-Kemenes: Latin nyelvtan az I-VIII. osztály számára...

10.

Érettségi vizsgálatok

Intézetünkben az idén hetedízben volt érettségi vizsgálat.

Jelentkezett: 38 növendék (Az évfolyamban ekkor 39 fő volt. - sz.)

Az írásbeli vizsgálatok május hó 15. 16. és 17-én folytak le a német, a magyar, illetőleg a francia nyelvből. Dr. Kemenes Illés tanker. kir. főigazgató, az érettségi vizsgálóbizottság elnöke az alábbi tételeket tűzte ki kidolgozásra: ...

A német nyelvből és irodalomból: Kovács János kapitány.

Eredmény: 10 jeles, 13 jó, 15 elégséges.

A francia nyelvből és irodalomból: Az aradi vértanú.

Eredmény: 10 jeles, 13 jó, 15 elégséges.

(A nyelvek mellett magyar nyelv és irodalom, továbbá történelem írásbeli feladatot kellett megoldania az érettségiző növendékeknek. - sz.)

A szóbeli vizsgálatok május hó 31-én, június 1-én, 2-án és 3-án voltak. Mind a 38 növendék sikerrel tette le az érettségi vizsgálatot.³⁴

Ebből a hivatalos értesítőből teljes képet kapunk a nyelvoktatás rendszeréről. Világossá válik, hogy a tanítási módszerek mikor és milyen irányba változtak, és ahhoz milyen segédanyagokat használtak fel. Megismerhetjük azokat a nyelvkönyveket amelyeket a növendékek használtak, így megfelelő összehasonlítási alapunk lehet más intézményekkel. Fontos információkat olvashatunk az idegen nyelvi szakosztályok működéséről, azok módszereiről.

³⁴ HL. A M. Kir."Hunyadi Mátyás" kőszegi honvéd alreáliskola anyaga Értesítő 1938-39.

Már 1931-től már rendeztek tanulmányi versenyeket a katonai tanintézetek között. A megmérettetést magyar nyelv és irodalomból, német- és francia nyelv és irodalomból, történelemből és mennyiségtanból tartották. Ezeket a versenyeket többnyire a kőszegiek nyerték.³⁵

A tanulmányi kirándulások is fontos szerepet kaptak a nyelvi képzésben. 1930-ban egy ausztriai körúttal kezdődött az a folyamat, amelynek eredményeként a növendékek megismerhették a nyugati szokásokat, irodalmi stb. áramlatokat, és nyelvterületen gyakorolhatták az adott ország nyelvét, egyben megismerve a "konyhanyelv" sajátosságait. A kirándulások, tanulmányutak legfontosabb célpontja Ausztria, Olaszország és Svájc volt. Néhány év elteltével a kincstár már egy hónapos utakat is tudott finanszírozni. Ha a szülő lehetőségei lehetővé tették, hogy még egy hónapot fizessenek, a növendék egy, két hónapos "intenzív" nyelvtanulást tudhatott maga mögött. A tanulmányutakat követő tanév elején a növendékeknek nyelvvizsgát kellett tenniük, és ha valaki esetlegesen nem felelt meg, fennállt a központi finanszírozás visszafizetésének kockázata is.³⁶

A legemlékezetesebb és a legnagyobb szervezést igénylő útra 1933. szeptember 2-16. között került sor. Ekkor a három reáliskolai nevelőintézetből összeállított 350 fős növendék csoport utazott Olaszországba. A Velencét, Rómát, Nápolyt, Pompeit és Caprit is érintő útvonal jelezte a tanulmányút gazdag programját. A csúcspontot mégis a pápai magánkihallgatás jelentette, ahol a Szentatya megáldotta a Szűzmáriás lobogót. Ez az esemény, a későbbiek során mindig a magyar katonai oktatás elismertségének fontos lépcsőfokaként szerepelt.³⁷

³⁵ Szabó Mária: A történelmi tudat formálása a két világháború közötti honvéd reáliskolai nevelőintézetekben, a Ludovika Akadémia előkészítő iskoláiban. ZMKA. Egyetemi doktori értekezés. 1993. 84.o.

³⁶ Ráskay Pál - Szabó Zoltán: A kőszegi "hunyadi Mátyás" katonaiskola története 1856-1918-1945. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum kiadványa. Budapest, 1995. 172.o.

³⁷ Ráskay - Szabó i.m. 172-173.o. és Szabó Mária i.m. 88.o.

Az Országos Közoktatási Tanács ellenőrzése

Az Országos Közoktatási Tanács (OKT) 1936. április-májusban, Gömbös miniszterelnök utasítása alapján, meglátogatta a kőszegi, a soproni reáliskolai nevelőintézeteket, a soproni Zrínyi Ilona Honvéd Leánynevelő Intézetet, a Ludovika Akadémia I. főcsoportját, a Hadiakadémiát és a Katonai Pszichotechnikai Intézetet. A Kornis Gyula által vezetett bizottság összesített véleménye nagyon pozitívan nyilatkozott a katonai intézményekben tett látogatásáról. Összehasonlítása alapján bebizonyosodott, hogy a katonai intézmények több tekintetben is állják a versenyt a civil iskolákkal, sőt, egyes területeken meg is előzik azokat.

"Annak, hogy már kezdő fokon a pályaézés begyökereztetése mind az iskolai tanulmányok, mind az egyéb foglalkozások és fegyelem terén oly sikeresen megy végbe a kőszegi és soproni intézetekben a civil középiskolákéval szemben, hármass oka van. 1. A felvételi szelekció. 2. A viszonylag csekély osztálylétszám. 3. Az intézetek internátusjellege. De kedvező formai keretet az intézet tanulmányi rendje tartalmi szempontból is igen sikeresen tölti ki. A tanulmányokban elért eredmény színvonala a polgári középiskolákét a legtöbb tárgyan eléri, sőt felül is haladja....A tisztai nevelőművészet egyik legfőbb kérdése, hogyan hozható összhangba a fegyelmet követelő katonai kollektív szellem, másrészt az egyéni kezdeményező erő kibontakoztatását biztosító individualizmus? A kérdés megoldását a gyakorlatban megnyugtatónak találtam. A fegyelem nem olyan lenyűgöző, hogy elfojtana végleg és károsan az egyéniséget...A polgári középiskolákban folyó nagy tömegnevelés felületességével szemben, amely a tanulók óriási létszámából és az iskolában töltött viszonylag csekély időből is következik, katonai nevelőintézeteink összehasonlíthatatlanul magasabb fokon állnak, mert valóban ismerik kívül-belül valamennyi növendéküket és ezek fejlődési menetét s tempóját. Ezért lehetséges itt sokkal mélyebb nevelő hatások kiváltása.³⁸

A katonai nevelőintézetek, mint ahogy Kornis is megállapítja, abban vannak nagy előnyben a polgári iskolákkal szemben, hogy növendékei a bentlakásos elhelyezés miatt állandóan szem előtt vannak, és ez a tanulmányi munkában is jól érezteti pozitív hatását. Ez a nyelvi képzésnél is jól nyomon követhető. Aggodalmát fejezte ki azonban a növendékek túlterheltsége miatt, és ebben változásokat sürgetett. A végső megállapítás azonban maximálisan pozitív volt:

"Már a polgári középiskoláknak is tragikumuk a túlterhelés. Ez fokozódni látszik a reálnevelőintézetekben is, amelyek a civil középiskolák anyagát még katonai szakműveltségi

³⁸ OKT. Kornis jelentés részlet.

anyaggal is tetézik...Ajánlatos a tanítás anyagának és a foglalkoztatások körének lehető csökkenése s a szabad időnek fokozása...A tanári kar általában kellő szaktudással és pedagógiai készséggel rendelkezik. Túlnyomóan nem csak szakművelt, de általános műveltségű egész emberek, és nem tört emberek...Tanítási módjuk megfelel a modern didaktikai elveknek: folyton az egész osztályt foglalkoztatják, elevenen, szemléletesen és dramatikusan tanítanak...Katonai nevelésünk szervezete és működése a tervszerű és odaadó felsőbb irányítás alatt rövid idő folyamán a fejlődésnek hatalmas útját tette meg."³⁹

Új intézmények, új elgondolások

2.3.1.Zrínyi Miklós Akadémia 1928-31. Pécs

Az intézmény felállítása Horthy Miklós 1928. július 28-ai elhatározása alapján történt meg, amelyre az 1929. január 25-ei minisztertanácsi döntés tette rá a pontot. Nyíltan, mint vámtisztképző intézmény szerepelt, de valójában a Ludovika mellett a második tisztképző intézmény volt.

Az iskolán gyalogsági képzést folyt, aki viszont más fegyvernemhez akart kerülni az a második év után átkerült a Ludovika Akadémiára.

Az iskola 1928 őszén kezdte meg működését egy évfolyammal. A létszám 100 fő volt. Az akadémikusok nagy százaléka a pécsi és a budapesti reáliskolai nevelőintézetekből jött, kisebb százalékuk pedig polgári középiskolákból és tényleges szolgálatból, mint karpaszományos.

A felvételik

Már az induló évben szigorú felvételi vizsgákat tartottak. Jól megszervezték a jelöltek fogadását, és különös gonddal alakították ki a felvételiztető bizottságokat.⁴⁰

Minden esetben "Intézkedések a felvételi vizsgára" címmel adtak ki irányelveket, amely a következőket tartalmazta:

1. A felvételi ideje;
2. Elhelyezés, élelmezés (a felvételizőkre vonatkoztatva);
3. Orvosi vizsga (ezzel kezdődött a felvételi folyamat, és aki itt nem felelt meg, nem folytathatta a felvételit);

³⁹ Martinkó József: Cögerek i.m. 68.o.

⁴⁰ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 10. doboz 1. számú Napiparancs Felvételi vizsgákra intézkedés

4. Elméleti vizsga (ezen a hozzátartozók is jelen lehetnek);
5. Szóbeli vizsga;
6. Írásbeli vizsga ("A vizsgakérdések szerkesztésénél a középiskolai tantervet figyelembe kell venni. A kérdések összeállításánál arra kell törekedni, hogy kiderüljön mennyire alkalmasak az akadémiai továbbképzésre. Külön súlyt kell helyezni a szellemi rugékonyság és az észjárás megítélésére, valamint a fellépés és külső megjelenés elbírálására. Úgy ennek osztályozása, mint az egyes tantárgyaké a vizsgabizottságokon belül bizottságilag történik szótöbbséggel. Értékelés: jeles = 4, jó = 3, elégséges = 2, elégtelen = 1." Külön osztályzatot kap a megjelenés és fellépés, illetve az észjárás. A záró értekezlet idejének és helyének meghatározása.);
7. Tantermek berendezése;
8. Ellátási díjak,
9. Felvettek elhelyezése.⁴¹

A felvételiket szisztematikusan szeptember utolsó napjaiban tartották, egy hetes időtartamban. Az egy hét alatt a felvételizők reggel 07.00-tól, délután 17.00-ig általában öt csoportba osztva, írásbeli és szóbeli felvételi vizsgákon vettek részt a következő tantárgyakból:

- Vegytan;
- Fizika,
- Magyar nyelv,
- Mennyiségtan;
- Történelem;
- Matematika;
- Földrajz;
- Ábrázoló mértan és
- Német nyelv.⁴²

⁴¹ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai Intézkedés a felvételi vizsgára

⁴² HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 83. sz. Napiparancs 2. sz. melléklete Kimutatás az írásbeli felvételikről

Minden felvételinél két vizsgabizottság működött. Ezek a bizottság elnökeiből és a tantárgyfelelősökből álltak. Munkájukat még jegyzőkönyvvezetők és további két-két bizottsági tag segítette. Külön ellenőrző tiszteket jelöltek ki az írásbeli feladatok felügyeletéhez.⁴³

Egy felvételező csoport, szóbeli vizsgánál, általában egyszerre két tantárgyból felvételizett az egyik vizsgabizottság előtt. A német nyelvet minden esetben a történelemmel párosították. Németből szóbeli és írásbeli felvételi feladat volt. Szóbelinél azt mérték fel, hogy egyszerű szavakkal mennyire tudja magát megértetni a jelölt, míg az írásbeli feladatnál egy adott téma kifejtéséé volt a feladat.

A végső elbírálásnál az összesített pontszám számított, így ha valaki kiemelkedőt nyújtott például német nyelvből, de más felvételi tantárgyakból gyengélkedett, biztosan nem került a felvettek közé. Végül a tanári főértekezlet mondta ki a végső döntést a felvétellel kapcsolatban.

A nyelvoktatás

Az első évfolyamba felvett növendékeket a tanév elején ismételten felmérték német nyelvből. Ennek az volt az oka, hogy a jobbakat és a gyengébbeket külön válasszák. Így az oktatáson belül már más-más tartalmú órákon vehettek részt. Azonban itt mégse az volt a távlati cél, hogy a két csoport haladjon a saját maga bírta tempóban, hanem az, hogy a gyengébb csoportot minél hamarabb felzárkóztassák a jobbak mögé.

A magasabb évfolyamoknál ugyan ezt a módszert alkalmazták. Itt is megkülönböztették a jókat és a gyengébbeket.⁴⁴

Az Akadémián öt tanulmányi csoport működött, a következő tantárgyakkal:

Az első ("GY"), a második ("V"), a harmadik ("M"), a negyedik ("NY"), míg az ötödik („CS”) jelzéssel.

Ebből a negyedik volt az „NY” nyelvi csoport, amelyben a következő nyelveket tanulták a hallgatók, tanévekre lebontva:

- I. évfolyamban:
- német nyelv;
- olasz nyelv;
- II. évfolyamban:

⁴³ HL. Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 83. sz. Napiparancs 1. sz. melléklete Kimutatás a felvételi vizsgabizottságokról

⁴⁴ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 191. sz. Akadémiai - Napiparancs 2-es és 6-os pont 1929. szeptember 30.

- francia nyelv;
- német nyelv;
- szerb-horvát nyelv;
- III. harmadik évfolyamban:
- német nyelv;
- olasz nyelv, és oláh nyelv.

A nyelvi csoportnál világosan látszik, hogy évente új és új nyelv került a tananyagba. Ez nyilvánvalóan nagyon megnehezítette az oktatást és a tanulást is. Igaz, a többi tanulmányi csoportnál is évente változtak a tantárgyak, igaz több olyan is volt, amit minden évben tanul-
tak a növendékek.

A tanulmányi csoportok közül a "GY" tanulmányi csoportban volt a legtöbb oktató, míg a többiben közel azonos volt a létszám. A "NY" nyelvi tanulmányi csoportot például egy tanulmányvezető és négy beosztott oktató jelentette.⁴⁵

Minden félévre az adott nyelv tanára, minden évfolyam részére elkészítette "Oktatási tervezetét". Ennek alapját a központi előírások, és természetesen a heti nyelvóra számok je-
lentették:

- I. évfolyam heti 3 óra előadás;
- II. évfolyam heti 2 óra előadás;
- III. évfolyam heti 2 óra előadás.

Az első évfolyamnak, májusban német nyelvből, még plusz heti 2 óra társalgás is sze-
repelt a programjában.⁴⁶

Az "Oktatási tervezetek" két részből álltak. Az alap adatokat tartalmazó első lapból és a részletes havi bontást tartalmazó második részből. Részleteiben a felső lapon a következő szerepelt:

- Tantárgy megnevezése;
- Tankönyvek;
- Használandó tansegédletek;

⁴⁵ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 202. sz. Akadémiai - Napiparancs 6-os pont: Tanulmányi csoportok ideiglenes beosztása 1930. szeptember 22.

⁴⁶ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 14. doboz Oktatási tervezet

- Heti óraszám;
- Tancél és tananyag;
- A tanulmányvezető és az akadémia igazgató jóváhagyása.

A második rész a tervezett nyelvtani-, olvasási-, társalgási- és beszédgyakorlatokat tartalmazta havi bontásban.⁴⁷

Az első évfolyam részére készített német nyelvi tervezet részletesen a következőket tartalmazta:

„Tantárgy	Német nyelv
Tankönyv	Swartner Árpád: német olvasókönyv I. kötet Regeln u. Wörterverzeichnis f.d. deutsche Rechtschreibung Ballagi: szótár
Használandó tansegédlet	u.a.
Heti óraszám	3 /:három:/ előadási - gyakorlati óra
Tancél és tananyag	Rendszeres oktatással elérni azt, hogy az akadémián a német nyelvet minden akadémista legalább olyan mértékben sajátítsa el, hogy magát ezen nyelven szóban és írásban folyékonyan és érthetően kifejezni tudja s a közönséges használatban levő könyveket, valamint katonai műveket megértse. Különös súly helyezendő, hogy a német nyelv tudásának fontossága az akadémikusok meggyőződésébe menjen át. Nyelvtan: Az alaktan gyakorlati alapon való elsajátítása a rendhagyó igékig. Beszéd és olvasási gyakorlatok: szóbeli és írásbeli fordítások magyarra és viszont. Társalgási gyakorlatok egyszerű kérdésekben és feleletekben az átvett anyag alapján.

A tanulmányvezető véleményezése: Hozzájárulok! (aláírás)

Az akadémia igazgató véleményezése Jóváhagyom! Azzal, hogy a nyelvtant az akadémistáknak már ismerniük kell. Ezt csak a

⁴⁷ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 14. doboz Részletes Oktatási tervezet

gyengébbeknek kell tanítani. Fő dolog a beszéd és írás. (aláírás)

Hónap

Az előveendő tananyag vezérszavakban

- I. Nyelvtan: a hangok és szótagok. A főnév, a névelő és neme, a szórend. Olvasmány és olvasási gyakorlatok: "Die Heimat" (A szülőföld). Ezen szöveg fordítása és előadása.
- II. Nyelvtan: a névelő száma, esete, ragozása /:erős, gyenge és vegyes:/ A főnév ragozása, a melléknév neme, száma, esetei, ragozása, fokozása. Olvasmány és olvasási gyakorlatok: "Die Gestaltung des Erdbodens" olvasmány fordítása és előadása. Társalgási és beszédgyakorlatok: Az akadémikus élet köréből. Helyesírás.
- III. Nyelvtan: a névmás és ragozása; személyes, birtokos, kérdő, mutató, vonatkozó, határozatlan névmás. Olvasmány és olvasási gyakorlatok: "Unser Stand und Beruf" (Rang és hivatás) olvasmány fordítása és előadása. Társalgási és beszédgyakorlatok: az átvett olvasmány és az akadémikus élet köréből. Helyesírás.
- IV. Nyelvtan: a határozott és határozatlan számnév. Az igenév. Olvasmány és olvasási gyakorlatok: "Der Mensch und die Sprache" (Az ember és a nyelv) olvasmány fordítása és előadása. Társalgási és beszédgyakorlatok: az akadémikus élet köréből. Helyesírás."

Ebből a példának kiemelt *Oktatási tervezetből* jól látható, hogy a nyelvet tanítónak már a félév elején pontosítani kellett a tervezett tananyagot és az ehhez szükséges tankönyveket. Meg kellett határozni az elérendő célt és ennek havi lebontású feladatait. Az akadémia igazgatója minden *Oktatási tervezetet* ellenőrzött, és amint a példa is mutatja, a jóváhagyás mellett kiegészítésekkel is elláthatta az okmányokat.

Az 1929/30-as tanév elején a következő nyelvi tervezetek készültek el évfolyamonkénti bontásban:

- I. évfolyam: - német; olasz mint világ nyelv, illetve román és szerb-horvát.
- II. évfolyam: - német, francia, illetve szerb-horvát és oláh;
- III. német, olasz, illetve oláh.⁴⁸

A nyelvek kiválasztása nem volt véletlenszerű. A meglévő olasz szövetség mellett már jól kirajzolódott a német irány, de nem feledkeztek meg a revízió „célpontjairól” a szomszédos országokról sem

A nyelvórák, hasonlóan a többi tantárgyhoz, minden esetben 50 perces tanórát jelentettek, majd utána 10 perc szünet következett.

Vizsgáztatás és osztályzás

A féléves nyelvvizsgák minden esetben szóbeli és írásbeli feladatokból álltak. A legnagyobb hangsúlyt természetesen az abban a félévben tanult nyelvtani anyag visszakérdezése képezte, de számot kellett adni a beszéd-, illetve a társalgási készségből is. Sajnos az akadémia levéltári anyagában nem található nyelvvizsgákkal kapcsolatos iratanyag, így részletes-, illetve példafeladatokat nem lehet teljes hitelességgel bemutatni.

Az akadémistákról **Osztályzási jegyzéket, Osztályzási kivonatot és Osztályzási értesítőt** vezettek.

Az Osztályzási jegyzék tartalmazta az idegen nyelv elsajátításának értékelését is:

...Tantárgyak és azok osztályzata

- Német nyelv: például, elégséges.

Egyéb adatok, például az osztályrangsorban elfoglalt helye (32 közt 24), összeredménye (jó), kitüntetés (egy vagy több sáv), évfolyam főnök, akadémia igazgató aláírása.⁴⁹

Az *Osztályzási kivonat* az elért osztályzatokra koncentrált, de feltüntette az akadémista évfolyam rangsorban elfoglalt helyét is.

⁴⁸ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 14. doboz Részletes Nyelvi Oktatási tervezetek

⁴⁹ HL Zrínyi Miklós Akadémia Pécs Iratai 13. doboz Osztályzási jegyzékek

Az Osztályzási értesítő az előző okmányhoz hasonló adatokat tartalmazta, de ezt a szülőnek, gondviselőnek is alá kellett írni minden félévi, illetve éves zárlat után.⁵⁰

Az intézményt három éven keresztül folyamatosan fejlesztették, de 1931-ben a HM 1931. 1-111.408/el. rendelete alapján feloszlatták. A megszűnéskor és a Ludovika Akadémiába történő beolvasztáskor 261 akadémikus került át a Ludovikára.

Ezzel egyidejűleg a Ludovika Akadémiából kivált a műszaki oktatás, és 1939-ig mint a Ludovika II. tanulmányi főcsoportja, 1939 őszétől pedig Bólyai János műszaki akadémia néven folytatta működését, helyileg a megszüntetett Bocskai István intézet helyén.

A pályázati felhívástól az oktatásig

Fontos információkkal gyarapodhatunk az idegen nyelvi képzés területén, ha végig követjük a rendszer működését a pályázati felhívástól az oktatásig.

Az 1938. szeptember elsejével kezdődő tanévre, az 1921. évi XLIV. törvénycikk alapján létesített m. kir. honvéd reáliskolai nevelőintézetekbe való felvételre, **Pályázati hirdetmény** jelent meg, amely kivonatosan a következőket tartalmazta:

"I. A helyek nemei.

A m. kir. honvéd reáliskolai nevelőintézetek az I. és V. évfolyamába 1938. évi szeptember hó 1-ével kezdődő tanévben teljesen díjmentes államköltséges, alapítványi és fizetési helyek kerülnek betöltésre, és pedig:

a m. kir. Hunyadi Mátyás honvéd reáliskolai nevelőintézetben Kőszegen az I. évfolyamban,

a m. kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelőintézetben, Sopronban és

a m. kir. Zrínyi Miklós honvéd reáliskolai nevelőintézetben Pécsett az V. évfolyamba pályázók részére.

Az intézetek II.-IV. és VI-VII. évfolyamába csak az esetben lesz felvétel, ha az illető évfolyamok jelenleg teljes létszámában fogyatékok állnának elő.

Az intézetek VIII. évfolyamába felvétel nincs.

VI. Felvételi feltételek és ezek igazolása

⁵⁰ u.o.

A honvéd reáliskolai nevelőintézetek I. évfolyamába csak magyar honos apák törvényes, vagy örökbefogadott, de törvényes származású, kifogástalan magaviseletű, testben és lélekben ép fiai vehetők fel, akik a tanév kezdetén 10. életévüket már betöltötték, de 12. életévüket még nem haladták túl, az elemi népiskola IV. osztályát legalább általános "jeles" eredménnyel elvégezték és a felvételi vizsgát letették....

3. A megkívánt előismeretek:

- elemi iskolai tanulóknál az 1937/38. tanév húsvéti iskolai értesítője, középiskolai tanulóknál pedig az 1937/38. tanév félévi bizonyítvány hiteles másolatával kell igazolni. Akik ennél régibb bizonyítványt csatolnak, azok felvételre tekintetbe nem jöhetnek.

IX. A felvételi vizsga

A felvételi vizsga szeptember hó elején, központilag Budapesten a m. kir. honvéd Ludovika Akadémia I. főcsoportnál (VIII., Üllői-út 80. sz.) lesz megtartva....

A felvételi vizsga anyaga:

1. Az I. évfolyamba jelölt pályázók részére:

- a) Magyar olvasás és írás; nyelvtani alapfogalmak. Olvasott szöveg tartalmának elmondása....

2. A II-IV. évfolyamba jelölt pályázók részére:

A gimnázium alsóbb osztályának anyaga, kivéve a latin nyelvet, mely a folyó évben még felvételi vizsga tárgyát képezi.

3. Az V-VII. évfolyamba jelölt pályázók részére

- a) A reáliskolát végzetteknél az utolsó tanév összes tantárgyaiból felvételi vizsga a reáliskolai tantervben megállapított tananyagból.
- b) A gimnáziumot, vagy reálgimnáziumot végzetteknél eme felvételi vizsgán kívül még különbözeti vizsga a csatolt 2. sz. mellékletben tantárgyak szerint feltüntetett tananyagból.

A felvételi vizsgán az összes jelölteknek az 1937/38. Tanév sikeres elvégzését tanúsító iskolai bizonyítványt be kell nyújtani.

A vizsga csak magyar nyelven tehető le.

2.számú melléklet

A tanterv különbözeti vizsgálatok tananyaga.

Francia nyelv:

(a gimnázium és reálgimnáziumból az V-VII. évfolyamokba pályázók részére).

A IV. osztály anyaga:

a) Olvasmányok, kisebb elbeszélések, leírások, párbeszéddek, levelek, közmondások.

(A tankönyv 26-60. leckék olvasmányai.)

Könyv nélkül: Le corbeau et le renard; Le loup et l'agneau.

b) Beszédgyakorlatok: az olvasmányok alapján.

c) Nyelvtan a rendes igék indikativusának összetett alakjai: passé défini, conditionnel, subjonctiv, továbbá a visszaható, szenvedő- és személytelen igék, fontosabb rendhagyó igék.

d) Tollbamondás, átalakítások, fordítás (franciára).

Tankönyv: Birkás dr., Francia nyelvkönyv, I. r. (26-60. Leckék).

Az V. osztály anyaga:

a) Olvasmányok: Franciaország, földrajzi, társadalmi, gazdasági, művelődési, stb. viszonyaira vonatkozó olvasmányok, elbeszélések, költemények.

Könyv nélkül: Apres la bataille, La salle a manger.

b) Beszédgyakorlatok: az olvasmányok alapján és a mindennapi életből.

c) Rendszeres nyelvtan: a névelő, főnév, melléknév, számnév és névmás használata, tekintettel mondattani szerepükre is. Rendhagyó igék, szinonimák, gallicizmusok.

d) Átalakítások, fordítás, összefoglalások.

Tankönyv: Birkás dr., Francia nyelvkönyv, II. r.

A VI. osztály anyaga:

- a) Olvasmányok: Franciaország történelmére (uralkodókra, államférfiakra, tudósokra, stb.) vonatkozó olvasmányok, elbeszélések, költemények.

Könyv nélkül: Mon habit, Jean d'Arc.

- b) Beszédgyakorlatok.
- c) Rendszeres nyelvtan: az ige, különös tekintettel az igemódok és igeidők használatára, határozók, szórend. Rendhagyó igék, szinonimák, gallicizmusok.
- d) Átalakítások, fordítások, összefoglalások.

Tankönyv, mint az V. osztályban...."⁵¹

A pályázati felhívás tehát tisztázta azoknak az iskoláknak és évfolyamoknak a számát, amelyre felvételt hirdettek. Ez fontos részét képezte az okmánynak, hiszen ez jelzés értékkel bírt a következő évek várható átalakításaival kapcsolatban is. Ezzel párhuzamosan természetesen kitért minden fontos területre és részleteiben jelezte a felvételi vizsgán számonkérésre kerülő tárgyak részkérdéseit is. A különbözeti nyelvvizsga, mint érzékelhető, komoly megmérettetést jelentett.

Ennél a pályázati felhívásnál meg kell még említenünk egy fontos szabályzót, az 1939. évi II. törvénycikket, amely tartalmában a honvédelemmel foglalkozott. Igaz ez majdnem egy évvel később vált ismerté, de a 18.§. utólag is törvényes keretbe foglalta a tisztképzés (létszámi) szabályozását. Ezzel érthetővé válik a 38-as pályázati felhívás jogi háttere is.

"18.§.(2) A hivatásos katonaállományú tiszteket az erre a célra rendelt tisztképző főiskolákon és egyéb intézetekben vagy tanfolyamokon képezik ki. A hivatásos nem katonaállományú tiszti, lelkészi és tisztviselői karok kiegészítését külön rendelkezések szabályozzák.

(3) A tisztképző főiskolák és intézetek évfolyamainak (osztályainak) számát, a korszerű kiképzés követelményeinek megfelelően, a honvédelmi miniszter állapítja meg."⁵²

2.3.2."Zrínyi Ilona" tiszti leánynevelő intézet, Sopron

Az intézet története egészen 1850-ig nyúlik vissza. A számunkra érdekes időszak azonban 1920-ban kezdődik. Ekkor a bizonytalan helyzet miatt az intézet (Akkori neve: Magyar katonatiszti leánynevelő intézet.) osztrák tanárai is elhagyták az iskolát, amelynek épüle-

⁵¹ HL. Katonai Iskolák "Rákóczi Ferenc" reáliskolai nevelőintézet Sopron doboza Pályázati hirdetmény

⁵² 1939:II. törvénycikk a honvédelemről. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság. Budapest. 11.o.

tébe az antant misszió költözött. A nevelőintézet anyagait és felszerelési tárgyait Győrbe és Egerbe szállították, így szó szerint darabjaira hullott az iskola.

1922. februárjában indult meg ismét az oktatás "Zrínyi Ilona" tiszti leánynevelő intézet néven, 62 növendékkel. A cél kiemelten a házi- és kézműipari végzettség elérése volt. A változások során az intézményt 1924-re három évfolyamos ipari iskolává szervezték át, majd a katonai reáliskolai reformmal párhuzamosan az 1931/32-es évtől újra indították a polgári iskolát. 1934-től irodai szaktanfolyamot indítottak az ipari iskola III., illetve a leánygimnázium VIII. osztályát végzettek számára.

1938-ban egy gimnáziumi, négy polgári iskolai, egy líceumi és két ipari iskolai osztállyal működik az intézmény általában 100-120 növendékkel.

A töredékes iratanyag alapján csak nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre az intézményben folyó nyelvképzés tekintetében. Ehhez először is tisztázni kell az intézmény évfolyamainak valódi tartamát. Ehhez rendelkezésünkre áll az 1933/34-es Állománykönyv:

Igazgatóság, tan-, nevelő és segédszemélyzet összesen 19 fő.

Igazgató: Watzesch Janka (1923. Július 10-től beosztásban).

Tanárok: 11 fő (nő), 3 férjezett, 8 hajadon.

Nyelvtanárok: 3 fő (1 férjezett, 2 hajadon)

- francia, angol;
- angol, francia, gyorsírás és
- német, gyorsírás tantárgyakkal.

A meglévő nyolc évfolyam tartalmi felosztás szerint:

I-IV. évfolyam → polgári;

V. évfolyam

- I. ipari (fehérnemű varrás);
- V. gimnázium;
- I. tanítóképző,

VI. évfolyam

- II. ipari (ruhavarrás);

- VI. gimnázium,
- II. tanítóképző;

VII. évfolyam

- III. ipari (ruhavarrás);
- VII. gimnázium;
- III. tanítóképző,

VIII. évfolyam

- IV. ipari;
- VIII. gimnázium,
- IV. tanítóképző.

IX. évfolyam

- V. tanítóképző.⁵³

A rendelkezésünkre álló másik fellelhető Állománykönyv az 1936/37-es évet mutatja be. Az itt található adatok alapján sem az igazgató, sem pedig a nyelvtanárok nem változtak. Német nyelvet I-VIII. osztályokban, franciát a III-VIII. osztályokban, míg az angol nyelvet a V-VII. osztályokban tanulták.⁵⁴

Az 1937/38-as év napi- és órarendje pontosan megmutatja, hogy egy héten belül milyen időbeosztással tanultak a növendékek. A kialakított heti időbeosztás azután a teljes évre érvényes volt. Ezen belül természetesen képet kapunk arról a minket a legjobban érdekel, a nyelvórák évfolyamonkénti elosztásáról és az oktatás idejéről.

Néhány szó a napirendről, amely hétfőtől szombatig ismétlődött:

6,30-kor ébresztő, torna, háló és mosdó rend;

7,40-től reggeli;

08,00-tól 13,40-ig tanórák:

- 08,00-08,45 majd 10 perc szünet,
- 08,55-09,40 majd 10 perc szünet,

⁵³ HL. "Zrínyi Ilona" tiszti leánynevelő intézet anyagai Állománykönyv 1933/34.

⁵⁴ HL. "Zrínyi Ilona" tiszti leánynevelő intézet anyagai Állománykönyv 1936/37. és Osztályzási kivonatok 1936/37.

- 09,50-10,35 majd 11,05-ig második reggeli, kötelező tartózkodás a szabadban,
- ezután órák 13,40-ig majd kézmosás és 13,45-től ebéd,
- 15,40-ig séta esetleg játék majd 19,30-ig egy 15 perces uzsonna szünettel készülés másnapra, korrepetálás, ismétlés stb.

Ebben a feszes Napirendben, amelyet csak a vasárnap oldott fel egy kissé (ébredtő 07,00-kor, istentisztelet, levélírás, mozi, séta, kirándulás, minden hónap 1. és 3. vasárnapján kimenő), a növendékek komoly igénybe vételnek voltak kitéve. A nyelvórák hétfőtől - szombatig a következő megoszlásban szerepeltek évfolyamonként:

I. évfolyam:

- német nyelv 3x1 óra (hétfő, csütörtök, péntek);

II. évfolyam:

- német nyelv 4x1 óra (kedd, csütörtök, péntek, szombat);

III. évfolyam:

- német nyelv 3x1 óra (hétfő, csütörtök, szombat);
- francia nyelv 4x1 óra (hétfő, szerda, péntek, szombat);

IV. évfolyam:

- német nyelv 2x1 óra (szerda, szombat)
- francia nyelv 4x1 óra (hétfő, kedd, csütörtök, péntek);

V. évfolyam:

- német nyelv 2x1 óra (kedd, szombat);
- francia nyelv 3x1 óra (hétfő, szerda, péntek);
- angol fakultáció 3x1 óra (hétfő, péntek, szombat);

VI. évfolyam:

- német nyelv 2x1 óra (kedd, péntek);
- francia vagy angol nyelv 3x1 óra (kedd, csütörtök, szombat);

VII. évfolyam:

- német nyelv 2x1 óra (szerda, szombat);

- francia vagy angol nyelv 3x1 óra (hétfő, kedd, péntek);

VIII. évfolyam:

- német nyelv 5x1 óra (hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek);
- francia vagy angol nyelv 5x1 óra (hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek).⁵⁵

Az V. évfolyamban megjelenő angol fakultációt, kivétel nélkül, délután tartották. A cél egyértelmű volt: előkészíteni a következő évi angol oktatást.

Délutánonként tartották a nyelvekhez kapcsolódó korrepetálásokat is. Itt azonban az I-IV. évfolyamoknak tartottak összevonva német nyelvből foglalkozásokat, de ezek kétórás időtartamban kerültek levezetésre.⁵⁶

Fontos adalék az órarend alapján, hogy az összes nyelvóra - amely 48 órát jelentett - közül csak 5 órát tartottak délután. Ez a már előbb említett angol fakultáció mellett csupán 2 óra délutánra tervezett órát jelent. Százalékosan kifejezve ez azt jelenti, hogy az összes nyelvi óra közel 90%-át délelőttre tervezték. Sőt, ennek az óraszámnak a 60%-a már az első három tanórán megtartásra került. Ezek az adatok is jelzik, hogy a nyelvoktatást kiemelt helyen kezelték, hiszen az "első" órák hatékonysága összehasonlíthatatlan volt a délutáni tanórák hatékonyságával.⁵⁷

2.4. Idegen nyelv oktatása a Ludovika Akadémián

A nagy hagyományokkal rendelkező Ludovika Akadémia Trianon után egy teljesen más helyzetben folytathatta a tisztképzést. Mivel a békediktátum Katonai határozványai alapján: „A katonai iskolák tanfolyamainak látogatására bocsátott növendékek száma szigorúan arányban álljon a tisztikarban beállott üresedésekkel. A növendékeket és a kereteket a 104. cikkben⁵⁸ megszabott létszámba bele kell számítani.

Ennek folytán ezt a szükségletet meghaladó iskolákat meg kell szüntetni.”⁵⁹

Ebben az esetben a szükséglet azt jelentette, hogy a tisztiskola kibocsátott hallgatóival csak az engedélyezett tiszt állományba (1750 fő) beállott csökkenéseket lehetett pótolni.

⁵⁵ HL. "Zrínyi Ilona" tiszti leánynevelő intézet anyagai Napi- és órarend 1937/38.

⁵⁶ u.o.

⁵⁷ u.o.

⁵⁸ A 104. Cikk alapján a magyar hadsereg katonai erőinek összlétszáma nem haladhatta meg a 35.000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeret csapatait is.

⁵⁹ Az „ordo” Törvénytára 4. A Magyar Békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata. Az „Ordo” Törvény- és Rendeletár kiadása. Budapest, 1921. 72.o.

A pótlást pedig csak egy, erre a célra engedélyezett intézményből lehetett megvalósítani, ez pedig a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia lett.

A Ludovika helyzete és működése Trianon után

Belitska Sándor akkori honvédelmi miniszter 1921 nyarának végén terjesztette a nemzetgyűlés elé a tisztképzéssel kapcsolatos új törvénytervezetet. Indoklásában különösen a képzés minőségi színvonalának erősítésére tért ki, továbbá a kényszerhelyzet (Trianon –sz.) adta lehetőségek maximális kihasználását említette meg. Végül a nemzetgyűlés elfogadta a törvényjavaslatot, amely az 1922. évi X. törvénycikkben emelkedett törvényerőre. Meg kell jegyezni azonban, hogy a katonai vezetés ekkor, - először, de nem utoljára - a politikai döntés előtt járt, hiszen a törvényben szereplő négyéves képzést, már az 1920-ban induló oktatási évben elindították. A nyolcadik paragrafus teremtette meg a jogi háttérét azoknak a lépéseknek, amelyet a katonai felső vezetés már előzőleg megtett. Nem volt mellékes az sem, hogy így a hallgatók létszámát eleve egynegyedével emelni tudták.

A törvénycikk kivonatosan a következőket tartalmazta:

„1.§.

A m. kir. honvédség harcos állományú hivatásos tiszti sarjadékának kiképzése négy évfolyammal bíró és teljes ellátást nyújtó katonai főiskolában: a budapesti m. kir. Ludovika Akadémián történik. A többi katonai tisztképzőiskola mint ilyen megszűnt, s ezekről az 1921. évi XLIV. törvénycikk intézkedik.

A Ludovika Akadémia hallgatói a m. kir. honvédség katonai erejének megállapított létszámában foglaltatnak, a magyar királyi honvédség tényleges tagjaivá azonban csak felavtásukkor (5.§.) válnak.

Az egyes fegyvernemekhez kiképezendő hallgatók száma, valamint az egyes évfolyamokba felvehető hallgatók összlétszáma a tisztikarba évenként betölthető állások számához igazodik. Ezeket a létszámokat évenként a honvédelmi miniszter állapítja meg, s a törvényhozás az évi költségvetésben hagyja jóvá.

2.§.

A m. kir. Ludovika Akadémia I. évfolyamába oly önként jelentkező magyar honos ifjak vétetnek fel, akik a hadiszolgálatot életpályául választják, valamely nyilvános középiskolában tett érettségi vizsgálat alapján a főiskolai tanulmányokra érettnak nyilvánítatnak, 17-ik

életévüket már betöltötték, de 20-ik életévüket még túl nem haladták és kifogástalan erkölcsi magaviselet mellett, a katonai nevelésre testileg is alkalmasak.

A II. évfolyamba közvetlenül felvehetőek azok az ifjak, akik a sikeresen letett középis-kolai érettségi vizsgálat után csapatnál legalább egy évet ténylegesen szolgáltak, és a honvéd tisztképző főiskola I. évfolyamának tananyagát felölelő különbözeti vizsgálatot sikerrel lete-szik, – föltéve, hogy az előző bekezdésben előírt egyéb feltételeknek megfelelnek továbbá ha fölvetélük esetére írásbeli kötelező aláírása által a csapatnál nyert katonai rendfokozatukról és illetményükről lemondanak - s a Ludovika Akadémia hallgatói számára előírt szabályoknak minden tekintetben alávetik magukat.

A Ludovika Akadémiába közvetlenül csapatszolgálatból fölvetett hallgatók legénységi katonai szolgálati kötelezettsége tisztté való kinevezésükig érvényben marad.

A III. vagy IV. évfolyamba való közvetlen felvételnek nincs helye.

5.§.

A honvéd tisztképző főiskolán tisztekké kiképzettek elvileg évenként Szent István ki-rály napján avattatnak fel és soroztatnak a m. kir. honvédségbe. Ez alkalommal írásbeli köte-lezőt írnak alá arról, hogy legalább 20 egymást követő esztendőn át tényleges szolgálatot tel-jesítenek.

8.§.

A m. kir. Ludovika Akadémiának átalakítása tekintetében az 1919. évi augusztus 7-ike óta jelen törvény életbelépéséig tett intézkedések jóváhagyatnak.

Egyidejű hatályát veszti a honvédnevelő- és képzőintézetekről szóló 1897: XXIII. tör-vénycikk.⁶⁰

A törvény a magyar tisztképzést, történetében először, nemzeti alapokra helyezte. Nem véletlen azonban, hogy az adott évfolyamok létszámának megállapítását mindenkor az adott honvédelmi miniszterre ruházta, hiszen így lehetőség nyílt a tiszti kereteket megfelelően lebegtetni. Maga a nemzetgyűlés is csak közvetetten, a költségvetés alapján tudta ellenőrizni az intézményt. Nem volt véletlen az sem, hogy a csapatoknál szolgálók, megfelelő különböze-ti vizsgával és az egyéb feltételek megléte mellett, jelentkezhettek a második évfolyamba. Ezzel a lépéssel egyértelműen az első évben lemorzsolódottak gyors pótlását akarták elérni.

⁶⁰ Magyar Törvénytár...

Az 1922-ben elkészült intézményre vonatkozó „Szervi határozványok és szolgálati utasítás” amely tisztázta: a Ludovika Akadémia a honvédségen belül önálló szervezet, amely tiszti és tanári karból, akadémiai hallgatókból, intézeti személyzetből és az intézményhez rendelt lóállományból áll össze.

Vezetés tekintetében, a katonai szellem, rend és fegyelem fenntartása és a katonai képzés szempontjából a honvédség főparancsnokán keresztül, minden más vonatkozásban (felvétel, létszám, anyagi, tanulmányi, személyi kérdések, hallgatók elosztása) közvetlenül a honvédelmi miniszternek volt alárendelve.⁶¹

Belső felépítését tekintve kettős, katonai és tanulmányi rendszerre oszlott.

Katonai szempontból az akadémia törzsére, akadémikus zászlóaljra, akadémikus műszaki századra, tüzércsoportra, gyalog- és lovas különítményre tagozódott. Az akadémikus zászlóalj állományába nyertek beosztást az elsőévesek, valamint a magasabb évfolyamú gyalog- és lovas kiképzésben részesülő hallgatók. A zászlóalj századaiban a különböző évfolyamok hallgatói arányosan voltak elosztva. A műszaki századhoz a másod-, harmad- és negyedéves műszaki összekötő (híradó) hallgatók tartoztak. A tüzércsoport ütegeihez pedig a magasabb évfolyamú tüzér hallgatókat osztották be. Az akadémikus zászlóalj és a tüzércsoport osztályt, míg a zászlóalj századai, a műszaki század és a tüzércsoport ütegei, valamint a gyalog- és lovas különítmény (legénységi és kiszolgáló állomány) alosztályt képeztek.

Tanulmányi szempontból az Akadémián hat tanulmányi csoportot állítottak föl:

1. A „Gy” gyalogsági;
2. Az „L” lovassági;
3. A „T” tüzérségi;
4. Az „M” műszaki;
5. A „V” vegyes és
6. A „N” nyelvi tanulmányi csoportra.

Azért, hogy a katonai és tanulmányi tagozódás szinkronban tudjon működni, első négy tanulmányi csoport vezetői egyben az illető fegyver-, vagy csapatnem katonai parancsnokai is voltak. Ez nem vonatkozott a vegyes és a nyelvi tanulmányi csoportra, ahol a vezetők mindig a rangban legidősebb tanárok lettek.

⁶¹ Gonda András: Az alapfokú tisztképzés lehetőségei és rendszere Magyarországon a két világháború között. Bölcsészdoktori disszertáció Budapest, 1989. 43.o.

Az 1925/26-os tanévtől kezdődően a híradó kiképzés különvált a műszakitól és létrejött a hetedik, a „H” híradó tanulmányi csoport. A műszaki század pedig 1927-től műszaki csoporttá alakult át.⁶²

A tanulmányi tagozódásban 1930-ban következett be jelentős változás. Ekkor megszüntették a tanulmány csoportokat és az egyenlő kiképzést kívánó fegyver- és csapatnemeket három szakcsoportba osztották be:

I. Szakcsoport: gyalogság, lovasság, vonat- és gépkocsizó csapat;

II. Szakcsoport: tüzérségi és híradó csapat;

III. Szakcsoport: műszaki csapat.

A „V” és „N” tanulmányi csoportok továbbra is az eredeti formában működtek, ami a nyelvképzés tekintetében természetes volt, hiszen a nyugat-Európai intézetekben is hasonló volt a képzés súlya.

A katonai szervezeteket annyiban érintette a változás, hogy az első évesek automatikusan a saját fegyvernemükhöz kerültek beosztásra és nem az akadémikus zászlóaljba. A lovasság külön csoportot alakítva szintén kivált a zászlóalj szervezetből.

Ez a rendszer azonban csak egy évig működött ebben a felállásban. Az 1931-es szervezeti változásokat követően a műszaki és a híradó csoport kivált az anyaintézetből, de visszaálltak az előző tanulmány csoportok. Annyi változás történt összesen, hogy a vegyes tanulmányi csoport az általános katonai („ÁK”) nevet vette föl.⁶³

1939-ig aztán a magyar királyi Ludovika Akadémia katonai és tanulmányi felépítésében nem következett be változás.

Az Akadémián, az időszakra is jellemző, nacionalista és irredenta nevelés volt a jellemző. Ez egyáltalán nem nevezhető újdonságnak, hiszen a világon sehol sem lehetett találni olyan tisztképző intézetet, amely nem a hatalmon lévő rendszer irányzatát követte volna. Ilyet semmiféle állam nem tűrt volna el.

Ettől függetlenül a Ludovikán az általános műveltség fejlesztésére sokkal nagyobb figyelmet fordítottak, mint a húszas évek előtt. A hallgatók mind érettségizettek voltak, hasonlóan a többi felső fokú tanintézethez. Az iskolán igen jól és hatékonyan működő önképzőkö-

⁶² Gonda András i.m. 45.o.

⁶³ Gonda András i.m. 45.o.

rök (alosztályok⁶⁴) működtek. Ilyen volt például a hadtudományi, a műszaki, a repülő, az irodalmi, a képzőművészeti, a zene és ének, a fényképészeti, a német – francia – angol - olasz, továbbá a gyorsíró és gépíró alosztály. A hallgatók önként választhattak, hogy melyik csoportba járnak, de több csoport látogatása volt inkább a jellemző.⁶⁵

Az akadémiai hallgatók szigorú fegyelmi keretek között éltek. Nevelésük határozottan arra irányult, hogy puritán, minden könnyelműségtől és káros szenvedélytől mentes egyéniségeket neveljenek a hadsereg részére. Nem volt tehát meglepő az, amikor erkölcsi botlásokat azonnali eltávolítással büntettek. Emellett kevés szabadidővel rendelkeztek, így a városi kimenőket is igen szűken mérte a vezetés.⁶⁶

A felvételi rendszer és a nyelvek

A felvételi követelményekről, az előzőekben említett törvényi előírások voltak a mérvadók, de évenkénti tájékoztatók is segítettek a jelentkezőket. Az első évfolyamra felvételizőket két csoportra lehetett osztani. Az *első csoportba* a katonai főreáliskolák végzős hallgatói tartoztak. A főreál iskolai hallgatók közül az „arra érdemesültek” automatikusan, egészségügyi alkalmassági vizsgával már bekerülhettek az akadémiára. Ez valójában azt jelentette, hogy a főreál iskolát elvégeztek, tanulmányi eredményüktől függetlenül, bekerültek a főiskolára. Kirívó példa, hogy 1922-ben 27 sikertelenül érettségizett reáliskolást is áthelyeztek az akadémiára a parancsnok erőteljes tiltakozása ellenére is:

„... dacára a szervei szabályok előírásainak, nemcsak elégséges, de elégtelen érettségi bizonyítvánnyal bírók is felvételi vizsgára bocsáttatnak, vagy berendeltetnek a reáliskolai nevelőintézetekből, amiből arra lehet következtetni, hogy a felsőbb szempontok szükségessé teszik a fenti előírás figyelmen kívül hagyását... Véleményem szerint nem volna szabad olyant az akadémiába felvételre jelölni, vagy oda bevezényelni, aki érettségi vizsgálaton megbukott és pótérettségire van utalva akkor, amikor amúgy is nehézségbe ütközik a háborúban megfelelt tiszteknek az adott keretekbe való beillesztése.”⁶⁷

A katonai reáliskolások tehát nagyon sok rátermett, a háború alatt már bizonyító tiszt, valamint a polgári középiskolából jelentkező jó képességű jelentkező helyét vették el.

⁶⁴ Az alosztályok Leventekör összefogó név alatt működtek.

⁶⁵ Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig Első kötet Tények és Tanúk sorozat Magvető Könyvkiadó, Budapest. 1978. 265.o.

⁶⁶ Kádár Gyula i.m. 273.o.

⁶⁷ Gonda András i.m. 53.o.

A *második csoportba* tehát a polgári középiskolából jelentkezők tartoztak. Őket már a felvételi vizsga előtt két csoportba rangsorolták, első-, illetve másodsorban felvehető. A másodsorban felvehető csoportjába került középiskolás már szinte csak a csodában bízhatott, mivel csak akkor kerülhetett be az iskolára, ha az első csoportból nem tudták biztosítani a meghatározott létszámot. Ennek a lehetősége azonban minimális volt.

Az érettségivel rendelkező fiatalok számára az országban nagyon korlátozottak voltak az elhelyezkedési lehetőségek, a polgári felsőbb iskolák pedig szinte megfizethetetlenek voltak még a magyar középosztálybeliek részére is. Főleg ezért is kerültek ki nagyszámban ebből a rétegből jelentkezők, hiszen a tiszti pályán négy éves ingyenes oktatás után megfelelő fizetésre is volt lehetőség. Így nem csoda, hogy a felvételizők szülei mindenhol keresték a protekció lehetőségét, írásos ajánlásokat szereztek be, megmozgattak minden lehetséges kapcsolatot. Kérelmeket írtak Horthynak, a vezérkar főnökének, a honvédelmi miniszternek, az akadémia parancsnokának stb. Egyesek 10-15 pártfogót is fel tudtak mutatni, sőt legtöbbször a kormányzónak és magas politikai- és katonai vezetőknek is megvolt a maguk jelöltje.

A felvételik előtt maga Horthy több ízben figyelmeztette a felvételi vizsgára bocsáthatók ügyét intéző minisztériumi osztályvezetőt, a tisztképzés felügyelőjét, az akadémia parancsnokát, hogy a tisztképzés utánpótlását elsősorban „úri gyerekekből” akarja megoldani, és nem szívesen látja az iskola falai között az „alacsonyabb származásúakat”.⁶⁸

Ez a Kádár Gyula megállapítás, nyugodtan mondhatjuk, túlzás. Ebben az időszakban ugyanis a vagyonos osztály gyerekeit már nem vonzotta a tiszti pálya annyira, mint a világháború előtt. El voltak foglalva a hatalom által biztosított és védett birtokaikkal és a társasági élet kötötte le minden percüket.

A felvételi vizsgákra szeptember végén került sor. Először az orvosi- és a sport vizsga történt meg. Ennek eredményét, továbbá a kérelmeket, a Honvédelmi Minisztérium 9. osztályának terjesztették föl, majd az osztály ennek alapján döntötte el, hogy kiket hív be elméleti vizsgára. Általában a rendelkezésre álló helyekre kétszeres létszámot hívtak be, így tehát végül a vizsgázók 50 %-át vették föl.

A szóbeli vizsgák a következők voltak:

- földrajz;
- történelem;

⁶⁸ Kádár Gyula i.m. 271.o.

- vegytan és
- fizika.

Az írásbeli vizsgák a következők voltak:

- magyar nyelv;
- *német nyelv*;
- mennyiségtan és
- ábrázoló mértan.

Német nyelvből az írásbeli dolgozat témáját általában a napi élet köré csoportosították. Ezen belül a jelöltnek vagy egy napját kellett leírnia, vagy egy napszakot kellett részletesen kibontania. Erre a feladatra kettő munkaóra állt rendelkezésre. Meg kell azonban említenünk a nyelv hiányát a szóbeli felvételi tárgyak között. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy a társalgási szintet nem tekintették még meghatározónak, ezt a tanulmányi évek alatt kívánták elérni és a kívánt irányba terelni.

Beszámították továbbá az érettségi vizsga nyelvi eredményét (német, latin), a többi tanult nyelvből elért eredményeket (angol, francia, olasz), és ezek alapján egy írásos összbenyomást alakítottak ki a jelölről. Végül két eredmény születhetett a nyelvi felvételin:

- „felvételre alkalmas”;
- „felvételre nem alkalmas”.⁶⁹

Az 1930-as felvételin a német nyelv kivételével minden felvételi tárgyból született elégtelen osztályzat, igaz a felvételi átlagok nem voltak magasak, mint ezt a következő néhány átlag is bizonyítja:

Földrajz	2,731,
Történelem	2,792,
Vegytan	3,146,
Német nyelv	2,500. ⁷⁰

A harmincas évektől azonban már egy szigorúbb felvételi rendszer működött. A pályázat beadását és a felvételt egy hosszabb időszak előzte meg, mint az előző években. Márci-

⁶⁹ Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) Ludovika Akadémia anyagai 47.doboz.Felvételi vizsgagyűjtemény I. 1930.

⁷⁰ HL Ludovika Akadémia anyagai 47. doboz. Felvételi vizsgagyűjtemény II. 1930.

us 15. és április 10. között a pályázók a területileg illetékes katonai kórházban orvosi vizsgálaton vettek részt. Az orvosi vizsgálaton megfelelt pályázókról ezután, a honvédelmi miniszter döntött, hogy erkölcsi tulajdonságaik, társadalmi és családi helyzetük alapján kiket hív be további eljárásra. A honvédelmi miniszter rostáján átjutott személyek ügye ezután egy az akadémián felállított bizottság elé került, amely végérvényesen eldöntötte, hogy ki nyújthat be pályázatot az akadémiára.

Az első újrendszerű, 1930/31-es, felvételi vizsga eredményei meglepő eredményeket hoztak:

Eleve elutasított – 148 fő,

Felvételi vizsgára behívott – 152 fő,

Orvosilag alkalmatlan – 59 fő,

Elméleti vizsgára bocsátott – 82 fő,

Elméleti vizsgán nem felelt meg – 19 fő,

FELVETT – 74*fő.

(*ebből 11 főnek csak orvosi vizsgálaton kellett részt vennie, reáliskolai végzettség miatt)⁷¹

A nyelvoktatás és sajátosságai

Az akadémián folyó elméleti és gyakorlati képzés célját a következő képen határozták meg:

„A gyakorlati kiképzés az illető fegyvernemnél az alosztálytiszt számára szükséges gyakorlati ismereteket adja meg, az elméleti kiképzés által pedig a hallgatók szerezzék meg a magasabb katonai műveltséghez szükséges ismereteket, hogy ez alapon a katonai tudományokban önállóan tovább képezhessék magukat.”⁷²

A nyelvoktatás tekintetében az évek során gyökeres változás nem történt. Nem történt még akkor sem, amikor az elméleti tárgyak terhére növelték a gyakorlatiak számát. Ez vonatkozott a tanult nyelvekre és főleg a heti óraszámokra.

⁷¹ Eleve elutasított – 148 fő, felvételi vizsgára behívott – 152 fő, orvosilag alkalmatlan – 59 fő, elméleti vizsgára bocsátott – 82 fő, elméleti vizsgán nem felelt meg – 19 fő, FELVETT – 74*fő. (*ebből 11 főnek csak orvosi vizsgálaton kellett részt vennie, reáliskolai végzettség miatt)

HL Ludovika Akadémia anyagai 47. doboz Kimutatás az 1930/31 tanévben felvételi vizsga eredményeiről.

⁷² Közli: Gonda András i.m. 60.o.

Az idegen nyelvek oktatásában alapnak a németet és a szomszédos országok nyelvét tekintették. Akik már „bírták” legalább az egyiket, azok más nyelvet is tanulhattak.

A négyéves tanterv egy kiképzési évet két időszakra osztott fel:

- a) nyári időszak, június 15-től augusztus 15-ig, amely valójában a gyakorlati képzés idejét jelentette;
- b) a téli időszak, október 1-től június 15-ig, amely az elméleti képzést helyezte előtérbe.

Az elméleti időszakban, amely egyben a nyelvek elsajátításának döntő időszaka is volt, hetente hat munkanappal számoltak. Ezen belül hétfőtől péntekig napi hét, míg szombaton négy tanórát terveztek.⁷³

Minden tanév elején kiadásra került az általános szabályokat megfogalmazó TANTERV, és minden tantárgycsoportra is külön tanterv készült.

Az általános határozványok tartalmazták az intézmény rendeltetését, az erkölcsi nevelés, továbbá, a gyakorlati- és elméleti kiképzés céljait. Ebben kitértek pld. a következőkre:

- egyes órák között tíz perc szünet legyen,
- elméleti tárgyakból dupla óra csak akkor lehet, ha az tanulmányilag előnyös;
- a tanároknak egymás után három órája csak indokolt esetben lehet,
- a tanárok órabeosztása lehetőleg olyan legyen, hogy az számukra célszerű időbeosztást és megfelelő időkihasználást tegyen lehetővé.⁷⁴

A nyelvekre vonatkozó tervezet 1917/18-ban még csak a német nyelvre vonatkozott, de ezt a későbbi összehasonlítások miatt érdemes részleteiben is megismerni:

„Német nyelv

/Mindhárom fegyvernem számára /

Tanczél: Képesség a német nyelven adott, vagy vett intézkedések, parancsok, jelentések, katonai szabályok utasítások megértésére, a legegyszerűbb írásbeli és szóbeli jelentéseket parancsokat, utasításokat, magyarázatokat, felvilágosításokat, egyszerű szavakkal német nyelven kifejezni, illetőleg megadni, és amennyire lehet főképp katonai tárgyú újság cikkeket megérteni és magát a mindennapi életszükségleteit illetőleg megértetni.

⁷³ HL M. kir. honvéd Ludovika Akadémia anyagai 101. doboz. 1929/30. tanév Tantárgyak, óraszámok elosztása

⁷⁴ HL M. kir. honvéd Ludovika Akadémia anyagai 105. doboz Tantervek, általános határozványok

Tananyag: A főbb nyelvtani és helyesírási szabályok érintésével , olvasási-beszéd és írásbeli gyakorlatok útján a német nyelvben való jártasság fokozása.

Logikus gondolatrend, egyszerű-értelmes szóbeli és írásbeli kifejezés mód, a német katonai szolgálati levelezés sajátosságainak ismerete.

Katonai tárgyú előadási gyakorlatok, katonai vonatkozású fogalmazványok szerkesztése.

A többi tantárgyak főképp a szabályzatok, a hadsereg szervezés és harcászat előadásával párhuzamosan a németnyelvű szabályzatok, utasítások ismerete oly mérvben , hogy mindenkinek nem csak a német katonai szakkifejezéseket tudnia, hanem egyszerű jelentéseket tenni, harcz és helyzet jelentéseket a harctéri szolgálat köréből stb. szerkeszteni képesnek kell lennie.

„A Regeln für die deutsche Rechtschreibung” (A német helyesírás szabályai) ismerete és használata.

A csapattiszt szolgálatából kifolyó rövid jelentések kérelmek szerkesztése, a század és zászlóalj / osztály / irodai teendőknek német nyelven való elvégzése általában.

Megjegyzés: Az akadémikusok és hallgatók az oktatás céljából két csoportra éspedig haladottabbak és a kezdők csoportjára osztandók.

Az oktatásnál a direkt rendszer alkalmazandó, hogy az akadémikusok és hallgatók füle és nyelve a némethez mentől előbb hozzá szokjon és gondolataikat, talán nyelvtanilag nem is szabatosan, de érthetően jelezni tudják.”⁷⁵

A tanterv tehát főleg a katonai szakkifejezések és a vezetés német nyelven történő szükségességét erősítette, ami a Monarchián belül természetes volt, hiszen a vezénylő nyelvet kellett tökéletesen ismerni.

Az 1921-es, nyelvekre vonatkozó tanterv rész már érezhető változásokat hozott. Megszűnt a német nyelv privilégiuma, és megkezdődött a nyelvek egyre színesebb választékának oktatása. A színvonalas nyelvoktatás alapját egy jól felkészült tanári állomány adta. Megtalálható volt közöttük a bujtatott katonatiszt és az elcsatolt területekről visszatért jó nevű civil tanár. Az „N” tanulmányi csoportba összevont nyelvtanárok évfolyamonként és osztályonként

⁷⁵ HL M. kir. honvéd Ludovika Akadémia anyagai 105.doboz Tanterv

heti 3-3 nyelvórát tartottak, mind a gyakorlati, mind pedig az elméleti időszakban. A tanulmányi csoport vezetője a mindig a legidősebb tanár volt.⁷⁶

Az 1921-es tanterv nyelvi része a következőket tartalmazta:

„Nyelvek

Tancél

1./ Angol, francia és német nyelv.

Rendszeres oktatással elérni azt, hogy az Akadémián ezen nyelveket az akadémikus oly mértékben sajátítsa el, hogy magát szóban és írásban folyékonyan és érthetően kifejezni tudja s a közönséges használatban lévő könyveket, valamint katonai műveket megértse.

Különös súly helyezendő arra, hogy ezen idegen nyelvek tudásának fontossága az akadémikus meggyőződésébe menjen át.

2./ Tót és oláh nyelv.

Mint 1./ alatt különös figyelemmel arra, hogy ezen nyelvekre az akadémikusnak főleg a szolgálatban és a legénységgel illetőleg lakossággal való érintkezésben lesz szüksége.

Aki a német nyelvet a fenti tancélnak megfelelő mértékben nem tudja, annak a német nyelvet kell tanulnia, a többiek tetszés szerint választják mag a tanulandó nyelvet, aminél arra kell törekedni, hogy mindenki azt tanulja, amelyben már némi alapja van.

Addig, míg az akadémikus a tanult nyelvben nem éri el a tancélt, nyelvet nem változtathat. Viszont a tancél elérése után, melyet a tanár tartozik megállapítani, átvehet bármely más nyelv tanulására, azonban csakis az új tanév kezdetén.

Tananyag

I. évfolyam.

1./ Angol, francia- és német nyelv.

Nyelvtan: az alaktan gyakorlati alapon való elsajátítása a rendhagyó ígéig.

Beszéd és olvasás gyakorlatok: szóbeli és írásbeli fordítások magyarra és viszont. Társalgási gyakorlatok egyszerű kérdésekben és feleletekben az átvett anyag alapján.

Emlézés⁷⁷ és előadása kisebb előzetesen megmagyarázott szövegnek.

⁷⁶ HL M. kir. honvéd Ludovika Akadémia anyagai 105. doboz 1921-es tanterv

⁷⁷ Elemzés

2./ Tót és oláh nyelv

Az alaktan fontosabb szabályainak gyakorlati úton való elsajátítása különös figyelemmel a nyelveket jellemző főnévi ejtegetésre.

Beszéd és olvasási gyakorlatok: szóbeli és írásbeli fordítások magyarból tótra és oláhra. Társalgási gyakorlatok egyszerű kérdésekkel és feleletekkel.

Emlézés és előadása kisebb előzetesen megmagyarázott szövegeknek.

II. évfolyam.

1./ Angol, francia és német nyelv.

Nyelvtan. Az alaktan folytatása a rendhagyó igék begyakorlásával. Az egyszerű mondatban.

Beszéd és olvasási gyakorlatok: szóbeli és írásbeli fordítások magyarra és viszont. Társalgási gyakorlatok egyszerű kérdésekben és feleletekben az átvett olvasmányok és nyelvtani anyag alapján.

Emlézés és előadása kisebb előzetesen megmagyarázott szövegeknek.

2./ Tót és oláh nyelv.

Nyelvtan. Az alaktan folytatása, egyszerű mondatban.

Beszéd és olvasási gyakorlatok és emlékezés: mint az 1./ alatt.

III. évfolyam

1./ Angol, francia és német nyelv.

Nyelvtan. Mondattan gyakorlati alapon való elsajátítása az alaktan ismétlése mellett.

Beszéd és olvasási gyakorlatok: szóbeli és írásbeli fordítások. Társalgási gyakorlatok egyszerűbb és bővebb kérdések és feleletekben az átvett olvasmányok és nyelvtani anyag alapján.

Emlézés és előadás: előzetesen megmagyarázott hosszabb szövegeknek lehetőleg egyéni előadással.

2./ Tót és oláh nyelv.

Mint az 1./ alatt azzal a különbséggel, hogy az emlékezés és előadás anyagául katonai szolgálati könyvek használandók fel.

IV. évfolyam

1./ Angol, francia és német nyelv.

Nyelvtan: A mondatban befejezése a régebbi anyag ismétlése mellett.

Beszéd és olvasási gyakorlatok: nagyobb szövegek fordítása. Társalgás az átvett olvasmányok témájáról.

Irodalomtörténet különösen az új és a legújabb kor általános körvonalakban.

Előadás: hosszabb szövegeknek egyéni előadása. Szabadelőadás.

2./ Tót és oláh nyelv.

Mint az 1./ alatt azzal a különbséggel, hogy a társalgás a közvitézekkel való érintkezés modorában gyakorlandó és az anyag a katonai szabályzatokból veendő.

Írásbeli dolgozatok.

Mind a négy évfolyamban havonként egy.

Tanórák száma hetenként.

I-IV. évfolyamban. Téli és nyári félévben: 3-3.⁷⁸

Az 1921-es okmányból egyértelműen kiderül, hogy sokkal részletesebb és több nyelvre vonatkoztatható tantervet készítettek. A nyelvtan és a beszédképesség fejlesztését jól átgondoltan építették fel a négy év alatt, ügyelve arra, hogy a hallgató beszédképessége se szenvedjen csorbát.

A húszas évek végére már nyelvenként és évfolyamonként külön készítették el az oktatási tervezeteket. A tervezet a következő pontokra tért ki:

- tantárgy (melyik nyelvről van szó?);
- melyik évfolyamra vonatkozik;
- tancél és tananyag;
- heti óraszám (mindenhol 3 óra/hét);
- tananyag részletes lebontása hét hónapra;
- tervezett írásbeli dolgozatok,
- milyen segédletek (tankönyvek, szótárak stb.) állnak rendelkezésre;

⁷⁸ HL Ludovika Akadémia anyagai 105. doboz Tanterv 1921.

- melyik tantárggyal (nyelvvél) áll kapcsolatban a tárgy;
- megjegyzés.⁷⁹

Ekkor már új nyelvek is megjelentek a tananyagban, a bolgár, a horvát-szerb és a cseh.

1930 és 1934 között ismét történtek változások. Új nyelvek jelentek meg és a nyelveknél megkülönböztették a „rendes” és a „rendkívüli” tantárgyakat.

Rendes tantárgy: olasz, német, cseh, tót, lengyel.

Rendkívüli tantárgy: angol, francia.

A rendes tantárgyaknál az első évfolyamban heti 3, míg a másod-, harmad és negyedik évfolyamban heti 2 óra volt tervezve. A rendkívüli tárgyakat külön beosztás szerint tervezték.⁸⁰

1930-tól tehát változott a tanterv, de tartalmilag mindenhol, úgy az alapkiképzés mind a fegyvernemi szakkiképzések dokumentációjában változások történtek. Kiemelt feladatként szerepelt a nyelvi felkészültség megállapítása és ennek eredményeként a megfelelő csoportba való beosztás.⁸¹

A szakkiképzéseknél tehát mindenhol ugyanez a nyelvi melléklet szerepelt, és vonatkozott a III-IV. évfolyamokra egyaránt. Emellett külön nyelvenként is elkészítették az *Oktatási Tervezeteket*. A német nyelv 1930/1931-es tanítási tervét az **1. számú melléklet tartalmazza.**

Összehasonlítva az 1921-es és az előzőekben ismertetett tantervet, a következő megállapításokat tehetjük:

- az alapvető oktatási célok nem változtak, hiszen az akadémikus szóban és írásban egyaránt „folyékonyan” kellett, hogy ki tudja magát fejezni az adott nyelven;
- az angol, francia, német, illetve a tót és oláh nyelv mellett új nyelvként jelent meg az olasz, a lengyel és a cseh nyelv, viszont az oláh háttérbe szorult;
- a német nyelv mindkét esetben alapnak számított, hiszen ha nem sikerült megfelelő színvonalon elsajátítani, addig más világnyelvet nem tanulhatott az akadémista;

⁷⁹ HL Ludovika Akadémia anyagai 101. doboz Oktatási tervezetek 1928/29.

⁸⁰ HL Ludovika Akadémia anyagai 106. doboz Áttekintés a tantárgyak szak- és tanulmánycsoportba való beosztásáról /2. számú melléklet /

⁸¹ HL A Ludovika Akadémia anyagai 106. doboz 1930-34. Műszaki szakkiképzés nyelvek

- a részletes tananyag szinte nem is változott a két okmány alapján, hiszen a nyelvtan, a beszéd és olvasási gyakorlatok, illetve az elemzés (emlézés) és előadás kisebb eltérésekkel ugyan az maradt;
- lényeges változás volt viszont a német katonai nyelv külön óraszám alapján történő bevezetése, ahol a cél egyértelműen a szakkifejezések, szakszövegek sulykolása volt. Külön érdemes megemlíteni, hogy ettől kezdve a harcászat és egyéb szakmai foglalkozások új magyar szakkifejezései (szakterminológiái) mellett megjelentek külön mellékletként a megegyező német kifejezések is.

Minden tanulmányi év elején, a nyelvcsoporthoz részére, elkészítették a tanterembeosztást. Ebben hétfőtől-szombatig minden nyelvcsoporthoz órabeosztása, tanterme és az adott nyelvet oktató neve is szerepelt. Így ez az okmány a tanárok leterheltségét is mutatta.

Még néhány szót kell ejteni a vizsgákról. A vizsgákat tanfélévenként tartották, és ezek ideje minden év január végén, illetve április végén volt egy-egy hét időtartamban. Ezen belül történt meg a nyelvi számonkérés is. Az 1930/31-es tanévben például a következő időbeosztásban, de külön nyelvcsoporthozként:

Január 28.	7. óra	16 – 16.50 között	III. évfolyam;
Január 26.	5. óra	14 – 14.50 között	IV. évfolyam;
Január 26.	7. óra	16 – 16.50 között	II. évfolyam;
Január 29.	3. óra	10.30 – 11.20 között	I. évfolyam. ⁸²

A második tanfélév vizsgáit hasonló beosztásban április 24 és 30. között tartották.

A vizsgák tartalmáról és lefolyásáról nem maradt dokumentum, de a rövid idő, 50 perc, arra enged következtetni, hogy valószínűleg írásbeli vizsgát tartottak, hiszen ennyi idő alatt nem volt lehetőség egy teljes osztály szóbeli felmérésére. Egyértelműnek tűnik az is, hogy az évközi 4 dolgozat és az órai munka biztosan döntően számított a vizsga eredmény megállapításánál.

A nyelvoktatás, mint minden más tantárgy, alapját a minden év elején elkészített tantervek adták. Ezek a tantervek mindig alkalmazkodtak az adott időszakhoz, a különleges helyzetekhez (elmélet, gyakorlat arányának állandó változásai), de az alapcél, a hallgatók maximális és minőségi felkészítését, mindig első helyen kezelték.

⁸² HL A Ludovika Akadémia anyagai 101. doboz 1930/31 év első tanfélév vizsgarendje

A kutatás során előtalált anyagok lehetőséget adnak egy tanterv tanulmányozására, amelynek eredményeképpen megállapítható volt, hogy milyen precízen, átgondoltan építették föl a rendszert és ezt még formailag is megerősítették.

Az akadémiai tantervek két fejezetből álltak. Az első az „általános”-, míg a második a „részletes” határozványokat tartalmazta.

Az „általános” határozványokat tartalmazó fejezetet 9 §-ba foglalták össze és 5 mellékletet tartalmazott:

1. A kiképzési év nagybani áttekintése;
- 2/a. Áttekintés az elméleti időszak tantárgyairól és azok heti óraszámáról;
- 2/b. Áttekintés a tantárgyak szak- és tanulmánycsoportba való beosztásáról;
3. Tantervezet egy hónapra, pl.: a 3. időszakra május 1. – 28-ig;
4. Tantervezet a következő hónapra, pl.: a 4. időszakra május 29 – június 27-ig.

A második fejezet tartalmazta a „részletes határozványokat. Itt ismét a borító ívek különböző színeivel oldották meg, hogy jól áttekinthető és könnyen használható dokumentumok kerüljenek ebbe a fejezetbe. Három szakcsoport működött, és ezek anyagát külön-külön szürke borító ívben helyezték el.

Az I. szakcsoportban:

Sárga borító ívben: Alapkiképzés /I. és II. évfolyam /. Valamennyi fegyvernem és csapatnem számára érvényes!

Világos zöld borító ívben: Gyalogsági szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Világos kék borító ívben: Lovassági szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Kék borító ívben: Páncéljárműves szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Barna borító ívben: Gépjárműves szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Barna borító ívben: Vonatcsapat szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

A II. szakcsoportban:

Piros borító: Tüzérségi szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Fehér borító: Légierő szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Kék borító ívben: Folyamerő szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

Zöld borító ívben: Híradó szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.

A III. szakcsoportban:

Zöld borító ívben: Műszaki szakkiképzés /III. és IV. évfolyam /.⁸³

Ezekben a borítókban kaptak azután helyet a különböző tantárgy leírások, tantárgy célok és természetesen a részletes tananyag.

A háborús évek alatt, nem véletlenül, a német nyelv oktatása ismét erősödött. Ez a vonulat a képzés teljes megszüntetéséig megfigyelhető volt. Tartalmát tekintve azonban nem volt komolyabb áttörés, inkább a „régiről”, bevált módszereket, elveket alkalmazták.

A 2. számú melléklet a német nyelv tanításához elkészített Oktatási Tervezet mutatja a II. évfolyam számára, az 1942/43-as tanévre.

⁸³ HL A Ludovika Akadémia anyagai 106. doboz Útmutatás az akadémiai tanterv-tervezetének áttanulmányozásához.

2.5. Vezérkari tisztek nyelvképzése a két világháború között

A Hadiakadémia megszervezése és az első lépések

1919 őszén merült fel a lehetősége egy önálló, nemzeti hadiakadémia felállításának. A nemzeti hadsereg képzésének, fejlesztésének elgondolásában fontos helyet szántak a jól felkészült vezérkari tisztakar kialakításának, ezért igen rövid idő után Tövisházy-Ferjentsik Ottó vezérkari ezredest bízták meg az intézmény felállításával kapcsolatos előkészületek elvégzésével. A munka komoly nehézségekbe ütközött, hiszen politikai, hatalmi válság, pénz és esz-közhiány, a hadseregen belüli ellentétek nehezítették a Ferjentsik által vezetett szűk szervező törzs munkáját.

A Fővezérség és a Honvédelmi Minisztérium (HM) többször egymásra hárította a felelősséget, így a megfelelő épületek „megszerzése” is komoly gondot okozott. A hadiakadémia parancsnoksága 1920 június 17-én kelt átiratában a következőket közölte a budapesti katonai körlet parancsnokával:

„Tekintettel az idő előrehaladottságára, mely a körülmények az átalakítási munkálatok azonnali megkezdését követeli, kérem a Pálffy laktanyában lévő csapatok és lakók mihamarabb más laktanyába elhelyezni. Az átalakítási munkálatok a körletparancsnokság által hoz-zám küldött mérnökkel (Fenzer mérnök) már meg lettek beszélve.”⁸⁴

1920 szeptember 27-én aztán az oktatás hivatalos megkezdését is bejelentették, így a magyar királyi Hadiakadémia, Tövisházy-Ferjentsik Ottó parancsnoksága alatt megkezdte több mint húsz éves tevékenységét.

Közben 1920 június 4-én Trianonban, a fennálló kényszer hatása alatt, Benárd Ágoston m. királyi. munkaügyi- és népjóléti miniszter továbbá Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter Magyarország nevében aláírták azt az első világháborút lezáró békeszerződést, ami minden tekintetben kényszerpályára terelte a magyar hadsereg további fejlesztését és ezen belül érintette a katonai képzést és oktatást is.⁸⁵

A békediktátum XIV részből állt és ennek az V. része tartalmazta a hadseregre vonatkozó „Katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket”. A diktátum ezen sorai között egyértelműen a szövetséges és társult hatalmak azon akarata jutott kifejezésre, hogy Magyar-

⁸⁴ Közli: Lengyel Ferenc: A vezérkari tisztek társadalmi megítélése és képzésük rendje 1920 és 1927 között Bölcsészdoktori disszertáció ELTE BTK 1990. 26.o.

⁸⁵ Horváth Csaba: A hazáért – mindhalálig! Honvéd Kiadó. Budapest, 1999. 7.o

ország a jövőben csakis olyan hadsereggel rendelkezzen, amely egyedül az ország területén legyen használható és a belrend fenntartására mellett csak határőrszolgálatra legyen alkalmas.⁸⁶ A 104. cikk alapján az összlétszámot 35 000 főben határozták meg, amelybe a tiszteket és a pótkeret csapatait is bele kellett érteni.

A hadsereggel foglalkozó rész IV. fejezete a „Katonai iskolák, tanintézetek, társulatok és egyesületek” működését szabályozta. Eszerint: „A katonai iskolák tanfolyamainak látogatására bocsátott növendékek száma szigorúan arányban álljon a tisztikarban beállott üresedésekkel. A növendékeket és a kereteket a 104. cikkben megszabott létszámba bele kell számítani. Ennek folytán a fenti szükségletet meghaladó iskolákat meg kell szüntetni.”⁸⁷ Ez azt jelentette, hogy a katonai oktatás egyetlen elfogadott intézménye a Ludovika Akadémia mellett semmiféle katonai oktatási intézmény nem lehetett. Így a Hadiakadémia sem működhetett tovább az eredeti elgondolások szerint. 1921 ősztől, a rejtés időszakában⁸⁸, 1927-ig „tisztii továbbképző tanfolyam” néven, majd ezt követően, mint „budapesti honvéd szabályzat ismerető tanfolyam” szerepelt.

A működést szabályzó 71268/1920-as számú honvédelmi miniszteri rendelet a következőket tartalmazta:

- az intézet élén egy tábornok, vagy idősebb ezredes álljon;
- a mindenkori parancsnok egy személyben felel a katonai- és a tudományos képzésért;
- biztosítani kell az oktatási folyamat egységét, a tantárgyak helyes kapcsolatát és azt, hogy a képzés során az elméleti követelmények ne menjenek a gyakorlat rovására.

1924-től a Hadiakadémia parancsnokának feladatai tovább bővültek, mert alárendeltségébe utalták az 1. számú szabályzat ismertető tanfolyamot és a vezérkar törzstiszti tanfolyamát is.⁸⁹

A Hadiakadémia külön állománytestet képezett a hadsereg rendszerében. Szervezete három jól megkülönböztetett állománycsoportot foglalt magába:

- a) saját állomány;

⁸⁶ Az „Ordo” törvénytára 4. A Magyar Békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata. Az „Ordo” Törvény- és Rendelettar kiadása Budapest, 1921.68.o.

⁸⁷ Az „Ordo Törvénytára 4. i.m. 72.o.

⁸⁸ A Trianoni tiltásokon túl meglévő személyi állomány és fegyverzet rejtésének időintervallumát értjük ez alatt, de ekkor a Vezérkar mint szervezet is csak rejtve működhetett.

⁸⁹ Lengyel Ferenc i.m. 27.o.

b) beosztott állomány és

c) a külső előadók.

A *saját állomány* az első időszakban mindössze öt főből állt. Ebbe a parancsnok, két vezérkari törzstiszt (mai értelemben osztályfőnöki feladattal), egy lovassági tiszt (mint lovagló tanár) és két segédtsiszt tartozott. A saját állomány létszáma természetesen folyamatosan nőtt. Ezzel együtt természetesen bővült a vezető állomány létszáma, és az állandó tanári állomány köre is. Ez azért is volt nagyon lényeges, mert a nagyobb állandó állománnyal könnyebb volt biztosítani az oktatás színvonalát és folyamatosságát.

Az Hadiakadémia-parancsnokság 1921-ig a Pálffy laktanyában, majd azután a Ludovika Akadémián kapott elhelyezést. Különálló szervként működött ugyan, de állománya a Ludovika Akadémia létszámkeretét terhelte.⁹⁰

A *beosztott állományhoz* számolták az egészségügyi, a gazdasági, a gondnoksági, a nyilvántartó stb. személyzetet, továbbá a lovardát, ahová 65 fő lóápoló és közel 60 ló tartozott. Ide sorolták továbbá a hallgatói állományt és azt a sorállományt is, amely a hallgatók egyéb napi kiszolgálását végezte.

1920-21-ben a beosztott állomány 160-170 fő volt és a későbbiek során is maximum 200-250 fő között ingadozott. A gróf Pálffy tüzérlaktanya tehát 1920 őszén alakult át Hadiakadémiává, de a Szövetségek közötti Ellenőrző Bizottság tevékenysége miatt kialakult rejtési időszakban – 1920-1927 - „Hungária körúti tiszti szálló” néven szerepelt. Itt helyezték el a Hadiakadémiára vezényelt tanári állományt is.⁹¹

Az első pár évben az oktatás főleg a külső előadókra kellett, hogy épüljön, ezért azok kiválasztását és megbízását maga a vezérkar főnöke végezte, a honvédelmi miniszter jóváhagyásával. 1924-től a vezérkar főnöke már önállóan döntött a külső előadók alkalmazása ügyében, ragaszkodva az igen lassan kialakuló, de a későbbiekben jól bevált módszerekhez. Ez azt jelentette, hogy a kezdeti spontán kiválasztást és felkészítést egy átgondolt, célirányos módszer váltotta fel. Az előadókat 1922-től három, 1924-től pedig négy évre vezényelték a Hadiakadémiára, ahol az első évet felkészülésre kapták. Ezalatt hospitálni jártak, előadás vázlatokat dolgoztak ki, próba előadásokat tartottak és ismereteiket bővítették az adott tárgyban. Ha felkészülésüket megfelelőre értékelték, megkezdhették a „valódi” oktató munkát. Általában az

⁹⁰ Lengyel Ferenc i.m. 28.o.

⁹¹ u.o.

első évfolyamhoz kerültek és azt az osztályt végig tanították , majd visszatértek eredeti beosztásukba.

A vezérkari tisztek közül csak a legalkalmasabbak kerülhettek tanári beosztásba. Ehhez kiváló minősítésre, megalapozott tárgyi tudásra és főleg gyakorlati tapasztalatra volt szükség. Ezért magyar hadiakadémiát végzett tisztek csak 1928-tól kezdtek itt tanítani, azt megelőzően bécsi hadiakadémiát végzett és első világháborús tapasztalatokkal rendelkező tisztek uralták a pályát.

A vezérkari tisztképzés és a vezérkari továbbképzés kérdéseivel 1922-ig a Fővezérsegnél a IV: csoport b. osztálya, majd a Honvédelmi Minisztérium VI. (valójában a Vezérkart) csoportjának egyik osztálya foglalkozott. 1927-től, a közvetlen ellenőrzés megszűnése után, a Honvédelmi Minisztérium VI-4. (a vezérkari tisztek személyes ügyeivel foglalkozó) osztálya végezte közvetlenül az irányítást. Az osztály rendeltetését és feladatkörét érdemes részleteiben ismertetni:

„1. a vezérkari testülethez tartozó és a vezérkarhoz beosztott tisztek gyakorlati és elméleti kiképzésére és foglalkoztatására vonatkozó ügyek tervezése, vezetése és végrehajtása;

2. vezetési gyakorlatok tervezése, kidolgozása és végrehajtása;

3. tábornoki és vezérkari hadműveleti hadijátékok, alkalmazó megbeszélések tervezése, vezetése és végrehajtása;

4. tábornokok és egyéb magas rangú parancsnokok kipróbálását célzó tábornoki utazások tervezése, előkészítése és végrehajtása;

5. a vezérkari törzstiszti vizsga (tanfolyam) ügyeinek intézése (tanulmányi ügyek és a vezénylendők kiválasztása);

6. az összes magasabb kiképzést szolgáló tanfolyam irányítása, tisztek elméleti és gyakorlati ki- és továbbképzése a magasabb vezetésen belül;

7. a Hadiakadémia ügyei:

- a tanulmányi ügyek,
- a felvételre kerülő csapattisztek kiválasztása és behívása,
- a hadiakadémia szervezeti határozványainak megszerkesztése és módosítása;

8. a vezérkari tisztek által az egyetemeken tartandó előadások irányítása, ezekhez végrehajtási utasítások szerkesztése;

9. a vezérkar szervezeti határozványainak szerkesztése és az ebből adódó elvi ügyek szervezése és kidolgozása;

10. a nyelvoktatás irányítása

- nyelvtanfolyamokon,
- külföldi tanulmányi kiküldetésekkel,
- külföldi tanfolyamokra való vezénnyelssel;

11. a tudományos kérdésekkel összefüggő ügyek

- a Magyar Katonai Szemle irányítása, befolyás gyakorlása a belföldi szakirodalomra;

- a vezérkari tisztek irodalmi tevékenységének ellenőrzése, a nyilvánosság előtt megjelenő (elhangzó) tanulmányok (előadások, cikkek stb.) tudományos szempontból történő elbírálása és engedélyezése;

- a vezérkari könyvtár ügyei;
- az Országos Tisztikaszinó könyvtár tudományos részének irányítása;
- a bel- és külföldi tudományos és katonai szakirodalom figyelemmel kísérése és kiértékelése, ebből lap- és könyvszemle készítése a vezérkar részére;
- irodalmi pályamunkák kiírása;

12. a vezérkari tisztek sporttevékenységének irányítása, támogatása és ápolása;

13. háború esetén harctéri tapasztalatok gyűjtése és szabályzatszerű feldolgozása;

14. a Hadilevéltár és Térképészeti Intézet tudományos fejlődése, irányítása és vezetésére vonatkozó szakügyekben javaslattevés.⁹²

A felvételi vizsga és a nyelvek

A Hadiakadémián a felvételi szabályzását is az 1920-ban kiadott magyar királyi hadiakadémia szervezete című utasítás szabályozta. E szerint a hadiakadémiára csak olyan tényleges állományú főtisztok nyerhettek felvételt, akik elvégezték a felsőbb tiszti tanfolyamot, igen jó minősítéssel rendelkeztek, nem töltötték be a 30. életévüket és legalább egy idegen nyelvet beszéltek. Ezek már ekkor nagyon erős kritériumok voltak, de így nem volt meglepő, hogy

⁹² Kéri Kálmán: Magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920-1944 közötti években. Honvédelmi Minisztérium kiadása Budapest, 1992. 8-9.o.

rövid időn belül változott, és szinte folyamatosan más és más sarokpontokra épülve tovább erősödött a felvételi rendszer.

A felvételi fő vizsga 1920 és 1924 között például egy hétig tartott és kilenc témakörből állt:

- harcászati feladat;
- szabályzatismeret;
- általános műveltség;
- földrajzból;
- történelemből;
- műszaki ismeretekből,
- térképismeretből;
- *idegen nyelvismeretből* és,
- gyors és gépírásból állt.

A pályázók részére a felvételi előtt néhány hét szabadságot biztosították, hogy megfelelően fel tudjanak készülni az előzetesen megadott irányelvek szerint. Ez később annyiban változott meg, növelték a felkészülési szabadságot, de közben előfelvételit tartották és csak az ott megfelelték folytathatták a további felkészülést a fővizsgára.

Az évek során a vizsgák témakörei és a tantárgyak anyagának belső tartalma is sokat változott, és messzemenően figyelembe vette az európai modern hadseregek képzési szisztémáját.⁹³

A kérdéseket a Honvédelmi Minisztérium VI-4. osztálya által adott irányelvek alapján a Hadiakadémia parancsnoka által megbízott tanári bizottság dolgozta ki minden felvételi tárgyra vonatkoztatva.

Meg kell említeni, hogy a felvételi követelmények egyre nőttek, azonban a jelentkezők felkészültsége egyre jobban elmaradt ezektől a követelményektől. A felvételi szigorítások néha már riasztólag hatottak a jelentkezőkre. Az 1926-os vizsgabizottsági jelentés pontosan mutatja ezeket a negatív tendenciákat. A jelentkezőknek ekkor 50%-a lépett vissza és nem ment el a felvételire. Ennek hatására a vezérkar főnöke elrendelte, hogy a felvételtől vissza-

⁹³ Lengyel Ferenc i.m. 44.o.

lépni csak különleges esetekben lehet, és csak az ő személyes engedélyével. Jelezte továbbá, hogy a felvételin elért eredményt minden esetben meg fogja küldeni a felvételiző tisztek közvetlen felettesének.⁹⁴

Az idegen nyelv (nyelvek) ismerete mindig a felvételi tárgyak között szerepelt. A 30-as évek elejéig különösen nagy figyelmet fordítottak a nyelvismeretekre. Ekkor még többen voltak, akik néhány évet K.u.K. iskolákban végeztek és a német nyelvet nagyon jól, míg a franciát túrhetően uralták. A későbbiekben a követelményeket azonban csökkenteni kellett, ugyanis a nyelvek passzív ismerete a vizsgázók zöménél még elfogadható volt, a nyelvismeret gyakorlati használata már sokaknak nehézséget jelentett.

A német nyelvismeret elbírálásánál a katonai szöveg helyes fordítása és a megfelelő társalgási készség felmutatását vették alapul. Ez a felvételen tehát egyértelműen írásbeli és szóbeli megmérettetést jelentett. Írásban magyar katonai nyelvről kellett németre fordítani egy olyan szöveget, amely tartalmazta az időszak katonai szakkifejezéseit, beleértve a szervezeti és a technikai eszközök megnevezését is. A szóbeli vizsgán egy a bizottság által meghatározott témát kellett röviden kifejteni, majd a közben felmerült kérdésekre párbeszéd formájában válaszolni. Ez végeredményben egy beszélgetést jelentett, ahol felmérték a felvételiző szókincsét, nyelvtani ismereteit, kiejtését. A 30-as évek vége felé ezt a követelményt is csökkenteni kellett, megelégedve az idegen szöveg magyarra történő fordításával és az idegen beszéd kellő megértésével, igaz a német mellett ekkor már egyre nagyobb szerepet kapott a francia nyelv ismerete is.

A felvételin a második nyelvet szabadon választhatta a felvételiző. A francia, olasz, angol, cseh, román, szerb, horvát stb. nyelvekből alapfokú ismereteket kellett bizonyítani.⁹⁵ Ezzel az első időszakokban nem is volt probléma, hiszen Trianon után, az elcsatolt területekről, Magyarországra visszaáramló közhivatalnokai, katonai réteg igen nagy százalékban beszélt a környező országok nyelvét, a szerbet, a tót, a horvátot, a szlovákot, a románt és a csehet. Ebből következtethető, hogy gyerekeik, akik nagy százalékban választották a későbbiekben katonai hivatást, szintén jól beszélték a szomszédos országok nyelveit, igaz nekik inkább a német nyelvvel volt bajuk. A második nyelv tudását a felvételiző vizsgabizonyítvánnyal és helyben rögtönzött kisebb beszélgetéssel, párperces önéletrajzi bemutatkozással is bizonyíthatta. Itt megelégedtek egy alapfokú szint ismeretével is.

⁹⁴ Lengyel Ferenc i.m. 46.o.

⁹⁵ Kéri Kálmán i.m. 20.o.

A felvételi után az elbírálást bizottságilag hajtották végre, ahol a Hadiakadémia parancsnoka volt a mindenkori elnök, így a végső döntéseket is ő hozta meg. Hivatalosan a felvételizők minden felvételi tantárgyra pontokat kaptak, a harcászatban elért pontszám duplán számított.

Oktatás, vizsgák

Mivel a m. kir. Honvédségnek a trianoni tiltások miatt korszerű oktatási rendszer, illetve technikai, szervezeti struktúrák kiépítésére nem volt lehetősége ezért igen nagy hangsúlyt fektettek az idegen nyelvek oktatására.

A Hadiakadémia általános képzési célja az volt, hogy széles látókörű, a hadtudomány minden ágában kiterjedt elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező, magas kötelességtudással rendelkező, nagy munkabírású tisztet adjon a hadseregnek, olyanokat, akik mind békében, mind pedig háborúban reálisan tudják képviselni parancsnokaik elgondolásait. Konkrétan a hallgatókat a háborús szolgálatra készítették föl, és ehhez el kellett sajátítaniuk a modern elgondolásokat, elméleteket, fogékonynak kellett lenniük az új harceljárásokra, technikai eszközökre, fejlesztésekre.

A kezdeti tapogatózás után 1921-ben megindulhatott a 2 éves, majd 1924-től a 30 hónapos képzés, amelyben az első- és második évfolyam 12-12 hónapig, míg a harmadik évfolyam 6 hónapos oktatási terv szerint működött.⁹⁶ Ehhez még hozzá kellett számítani a 6 hónapos külföldi tanulmány utat.

A képzést elméleti és gyakorlati időszakra osztották föl. Az elméleti időszak októberben kezdődött és a nyár elején fejeződött be. Ebben az időszakban főleg az elméleti tárgyak vitték a prímet, így ekkor folyt a nyelvoktatás is.

A nyelvoktatás célja, és itt kizárólag a német nyelvben gondolkodtak, az volt, hogy minden vezérkari tiszt olyan mértékben sajátítsa el ezt a nyelvet, hogy azt szövegek, szakszövegek lefordításánál és egyszerűbb beszélgetések lefolytatásánál gond nélkül tudja használni. Így a német nyelv uralta az „egyéb” képzést is, hiszen nem egy tananyagban kényszerítették rá a hallgatót arra, hogy egyes részekenél párhuzamosan használja a német nyelvet is.

A későbbiek során enyhült ez a német „uralom”, és egyre jobban nyitottak a világnyelvek, a francia, az angol, az olasz felé, majd a környező országok nyelve is a programok részévé vált.

⁹⁶ Kéri Kálmán i.m. 26.o.

A vezérkari törzstiszti vizsgák 1923 és 1939 között évenként voltak, és átlagban 7-8 napig tartottak. A nyelvvizsgákat mindig az utolsó napon tartották, reggeltől estig. Az írásbeli feladatokat jeligével ellátva kellett leadni külön erre a célra nyomtatott és sorszámmal ellátott papíron. A vizsgabizottsági tagok a nyelvvizsgálóról is egy osztályozási előjegyzési füzetet kaptak, amelybe minden kérdésre (részletkérdésre) adott választ elbírálva kellett, hogy bevezessenek. Az osztályozási értékegységek 1 és 6 között voltak (6-legjobb, 1-legrosszabb). A bizottság az elért osztályozási egységeket összeadta, majd a feletek számával elosztotta és így kapták meg a vizsgázó átlageredményét az adott tárgycsoportban. Ezután a jeligés feladatok értékelése következett, ahol csak az értékelés után rendelték a jeligéhez a hallgató (vizsgázó) nevét. Ezek után kapták meg a tárgy személyre szóló komplett osztályzatát.⁹⁷

Végeredményben a hallgatók A., B., C. és D. minősítést kaphattak, amelyben az A. volt a legjobb, míg a D. minősítést kapott hallgatót kizárták az esetleges vezérkari szolgálatból.

A nyelvi továbbképzések rendszere

A Hadiakadémia elvégzése után a hallgatók, mint vezérkari próbaszolgálatos tisztek kezdték meg egy éves csapatszolgálatukat. Ez arra volt hivatva, hogy tapasztalatokat szerezzenek, de egyben ez alatt az idő alatt döntöttek a későbbi sorsukról is. A magas követelmények egyre percre sem engedték a lazítást, hiszen munkájuk, felkészültségük állandó kontroll alatt állt, így többen, akik nem tudták folyamatosan szinten tartani felkészültségüket kikerültek a vezérkari testületből, és ismét csapatállományba kerültek. Éves továbbképzésük széles skálán mozgott, amelyből nem hiányozhatott a tanfolyamszerű képzés és a csapatgyakorlat sem.

Az idegen nyelvek igen fontos szerepet kaptak a vezérkari tisztek továbbképzésében. Már a Hadiakadémiáról való kikerülés után felszólítást kaptak, hogy jelezzék mely világnyelvet és mely egyéb nyelvet kívánják elsajátítani. A vezérkar évi 2-3 tanfolyamot indított, de emellett támogatott minden egyéb nyelvtanulást is. Egy 1923-ban kiadott intézkedés például francia, olasz, angol, tót (szlovák), lengyel, orosz, bolgár, cseh, oláh (román), szerb, török nyelvvizsgákra szólított föl. Természetesen a tervezett beosztások egyértelműen befolyásolták a nyelvtanulás irányát.

⁹⁷ Kéri Kálmán i.m. 50.o.

1927-ben a vezérkar véglegesen szabályozni kívánta a vezérkari tisztek nyelvtanulását és egy átgondolt, mondhatjuk úgy is, hogy nyelvtanulási stratégiát dolgozott ki amely a következőket tartalmazta:

„1. Szomszédos nyelvek

Ide tartozik a cseh, román, szerb és tót nyelv. Ezek közül a nyelvek közül minden fiatal vezérkari szolgálatot kezdő tiszt köteles egyet elsajátítani. Az erre szóló egyértelmű felszólítást a vezérkari szolgálatra való beosztásukkal együtt megkapják. Az arányos elosztásért a vezérkar fele, de figyelembe veszi a nyelvekből az esetleges előtanulmányt (pld. Ludovika).

Az előbbieken felsorolt nyelvekre jelentkezőket hivatalos támogatásban részesítjük:

- a) a *vidékiek* nyelvóráit megtérítjük;
 - ha ugyanabban a vidéki helyőrségben kettő vagy több fő jelentkezik ugyanarra a nyelvre, akkor ott csoportos oktatást kell szervezni, amit minden esetben külön jelenti kell.
- b) a *Budapesten* beosztásban lévő vezérkari tisztek részére ingyenes cseh, román, szerb és tót tanfolyamokat indítunk, amelyen a Budapesten szolgálatot teljesítők kijelölés alapján kötelesek részt venni.

A nyelvtanfolyamokat javasolt a téli hónapokra tenni.

a) A budapesti nyelvtanfolyamokat évente 6 hónapon át /november 1-től április 31-ig/ heti 2 órában, összesen 50 órában kell tervezni. A tanfolyamok helyét és idejét minden év októberében kihirdetjük.

- b) a vidéken szolgáló és a szomszédos nyelvekre kijelölt vezérkari tisztek részére ugyancsak 50 órát térítünk meg, a melyek megszervezését és elosztását a vegyes dandárok vezérkari főnökei végzik.

A szomszédos nyelvekre kijelölt tisztek a kijelöléstől (ez általában minden év júniusa), számított 3 év leteltével (októberben) a központban kötelesek vizsgát tenni. Akik „jó”-nál rosszabb eredményt érnek el ezeken a vizsgákon, azokat további anyagi támogatás nélkül a vizsga megismétlésére fogjuk kötelezni. Akik viszont „kiválóan megfelelt” eredményt érnek el a vizsgán, eséllyel pályázhatnak arra, hogy az adott országban fejleszthetik tovább nyelvtudásukat, természetesen a mindenkori politikai helyzet függvényében.

Egyes esetekben hozzájárulunk ahhoz, hogy a fõnn említett 4 nyelven kívül a nyelvtanulásra kötelezett tiszt a lengyel, orosz, bolgár vagy esetleg más keleti nyelvet választhasson.

2. Nyugati nyelvek

A nyugati nyelvek tanulásához egyelőre nem tudunk annyi segítséget nyújtani mint a „szomszédos” nyelvekhez, ezért a német kivételével vizsgakötelezettség egyelőre nem áll fõnn. Azonban elvárjuk az összes vezérkari tiszttõl, hogy a német mellett egy tetszés szerinti nyugati nyelv - elsõsorban francia, olasz, angol – elsajátítására fektessen nagy hangsúlyt.

Minden olyan a vezérkari tisztek csoportjába újonnan átvett tiszt, aki a német nyelvet a követelményeknek megfelelõen nem tudja művelni az elõzõek szerint, vizsgára lesz kötelezve.

A francia nyelv még szélesebb körben történõ elsajátítása érdekében Budapesten minden év november 1-tõl június 1-ig ingyen tanfolyamokat kell indítani külön a kezdõk és külön a haladók részére. Vidéken a vegyes dandárok székhelyén elegendõ jelentkező esetén szintén tanfolyamokat indítunk, és a finanszírozását átvállaljuk. Az erre vonatkozó pontos javaslatokat (mely hónap, heti óraszám, helyszín stb.) a dandár vezérkari fõnökei terjesszék fel.

A Budapesten szolgálatot teljesítõk figyelmét felhívom továbbá arra, hogy az Országos Tiszti Kaszinó igen jutányos áron szervez német, francia és angol tanfolyamokat.

Felhívom továbbá a nyugati nyelveket tanulók figyelmét arra, hogy minél elõbb eredményes vizsgát tesznek francia, olasz és angol nyelvbõl, annál nagyobb az esélyük, hogy az adott országba több hónapos kiküldetésre utazhassanak, vagy jutalomba részesüljenek

3. Átmeneti intézkedések.

- A szomszédos nyelvekre eddig kijelöltek közül aki az 1926-os évben „jó”-nál rosszabb eredményt ért el a vizsgán, ismétlésre ezúttal nincs kötelezve;
- Az 1927 õszén megtartandó vizsgákra kijelöltek vizsgáit csak 1928 õszén kell letenniük;
- Az 1929 õszére kijelölt vizsgázók azonban a meghatározott idõben fognak vizsgázni;
- Az intézkedés biztosította plusz szabadidõt a vezérkari tisztek nyelvtanulásra kell, hogy fordítsák;

- Azok a szomszédos nyelvekre kijelölt vezérkari tisztek, akik az 1926/27-es kiképzési évben egyedül vagy csoportosan saját költségen vették igénybe a nyelvórákat, 1927. április 31-ig terjedő ezzel kapcsolatos kiadásait szolgálati úton jelentsék.
- Az előzőek vonatkoznak a vidéki állomásokon beosztott vezérkari tisztekre is, akik francia nyelvórákat egyedül vagy csoportosan vettek igénybe.

Végül a nyelvtanulással és a nyelvvizsgákkal kapcsolatos eddig kiadott összes rendelet és intézkedés hatályon kívül helyeztetik.”⁹⁸

1927-ben, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság távozása illetve a „rejtés” időszakának befejeződése után, tehát láthatólag az egyik kiemelt feladat a nyelvtanulás rendszerének újra gondolása volt. A felső vezetés meg se kérdőjelezte a minél szélesebb spektrumu nyelvismeret szükségességét, sőt – az előbbi szabályozás egyértelműen bizonyítja - motiválta a vezérkari tiszteket minél több nyelv elsajátítására. Segítette őket ebben a vezérkari könyvtár bőséges tankönyv választéka, továbbá azok a „segélyek”, amelyeket a vezérkar egyes estekben kiutalt a tiszteknek, ha azok szabadságukat azon a nyelvterületen töltötték amilyen nyelvet tanultak.

Érdekességként megemlíthető, hogy például 1936-ban 126 vezérkari tiszt közül 53-nak kellett olaszul, 21-nek románul, 19-nek szerbül, 15-nek csehül, 6-nak szlovákul és a többieknek franciául és angolul tanulniuk. 1940. január 2-vel pedig a Vezérkar Főnökség 2. osztálya (Vkf-2. hírszerző és kémelhárító osztály) indított egy orosz nyelvű tanfolyamot, amelyen a központi beosztásban lévő tisztek nagy része részt vett.⁹⁹

1928. január 20-án, szabályozták a vezérkari szolgálatot teljesítő (Vkszt.) tisztek külföldi utazásait. Ez azért lényeges, mert az intézkedés külön részben foglalkozott a nyelvtanulmányi utakkal is.

Az utazásokat anyagilag három főcsoportba osztották:

1. Szakutazások;
2. Nyelvtanulmányi utak;
3. Utazások tapasztalatszerzés és ország ismeretek bővítése céljából, valamint más különleges utazások.

⁹⁸ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) M. királyi honvéd Vezérkar Főnökének iratai 1919-1945.I.89. 4264/1987. Számú mikrofilm Vezérkari szolgálatot teljesítő tisztek nyelvtanulásának szabályozása

⁹⁹ Kéri Kálmán i.m. 62.o.

A *nyelvtanulmányi utazásokra* a VI-4. osztály tett javaslatot a VI-2. osztály egyetértésével. A költségeket, az intézkedés szerint, a Honvédelmi Minisztérium VI-4. és VI-2. osztálya együttesen viselte. Minden esetben megvizsgálták, hogy az utazást be lehet-e számítani a tiszt szabadságába, illetve milyen kedvezményeket kaphat? Ezért az utazásokat, még megkezdésük előtt, minden esetben be kellett jelenteni a Honvédelmi Minisztérium fenn említett osztályainak, továbbá a VI. csoport főnökének. A bejelentésben ki kellett térni az utazás céljára, időtartamára, a részletes útvonalra. Az utazás végén részletes beszámoló jelentést kellett írni azon szempontok alapján, amelyre felhívták a tiszt figyelmét.

Az utazási célok szerint az intézkedés a következő három részre bontotta az utazásokat:

1. A katonai attasé sarjadék nyelvtudásának megalapozása,

- Párizsba, 4-8 hónap időtartamra, illetve esetenként más időre,
- Londonba, 4-6 hónap időtartamra, illetve esetenként más időre,
- Olaszországba, 4-6 hónapra, illetve esetenként más időre.

2. A Honvédelmi Minisztérium Elnökségi osztály B. csoportjának mindenkori helyettes vezetőjének és egyes más tiszteknek 6-8 hónapos párizsi kiküldetése, a francia nyelv elsajátítása érdekében.

3. A német nyelv, a szomszédos államok nyelve és a nyugati nyelvek minél alaposabb elsajátítása érdekében – elvben letett nyelvvizsgák alapján – utazásokon és nyári (szünidei) nyelvtanfolyamokon való részvétel a mindenkori pénzügyi lehetőségek függvényében. A kiküldésnél a VI-2. osztály „szakmai” érdekeit mindenkor figyelembe kellett venni.¹⁰⁰

A későbbiek során olyan vezérkari tiszteket vezényeltek még Németországba, Franciaországba, Olaszországba, akiket összekötői feladatokra tartottak alkalmasnak. Ezek a vezénylések átlag 3-4 hónapos időtartamra szóltak, esetenként a külföldiek számára szervezett nyári egyetemeken, így Franciaországban Grenoble-ban, Olaszországban a perugiai egyetemen való részvétellel.¹⁰¹

Többször összekötötték a nyelvtanulást a tapasztalatszerzéssel és a szomszédos ország bejárásával. Ide főleg a vegyes dandárok, majd később a hadtestek, hadseregek vezérkari tisztjeit igyekeztek kiküldeni, ami évente 3-4 főt jelentett. Ennek időtartama 6-8 hét volt.

¹⁰⁰ HL M. királyi honvéd Vezérkar Főnökének iratai 1919-1945.I.89. 4377/1987. Számú mikrofilm Vkszt. Tisztek külföldi utazásainak szabályozása

¹⁰¹ Kéri Kálmán i.m. 65.o.

Ezeknél az utazásoknál is a résztvevőknek minden esetben beszámoló jelentést kellett írniuk. Kéri Kálmán a jelentéssel kapcsolatban a következőket írta le:

„A külföldi utazásokról írásban négy héten belül jelentést kellett tenni. Többek között az adott hadseregről nyert általános benyomásról, a polgári társadalom hangulatáról, annak a hadsereghez való viszonyáról, a tiszték és a legénység magatartásáról, a ruházat, fegyverzet, felszerelés állapotáról, a vasútvonalak, főutak, műépítmények, gördülőanyag állapotáról.

A jelentéseknek katonai nézőpontú útleírásoknak kellett lenniük, lehetőleg röviden fogalmazva, csak a lényegét, a jellegzeteset felölelve. Kiemelendő volt minden, ami vezérkari szempontból értékkel bírt. Személyes élmények csak érintendők voltak. Idegen vélemények közlésénél fel kellett tüntetni az illető társadalmi állását, hivatalos beosztását.”

A jelentés tartalmi követelményei egyértelműen bizonyítják, hogy a külföldi nyelvkiképzés alatt szervezett utak a „hivatalos” hírszerzés alapjául is szolgáltak.

Tapasztalatok

A vezérkari tiszték nyelvképzését több féle képen értékelhetjük. Értékelhetjük úgy, hogy követte a kor kihívásait és minden tekintetben kiszolgálta a hadsereg igényeit. Azonban ez csak rész igazság. Igaz egészen a harmincas évek közepéig addig, míg a hadsereg az intenzív fejlesztés időszakába nem lépett. Ezután ugyanis az elméleti képzés, a gyakorlati előnyére, kézzelfoghatóan visszaesett. Ez logikus lépés volt, hiszen a hadseregnek közel húsz éves hátrányt kellett ledolgoznia rövid időn belül. Természetesen ez határozta meg az elméleti képzéshez sorolt nyelvi képzést is. Ettől függetlenül a vezérkari tisztéknek, akik folyamatos kontroll alatt dolgoztak, állandó gondot kellett fordítani saját továbbképzésükre és ismereteik szinten tartására. A külföldi szakirodalmat figyelemmel kellett kísérni, és ehhez nyelvtudásra volt szükség. A külföldi utakon egyre újabb és újabb szakterminológiai kifejezések kerültek elő, amelyekre már előre fel kellett készülni.

A legmagasabb szintű katonai vezetők sem lóghattak ki ebből a sorból. Példának emeljünk ki a vizsgált időszakból két honvédelmi minisztert és két Vezérkar főnöki beosztást ellátó tábornokot nyelvtudási szintjét tekintve:

Bartha Károly 1938.11.15. – 1942.09.24. között honvédelmi miniszter

- magyar, német, francia - tökéletes,
- angol - jó.

Nagy Vilmos 1942.09.24. – 1943.06.12. között honvédelmi miniszter

- magyar, német - tökéletes,
- francia - jó,
- román - gyenge.

Werth Henrik 1938.09.29. – 1941.09.06. között a magyar Vezérkar főnöke

- magyar, német, francia - tökéletes.

Szombathelyi Ferenc 1941.09.06. – 1944.04.19. között a magyar Vezérkar főnöke

- magyar, német - tökéletes,
- francia, szlovák - gyenge.¹⁰²

A második világháború kapujában tehát a magyar vezérkari tisztek nyelvtudás szempontjából valószínűleg nem voltak lemaradásban a többi országok tiszti állományával szemben, a lemaradást másban kellett keresni. Ezt talán a katonai felső vezetésről alkotott és bizonyított vélemény mutatja igazán:

...”a második világháború éveinek magyar katonai felső vezetői közül megközelítőleg nyolcvan százalék ismert, használt két idegen nyelvet, míg közel ötven százalékuk – száznegyven személy – beszélt legalább három idegen nyelvet.”¹⁰³

Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938-1945. című munkájában jól áttekinthető táblázattal mutatja be a tisztek nyelvismeretének fokát. Ebben a táblázatban a szerző összesen 295 megvizsgált személy adatait elemzi. A táblázat megtalálható a fent említett munka 135. oldalán.

3. Következtetések és új tudományos eredmények

A magyar tisztképzés napjainkban is az egyik legmagasabb szintű oktatási terület, amely szervesen illeszkedik a felsőoktatás keretei közé. Elismertségét jelzik a mindennapi visszajelzések és az állandó összehasonlítást végző elemzések, statisztikák is. Pedig nem

¹⁰² Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938-1945 Magvető Könyvkiadó Budapest, 1987. 140-141.o.

¹⁰³ Szakály Sándor i.m. 136.o.

könnyű feladat a nap mint-nap megjelenő új és újabb kihívásokra szakszerűen és gyorsan reagálni.

Ezen belül a nyelvi képzés napjaink egyik kiemelkedő területe. A szövetségi kötelékből adódó feladatok szakszerű, pontos végrehajtása elképzelhetetlen megfelelő nyelvi képzettség, felkészültség és a továbbképzés rendszerének működtetése nélkül. A kapcsolattartás, a feladat kidolgozás, a műveleti területen végzett munka tapasztalatai naponta hívták és hívják fel a figyelmet a nyelvismeret, ezen belül a szaknyelvismeret meghatározó szerepére.

A két világháború közötti Honvédség ezen a területen is számtalan tapasztalattal gazdagította a magyar tisztképzés történetét. Megfelelően tervezett felmenő rendszereket működtettek, amelyek biztosították a beosztásba került tiszti állomány megfelelő felkészültségét. Ennek alapját egy jól felkészült tanári állomány adta, akik az alreál iskoláktól, a legmagasabb szintű vezérkari tisztképzésig biztosították a magas fokú nyelvi felkészülés lehetőségét.

Összegezve és összefoglalva a két világháború közötti időszak katonai nyelvképzésének legfontosabb tapasztalatait, a következő megállapításokat tehetjük:

- a katonai előképzés minden területen csatlakozott a polgári képzési rendszerhez;
- jól szervezett, előrelátó koncepció alapján működött;
- kitűnően felkészült és az akkor legmodernebbnek nevezhető tananyagokat alkalmazó tanári csoport oktatott;
- a képzésen belül kiemelt szempontként szerepelt az elmélet és a gyakorlat egységének megteremtése;
- kiemelt szempontként szerepelt a szomszédos országok (potenciális ellenfelek) nyelvének elsajátítása;
- a külföldi tanulmányutak kitűnően szolgálták a nyelvi képzés célorientált működését;
- megszerzett tapasztalatok és az elért eredmények felhasználhatók a ma nyelvi képzésében, annak erősítéséhez, finomításához.

Ezek a megállapítások is bizonyíthatják, hogy a nyelvképzés már akkor Európai szintű mércével mérve sem maradt el a fejlett nyugati országokétól, sőt több területen felül is múlta azokat. Olyan, az időszakhoz alkalmazkodó, új módszereket alkalmaztak, amelyek egyszerre tartalmaztak nemzeti és európai értékeket is.

Az értekezésem témájában végzett kutatómunka, illetve annak rendszerezése és elemzése alapján doktori értekezésemben az alábbi új tudományos eredményeket fogalmazom meg:

- 1) Levéltári kutatások alapján **BIZONYÍTOTTAM**, hogy a katonai nyelvi képzést megfelelően támogatták az előképző tanintézetek, így a nyelvoktatás és nyelvtanulás színvonalának állandó emelkedése tendencia jellegű volt;
- 2) **BIZONYÍTOTTAM**, hogy a katonai nyelvi képzés rendszere jól átgondolt, megfelelően tervezett és szervezett elemként működött a tisztképzésen belül, ami a képzési szintek logikus egymásra épülésén alapult;
- 3) Elsőként **TÁRTAM FEL** és **MUTATTAM BE** a két világháború közötti katonai idegen nyelvi képzést, annak módszereit és működési rendszerét;
- 4) **BIZONYÍTOTTAM**, hogy a két világháború között működő katonai nyelvképzés rendszere minden helyzetben figyelembe vette a „megrendelő” felsőbb katonai vezetés igényeit és azokra gyors, szakmailag törésmentes válaszokat tudott adni;
- 5) **BIZONYÍTOTTAM**, hogy az akkori nyelvi képzés módszerei jól alkalmazhatóak napjaink katonai nyelvi képzésében is.

További kutatási irányok és lehetőségek

A további kutatás iránya lehet 1920 és 1945 közötti időszakban:

- az idegen nyelv használatának tapasztalatai a békés területgyarapítások időszakában;
- az első háborús év tapasztalatai az idegen nyelv használatának tükrében;
- a megszálló tevékenység és az idegen nyelv használatának tapasztalatai.

Budapest, 2006.

(Krivács Györgyné)

Felhasznált irodalom

1. A pécsi magyar királyi honvéd hadapródiskola története. Írta: Garaz Lajos m. kir. Igazgató-tanár, Pécs, 1939.
2. A soproni m. kir. „Zrínyi Ilona” honvédtiszti leánynevelő intézet története 1850-1936. Írta: Gangel Erzsébet int. Tanárnő. Budapest, É.n.
3. Akadémiai Közlemények 1992. 194. Különszám.
4. Hajdu Tibor: A magyar katonatiszt (1848-1945). MTA Történelemtudományi Intézet, Budapest, 1989.
5. Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938-1945. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.
6. Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronköhidáig. I-II. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978.
7. Dombrády – Tóth: A magyar királyi honvédség 1919-1945. Zrínyi, Budapest, 1987.
8. Dr. Martinkó József: Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében. MH Humán Szolg. Központ, Budapest, 1996.
9. Mészáros. – Németh – Pukánszky: Bevezetés a pedagógiai és az iskolázás történetébe. Osiris kiadó Budapest, 1999.
10. Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között. Országos Pedagógus Könyvtár és Múzeum. Budapest, 1997.
11. Kardos – Kelemen: 1000 éves a magyar iskola (996-1996) 2. bővített kiadás Korona Kft. Budapest, 1996.
12. Martinkó József: Cógerek és katkósok. Petit Real kiadó. Budapest, 1998.
13. Gonda András: Az alapfokú tisztképzés lehetőségei és rendszere Magyarországon a két világháború között. Bölcsészdoktori disszertáció. ZMKA. Budapest, 1989.
14. Lengyel Ferenc: a vezérkari tisztek társadalmi megítélése és képzésük rendje 1920-1927 között. Bölcsészdoktori disszertáció. ELTE BTK. Budapest, 1990.
15. Kéri Kálmán. Magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920-1944 közötti években. HM kiadása. Budapest, 1992.
16. A magyar közoktatásügye a világháború óta. Összeállította: Kornis Gyula. Kiadja a magyar pedagógiai Társaság. Budapest, 1927.
17. Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, É.N.
18. A magyar királyi Ludovika Akadémia története. Budapest, 1930.

19. Mikics Lajos: Politika, úriság és becsület Horthy tisztikarában. Budapest, 1981.
20. Pataki István: Az ellenforradalom hadserege 1919-1921. Budapest, 1973.
21. Ránki György: A magyar társadalom a két világháború között. In: Magyarország története 1918-1919 – 1919-1945. (8/2. kötet) Budapest, 1978. 2. kiadás
22. Koltay Jenő: Egy honvédtiszt visszaemlékezései. Calgary, 1984.
23. Lakatos Géza: ahogy én láttam. München, 1981.
24. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Budapest, 1983.
25. Hetés Tibor-Morva Tamásné(szerk.): Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938. Budapest, 1968.
26. Garay Lajos: A pécsi magyar királyi honvéd hadapródiskola története. Pécs, 1939.
27. Horváth Csaba: A hazáért – mindhalálig! Honvéd Kiadó. Budapest, 1999.
28. A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története. Budapest, 1936.
29. A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Budapest, 1937
30. Pölöskei Ferenc: Horthy és hatalmi rendszere 1919-1922. Kossuth Kiadó. Budapest, 1977.
31. Dr. Lengyel Ferenc: Vezérkari tisztképzés 1920-1927 között. MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ. Budapest, 1995.

Mellékletek

- 1) M. Kir. Ludovika Akadémia, Tanterv tervezet 1921.
- 2) Vezérkari szolgálatot teljesítő (Vkszt.) Tisztek nyelvtanulásának szabályozása. 1927.
- 3) Ludovika Akadémia, Tantárgyak, Műszaki csapatok III. évfolyam. 1930.
- 4) Ludovika Akadémia, Nyelvek, 1930.
- 5) M.Kir.”Bólyai János” honvéd műszaki akadémia. 244. számú Napiparancs, Tanórarend kivonat, 1940.